

”Mä olin enemmän yrittäjä ku virkamies”

Kasvatustieteilijöiden yrittäjyysidentiteettien mosaiikki ja suhde yrittäjyyden mallitarinoihin

Kasvatustieteen
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Salla-Maaria Kylväjä

04.04.2024

Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede

Tekijä: Salla-Maaria Kylväjä

Otsikko: ”Mä olin enemmän yrittäjä ku virkamies” – Kasvatustieteilijöiden yrittäjyysidentiteettien mosaiikki ja suhde yrittäjyyden mallitarinoinhin

Ohjaaja: Apulaisprofessori Päivi Siivonen

Sivumäärä: 67 sivua + 5 sivua liitteitä

Päivämäärä: 04.04.2024

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, minkälaisia yrittäjyysidentiteettejä yrittäjinä toimivat kasvatustieteilijät kuvaavat kerronnassaan. Lisäksi analysoidaan, miten nämä yrittäjyysidentiteetit suhteutuvat yrittäjyyden mallitarinoinhin. Yrittäjinä toimivien kasvatustieteilijöiden tutkimus on Suomessa vähäistä, minkä vuoksi tutkimus on merkityksellinen yhteiskunnassa, jossa yrittäjyyttä ja yrittäjämäisyyttä pidetään tärkeänä. Yrittäjyyskasvatus läpileikkaa kaikkia koulutustasoja, mitä perustellaan sillä, että yrittäjyyskasvatus mahdollistaa kilpailukykyisemmän aseman ja muovaa kansalaisista työllistettävämpiä (Siivonen, Peura, Hytti, Kasanen & Komulainen 2019, 522; Hirvonen, Siivonen & Komulainen 2023, 276–278; Laalo 2020).

Aineistona tutkielmassa oli kuusi yksilöhaastattelua, joissa yrittäjinä toimivat kasvatustieteiden maisterit jakoivat kertomuksia yrittäjyydestään. Haastateltavista neljä oli naisia ja kaksi miehiä, viisi kuudesta toimi päätoimisena yrittäjänä ja yksi sivutoimisena. Haastateltavat toimivat erilaisilla aloilla yrittäjinä, puolet haastateltavista oli toiminut yrittäjänä alle kymmenen vuotta ja puolet yli kymmenen vuotta. Haastattelut litteroitiin anonymiteettiä suojellen ja niitä tulkittiin narratiivisen positiointianalyysin keinoin. Pienet kertomukset mahdollistivat identiteettipuheen lähiluvun.

Tulokseksi saatiin, että yrittäjät positioituivat neljään eri yrittäjyyden mallitarinaan: työllistettävyyden mallitarina, ideaaliyrittäjän mallitarina, yrittäjyyden maskuliininen mallitarina ja yrittäjyyden feminiininen mallitarina. Työllistettävyyden mallitarinaan positioiduttiin innovatiivisuuden, muutoshalukkuuden ja itsenäisyyden identiteettipositioista. Ideaaliyrittäjän mallitarinaan positioiduttiin ainutlaatuisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden positioista. Maskuliiniseen ja feminiiniseen yrittäjyyden mallitarinaan positioiduttiin samaistumalla tai vastustamalla mallitarinoita riskinotto- ja rohkeudesta, kasvuhalukkuudesta ja kasvuhalukkuudesta. Keskeisenä tuloksena oli myös aiempaa tutkimusta mukaillen ja analyysimenetelmälle ominaiseen tapaan, että yrittäjät neuvottelivat pienissä kertomuksissaan useista positioista samanaikaisesti. Yrittäjät sekä samaistuivat mallitarinoinhin että vastustivat mallitarinoita, jotka myös limittyivät keskenään.

Tulokset kuvaavat, kuinka yrittäjyysidentiteetit ovat dynaamisia ja vaihtelevat puhetilanteesta toiseen. On keskeistä huomata, että maskuliinisen yrittäjyyden mallitarina on hegemonisessa asemassa, minkä vuoksi esimerkiksi feminiininen mallitarina määrittyy vahvasti suhteessa maskuliiniseen mallitarinaan. Tämän tutkielman anti on tuoda esiin vähän tutkittujen yrittäjinä toimivien kasvatustieteilijöiden ääni sekä heidän identiteettiensä monipuolisuus ja hegemonisen maskuliinisen mallitarinan vastustus.

Avainsanat: yrittäjyys, narratiivinen identiteetti, mallitarinat, positiointianalyysi, kasvatustieteet

Abstract

The aim of this master's thesis is to study the different identity positions that the interviewees construct in their narrations. These identity positions are analysed in relation to the cultural master narratives that are being constructed socioculturally. There has been no studies regarding the identity talk of Finnish entrepreneurs who have studied Educational science in a Finnish university. Thus, this study is relevant in the fields of entrepreneurial and educational research especially when the entrepreneurial mindset overrules every level of education in Finland. The entrepreneurial mindset has been justified for it allegedly enhances the competitiveness and employability of an individual (Siivonen, Peura, Hytti, Kasanen & Komulainen 2019, 522; Hirvonen, Siivonen & Komulainen 2023, 276–278; Laalo 2020).

In this study, the analysis was based on six interviews in which the participants were asked about their experiences of identity formation regarding their entrepreneurship. Four of the interviewees were female and two of them were male. Five out of six were full-time entrepreneurs and one of them was a part-time entrepreneur. Half of them had been entrepreneurs for less than ten years, and the other half had been entrepreneurs for more than ten years. The interviews were transcribed and anonymized. The analysis was made through the lenses of narrative positioning analysis. The small story aspect made it possible to analyse the narratives in great detail.

The entrepreneurs positioned themselves in relation to four different cultural master narratives. The cultural master narratives had been recognized with the help of former research. The master narratives recognized were the cultural master narrative of employability, the master narrative of an ideal entrepreneur, and the masculine master narrative in addition to the feminine master narrative. The master narrative of employability included identity talk about innovativeness, independence and willingness to transform. The second master narrative included narratives about the feeling of uniqueness and active citizenship. The third master narrative, in which the entrepreneurs positioned themselves to, included talk about risk-taking, courage and growth-orientation. The last cultural master narrative included narratives about wanting to help others and the feeling of being economically safe.

The main result was, that the entrepreneurs positioned themselves in multiple positions throughout the interviews. The positions could overlap and the positions were both resisted and related to. This is in line with former studies researching entrepreneurial identities through narrative positioning analysis. The results interpret how the identity formation is not stagnant but rather is constructed continuously through talk. This thesis brings attention to the Master's of educational science, who have chosen the entrepreneurship as a career path and whom have been rarely studied.

Key words: entrepreneurship, narrative identity, cultural master narratives, positioning analysis, educational science

Sisällysluettelo

1	Johdanto	6
2	Yrittäjyys yliopistoissa	9
2.1	Yliopistojen yhteiskunnallinen vaikuttavuus osaksi yliopistoarkea	9
2.2	Yrittäjyysmentaliteetti yliopistojen arjessa	12
2.2.1	Yrittäjyysyliopistojen kritiikki	14
3	Yrittäjyysidentiteetin muodostuminen	16
3.1	Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma tutkimukseen	16
3.2	Narratiivisen yrittäjyysidentiteetin tutkimus	17
3.3	Yrittäjyyden mallitarinat ja tarinallinen kiertokulku	19
3.3.1	Uusliberaalit yrittäjyyden mallitarinat	21
4	Tutkimuksen toteutus	23
4.1	Tutkimusongelmat	23
4.2	Aineiston kuvaus	24
4.3	Aineiston analyysimenetelmä	25
4.4	Eettisyys	27
5	Tulokset	29
5.1	"Mä olin ehkä vähän erilainen virkamies"	29
5.1.1	Yrittäjämäinen palkkatyöntekijä	29
5.1.2	Työllistettävyyden mallitarina	33
5.2	"Uus mato koukkuu ja eteenpäi"	35
5.2.1	Uniikki yrittäjä	35
5.2.2	Aktiivinen kansalainen	39
5.2.3	Ideaaliyrittäjän mallitarina	41
5.3	"Mähän oon ainut jarru tässä"	42
5.3.1	Rohkea riskinottaja	42
5.3.2	Maskuliinisen yrittäjyyden mallitarina	47
5.4	"Aito halu auttaa"	48
5.4.1	Hyväntahtoinen auttaja	48
5.4.2	Feminiinin yrittäjyyden mallitarina	52
5.5	Yhteenveto	52

6 Johtopäätökset	56
6.1 Pohdinta	56
6.2 Laadun arviointi	58
Lähteet	60
Liitteet	68

1 Johdanto

Aarresaariverkoston uraseurantakyselyn mukaan noin neljä prosenttia aikuiskasvatustieteen maistereista, kolme prosenttia erityispedagogiikan maistereista ja kaksi prosenttia kasvatustieteen maistereista työllistää itse itsensä viisi vuotta valmistumisen jälkeen (Aarresaariverkoston valtakunnallinen uraseurantakysely 2022). Vain murto-osa kasvatustieteilijöistä siis ryhtyy yrittäjäksi, mikä on yllättävää, kun samaan aikaan ylikansalliset ja kansalliset instituutiot pyrkivät lisäämään yrittäjyyskasvatusta jokaisella koulutusasteella aina ala-asteesta tohtoriopintoihin saakka (mm. Laalo 2020; Siivonen & Brunila 2014, 161). Yrittäjyyttä ja yrittäjämäisyyttä pidetäänkin lähes yksinomaan tavoiteltavina asioina niin poliittisesti kuin yleisessä keskustelussa liittyen esimerkiksi yksilön ominaisuuksiin. Yrittäjämäinen asenne on ihanne esimerkiksi työllistettävyyden näkökulmasta. (Nätti & Pyöriä 2017, 31; Laalo 2020, 86–88; 98–99.)

Koska kasvatustieteilijät ovat pieni – joskin ilmeisesti tässä tutkielmassa haastatellun ”Jarin” mukaan ”kasvava luonnonvara” – olen kiinnostunut heidän yrittäjyysidentiteettiensä rakentumisesta. Yrittäjyysidentiteetillä tarkoitetaan tässä tutkielmassa käsitystä itsestä yrittäjyyden kontekstissa. Yrittäjyysidentiteetti käsitetään sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti historiallisesti ja kulttuurisesti rakentuneena sekä jatkuvassa muutoksessa olevana (Bamberg 2014, 241; Peura, Elkina, Paasio & Hytti 2021, 105; Bamberg 2011, 8). Millaisia yrittäjyysidentiteettejä kasvatustieteilijöinä toimivat yrittäjät rakentavat kertomuksissaan? Ja toisaalta, miten nämä identiteetit suhteutuvat yrittäjyyden kulttuurisiin mallitarinoihin (engl. cultural master narrative)? Ovatko kasvatustieteilijät erityislaatuisia yrittäjiä kasvatustieteilijöiden ollessa perinteisesti palkkatyösuhteissa tai vaikuttavatko kenties kasvatustieteelle tyypilliset ”pehmeät arvot” heidän yrittäjyysidentiteettiensä rakentumiseen?

Näitä teemoja tutkin tässä Pro gradu -tutkielmassa haastatteleamalla kasvatustieteen maistereita, jotka ovat valmistumisensa jälkeen perustaneet oman yrityksen. Erityisenä huomion kohteena ovat ne kasvatustieteilijät, jotka eivät ole valmistuneet luokanopettajiksi vaan ovat niin kutsuttuja generalisteja. Aihe on tärkeä aikana, jolloin työelämä moninaistuu ja pirstaloituu ja esimerkiksi pakkoyrittäjyys saattaa nousta todennäköisemmäksi vaihtoehdoksi myös akateemisille moniosaajille. Koulutus ei ole enää yksioikoisesti ainoa tae työllistymiselle, vaikka esimerkiksi yliopistotutkintojen opetussisältöihin toivotaan yhä enemmän ajankohtaisia työelämätaitoja.

Yliopistokoulutukseen pääsy ei vielääkään 2020-luvulla ole täysin tasa-arvoista eikä niinkään opetus eri tieteenalojen välillä ole tasa-arvoista. Esimerkiksi juuri yrittäjyyskasvatusta tarjotaan yliopistoissa tieteenalasta riippuen vaihtelevasti (Laalo 2020, 97). Vähemmälle huomiolle jäävät nimenomaan kasvatustieteilijät, kun taas esimerkiksi kauppatieteiden ja tekniikan opiskelijoille yrittäjyyskasvatusta tarjotaan enemmän (Laalo 2020, 38). Myös tästä syystä on tärkeää tutkia kasvatustieteitä opiskelleiden identiteettejä – miten kasvatustieteilijät neuvottelevat identiteettejään, kun opinnot eivät välttämättä ole tarjonneet kosketuspintaa yrittäjyyteen?

Tyypillisesti yrittäjyys nähdään luontevimpana vaihtoehtona niille, jotka ovat opiskelleet niin kutsuttuja kovia tieteitä (Laalo 2020, 38). Näin ollen pohdinkin, miten kasvatustieteilijät asemoivat itseään yrittäjyyden kulttuurisiin mallitarinoihin, kun kasvatustieteilijöitä ei usein yrittäjyyskeskustelussa nosteta potentiaalisiksi yrittäjiksi. Mallitarinoilla tarkoitetaan niitä kulttuurisesti rakennettuja ja rakentuneita vallitsevia käsityksiä siitä, mikä on esimerkiksi yrittäjälle odotettu tapa toimia (Phoenix 2008; Bamberg 2011). Yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttavat koetut henkilökohtaiset kyvyt sekä se, tuntee ko muita yrittäjiä ja millaisia käsityksiä yrittäjyydestä on paitsi yhteiskunnassa yleensä myös lähipiirin keskuudessa (Pukkinen, Stenholm, Heinonen, Naumanen & Vainikainen 2023, 22–23). Nämä yhteiskunnalliset käsitykset yrittäjyydestä liittyvät myös oleellisesti yrittäjyyden mallitarinoihin, jotka kuvaavat, minkälainen on yleisesti käsitetty ”hyvä” yrittäjä. Myös näkymät liiketoiminnan kannattavuuden osalta, talouden yleinen vakaus tai epävakaus sekä yrityksen perustamiseen liittyvä lainsäädäntö vaikuttavat yrityksen perustamispäätökseen (Pukkinen, Stenholm, Heinonen, Naumanen & Vainikainen 2023, 22–27). Suomessa tyypillinen yritystään aloitteleva on 25–35-vuotias, korkeakoulutettu mies. Korkeakoulutausta näyttäisi myös selittävän yritystoiminnan jatkuvuutta. (Pukkinen, Stenholm, Heinonen, Naumanen & Vainikainen 2023, 20–21; 33–37.) Kasvatustieteistä sen sijaan valmistuu suurimmaksi osaksi naisia – löytävätkö he paikkansa maskuliinisessa yrityskulttuurissa?

Olen havahtunut itsekkin siihen, että kasvatustieteiden tiedekunta jää varjoon yrittäjyyskasvatuksen osalta. Toisaalta Hanna Laalon väitöskirjaa (2020) selaillessani aloin pohtia, miksi se olisi välttämättä huono asia? Miksi yrittäjyys on ylipäättään yliopistoissa? Tästä syystä olen myös haastatteluissa kysynyt, miten kasvatustieteiden alumnimme kokevat nämä asiat ja miten he rakentavat yrittäjyysidentiteettiään. Toki yrittäjät saattavat kokea, että yrittäjyyskasvatusta tulee ehdottomasti olla kaikissa koulutuksissa, sillä sehän tukisi erityisesti heidän urapolkuaan. Toisaalta ajattelisin kasvatustieteilijöiden olevan erityisen kriittisiä siitä,

mitä opintosuunnitelmiin kuuluu ja miksi, jolloin juuri kasvatustieteilijät voisivat olla haastateltavina erityisen hedelmällinen kohdejoukko.

Nimenomaan kasvatustieteilijöiden yrittäjyysidentiteetin rakentumista ei olla aiemmin tutkittu. Sen sijaan tutkimuksen kohteina ovat kyllä olleet yrittäjyysidentiteetit suhteessa kulttuurisiin mallitarinoihin. Yrittäjyysidentiteettiä on tutkittu opinnäytetöissä hieman eri näkökulmista: esimerkiksi Eveleena Zheng (2019) on tutkinut sosiaalityön Pro gradussaan sosiaalialan yrittäjiä ja heidän ammatti-identiteettejään sosiaalisen ja henkilökohtaisen identiteetin näkökulmista. Lotta Viljamaa (2015) taas on tutkinut Y-sukupolvea edustavien akateemisten yrittäjien ammatillista identiteettiä muuttuvan työn näkökulmasta. Johanna Eskola-Råberg (2018) on Pro gradussaan tutkinut tanssitaiteilijoiden identiteettejä narratiivisen positiointianalyysin keinoin, kuten tässäkin Pro gradu -tutkielmassa tehdään. Vastaavanlaisia tutkielmia on siis jo aiemmin laadittu, mutta kontekstit ja lähestymistavat ovat eronneet tästä tutkielmasta.

Identiteettejä ja niiden suhteutumista mallitarinoihin on oivallista tutkia narratiivisen positiointianalyysin keinoin (Bamberg 2011). Niinpä tässä tutkielmassa olen kerännyt kuuden haastattelun aineiston, joiden analyysissä keskityn kielellisiin keinoihin tuoda esille erilaisia asemia suhteessa aikaan, paikkaan, muihin ja teeman mukaisiin mallitarinoihin. Narratiivit, eli tarinat, ovat tärkeitä analyysin kohteita, sillä ne mahdollistavat paitsi yksilöllisen myös kulttuurisen tavan tarkastella identiteetin rakentumista. Haastatteluaineistona on kahden miehen ja neljän naisen yksilöhaastattelut, jotka on analysoitu narratiivisen positiointianalyysin keinoin. Seuraavissa luvuissa esittelen paitsi yrittäjyysyliopistojen ja akateemisen yrittäjyyden teoreettista viitekehystä myös aineistoa, sen analyysimenetelmää sekä sen avulla johdettuja tuloksia.

Tutkielman ensimmäinen luku johdannon jälkeen esittelee yrittäjyyden asemaa ja sen muutosta suomalaisissa yliopistoissa. Teoreettista ja kontekstoivaa taustoitusta seuraa katsaus yrittäjyysidentiteettien tutkimukseen sekä tätä tutkimusta kantavan narratiivisen identiteetin käsitteeseen. Neljäs luku sisältää tutkimusmenetelmien ja tutkimuksen etenemisen esittelyn aineiston kuvauksen ohella. Viidennessä luvussa kerron aineistosta johdetut tulokset, jonka jälkeen kuudennessa luvussa pohdin tulosten merkitystä aiemman tutkimuksen valossa. Seitsemännessä luvussa esitän mahdollisia jatkotutkimuskysymyksiä sekä arvioin tutkielman laatua.

2 Yrittäjyys yliopistoissa

Tässä luvussa esittelen suomalaisten yliopistojen yhteiskunnallisen vuorovaikutustoiminnan nousua kolmanneksi tehtäväksi sekä sen toteutumista yrittäjyysyhteistyön ja yrittäjyysvetoksen näkökulmasta.

2.1 Yliopistojen yhteiskunnallinen vaikuttavuus osaksi yliopistoarkea

Yliopiston yrittäjämäinen toiminta liitetään uusliberaalin ajattelutavan rantautumiseen 1980–1990-lukujen aikoihin (Laalo 2020, 21–22). Uusliberaali ajattelutapa pitää sisällään käsityksen yksilöstä vapaana, itseohjautuvana sekä kilpailukykyisenä – keskeisenä piirteenä uusliberalismille pidetään aktiivista pyrkimystä pääoman kasvattamiseen, jota esimerkiksi valtio ohjaa mahdollisimman vähän (Pyykkönen 2014, 21–23). Teknologian tultua yhä yleisemmäksi 1990-luvulla maailmalla myös yliopistojen fokus siirtyi ”puhtaan objektiivisen” tieteen tekemisestä kohti soveltavaa tutkimusta (Ylijoki 2003, 310). Niinpä yliopistot eivät voineet enää pitää itseään täysin erillään yritysten tarpeista, vaan pyrkivät tuottamaan tutkimusta osin yritysten päämäärien tukemiseksi. Ylijoki kirjoittaa (2003, 307), kuinka 2000-luvun alussa yliopistojen ja yritysten yhteistyö syveni molemminpuolisen hyödyn saamiseksi.

2000-luvun alkupuolella yrittäjyysnäkökulma koettiin kuitenkin yliopistoissa vieraana ja ristiriitaisena perinteiseen akateemisuuteen verrattuna (Paasio, Nurmi & Heinonen 2005, 30–32). Yliopistojen tutkimuksen tekemisen tavat alkoivat vuosituhannen alussa kuitenkin vähitellen muuttua, ja ilmiötä alettiin kutsua akateemiseksi kapitalismiksi: yliopistot pyrkivät luomaan uusia innovaatioita ja sisällyttämään markkinoille tyypillisiä piirteitä toimintaansa esimerkiksi kilpaillessaan tutkimusrahoitusten saamisesta (Ylijoki 2003, 308). Ylijoki viittaa myös Zimanin (1996) ajatuksiin siitä, kuinka tieteen tekemisen periaatteet ja arvot ovat muuttuneet uusien tuulien myötä: tutkimuskysymykset keskittyvät paikallisiin ongelmiin eivätkä enää niinkään universaaleihin, yleisiin pohdintoihin. Tieteen objektiivisuus on vaihtunut kaupalliseen ja poliittiseen miellyttämiseen, ja yrittäjämäiset ”tiimit” tekevät tutkimusta yksilöiden sijaan. (Ylijoki 2003, 308–310.)

Yliopistojen fokuksen siirtyminen yrittäjämäiseen toimintatapaan on ollutkin 2000-luvun hallitusten agendana. Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen hallitusohjelma alkaa saatesanoilla ”Työllä, yrittämisellä ja yhteisvastuulla uuteen nousuun” (VNK 2003). Vaikka lausahdus viittaa toki vahvasti yleisesti työllisyys- ja talouspolitiikkaan, yrittäjyysideaalia korostettiin myös koulutuspolitiikassa: yrittäjyys kuuluisi kaikille koulutuksen eri aloille

huomioiden erityisesti naisyrittäjien ja perheellisten yrittäjien tilanne (VNK 2003, 23; 53). Suomen Yrittäjien lausunnossa todettiin pari vuotta Vanhasen hallitusohjelman julkaisun jälkeen, että koulutuspoliittiset toimet ovat olleet ”oikeasuuntaisia” (Järventaus & Soikkeli 2005). Myös seuraava Vanhasen johtama hallitus korosti hallitusohjelmassaan, että yrittäjyyskasvatusta tulisi monipuolistaa ja laajentaa yhä edelleen kaikilla koulutusasteilla (VNK 2007, 28). Vanhasen jälkimmäisen hallituskautensa toiseksi viimeisenä vuonna julkaistiinkin ”Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat” (Opetusministeriön julkaisu 2009:7), jonka ensimmäinen luku Suomessa tarvitaan yrittäjämäistä toimintaa alkaa seuraavasti: ”Kehittyvän yhteiskunnan perusta on yrittäjämäisessä toiminnassa”. Tämä aloitus dokumentissa kielii siitä, kuinka ehdottoman tärkeänä yrittäjyyskasvatusta pidetään valtakunnallisesti, jotta ”Suomi saadaan nousuun”. Yrittäjyyskasvatuksen ja tutkimuksen kaupallistamisen eetos on jatkunut niin Kiviniemen, (VNK 2010, 3), Kataisen (VNK 2011 31; 35, 39), Stubbin (VNK 2014, 4–5), Sipilän (VNK 2015, 10–11; 18), Rinteen ja Marinin (VNK 2019a, 99; 2019b, 101) kuin Orpon (VNK 2023, 88; 102) hallitusten erilaisista puoluekokoonpanoista huolimatta.

Pääministeri Sipilän hallituskaudella asetettiin myös työryhmä edistämään yrittäjyyskasvatuksen asemaa ja kehittämään koulutuksen ja yrittäjyyden välistä vuoropuhelua (Yrittäjyys ja koulutus -hankkeen asettamispäätös 6.4.2016). Ennen työryhmän asettamista Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi selvityksen korkeakoulujen yrittäjyyden ja yrittäjämäisen asenteen tukemisesta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015:17). Jo selvityksen esipuheessa painotetaan, kuinka ”Suomi saadaan nousuun vain yrittäjyyden ja työn tekemisen kautta” (OKM 2015:17, 7) ja kaiken kaikkiaan dokumentti korostaa, kuinka korkeakoulujen yrittäjyyskasvatuksen tulisi kehittyä yhä edelleen, jotta korkeakoulutus olisi onnistunutta. Selvityksessä siis painotetaan, kuinka Suomi on tuolloin ollut sellaisessa epätoivotussa tilassa, johon pitäisi tulla muutosta – ja avain tähän muutokseen on muun muassa yliopistojen yrittäjyyskasvatuksen monialaistamisessa ja kansainvälistämisessä (OKM 2015:17, 25–27). Vastaavasti yksityiskohtaisemmassa Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksessä (2016:14, 85–86) painotettiin, kuinka sisäistä yrittäjyyttä tukevaa pedagogiikkaa tulisi hyödyntää monipuolisesti kaikessa opetuksessa ja mahdolliset opetushenkilöstön varautuneet asenteet ovat jotain, mihin pitäisi ”puuttua” esimerkiksi henkilöstökoulutuksella.

Yrittäjyysyliopistojen tema on nostettu hallitusohjelmiin, jotta akateeminen yrittäjyystoiminta tuottaisi innovaatioita ja siten kehittäisi valtion taloutta sekä houkuttelisi kansainvälisiä sijoittajia työpaikkojen lisäämisen ohella (Paasio, Nurmi & Heinonen 2005,

11–12; OKM 2015, 7). Linjapapereissa esimerkiksi korostetaan, kuinka nuorten keskeisenä haasteena on, ettei yrittäjyyden vaihtoehdosta kiinnostuta (Tutkimus- ja innovaationeuvosto 2010, 25; Laalo & Jauhiainen 2019, 100–101). Näin asian esittäessään poliittiset dokumentit korostavat nuorten yrittäjyysshaluttomuuden olevan ongelmallista.

Vuoden 2022 Opiskelijabarometrin mukaan kuitenkin jopa hieman yli kolmasosa kaikista vastanneista koki yrittäjyyden olevan houkutteleva vaihtoehto palkkatyölle valmistumisen jälkeen – kasvatusalalla opiskelevista 26% vastaajista koki yrittäjyyden mahdolliseksi. Tästä huolimatta yli kolmasosa kasvatusalojen opiskelijoista koki, ettei koulutus anna riittäviä valmiuksia yrittäjyyteen, mikä saattaisi vähentää yrittäjyysshalukkuutta. (Suomen Yrittäjät 2022.) Yrittäjyysshalukkuus on kuitenkin noussut merkittävästi myös kasvatusalojen opiskelijoilla vuoden 2019 Opiskelijabarometriin verraten, jolloin kasvatusalalla opiskelevista vastaajista vain 25% piti yrittäjyyttä nimenomaan todennäköisenä uravaihtoehtona opintojen jälkeen (Suomen Yrittäjät 2019, 4).

Hallitusohjelmat ja koulutuspoliittiset päätökset siis sinnikkäästi ylläpitävät yrittäjyyden ideaalia koulutuksessa. Tämä johtuu paitsi ylikansallisten toimielimien, kuten OECD:n ja EU:n toiveista, myös uusliberalistisesta ajattelutavasta, joka vallitsee niin henkilökohtaisella kuin yhteiskunnan tasolla globaalisti. Uusliberalistinen ideologia on vallinnut Suomessa 1990-luvun laman jälkeen, mikä näkyy erityisesti 2000-luvun hallitusohjelmissä sekä yhä edelleen käsityksissä hyvästä kansalaisesta: hyvä kansalainen on itsenäinen, yrittäjämäinen, aktiivinen ja tuottava. (Pyykkönen 2014, 31–37.) Lisäksi uusliberaalin kansalaisen piirteenä pidetään riskinottokykyä, joka toisaalta on tyypillisesti maskuliinisena pidetty piirre (Korhonen 2012, 16; Siivonen ym. 2021, 32).

Käytännössä yritys yliopistojen rakentuminen on tapahtunut muun muassa vuoden 2010 mittavalla yliopistouudistuksella. Yliopistouudistuksen myötä yhteiskunnallinen vuorovaikutustoiminta nostettiin kolmanneksi tehtäväksi tutkimuksen ja tutkimukseen perustuvan korkeakouluopetuksen rinnalle ja yliopistoille annettiin autonominen asema. (Pyykkönen 2014, 85.) Yliopistouudistuksen myötä myös yliopistojen rahoitusjärjestelmä muuttui, jolloin yliopistojen tulot Opetus- ja kulttuuriministeriöltä eivät enää kattaneet kaikkia tutkimuksen, opetuksen ja kehittymisen kannalta tarvittavia kuluja. Näin ollen yliopistojen tuli tehdä yhä tiiviimpää yhteistyötä yritysten ja muiden organisaatioiden kanssa, jotta yliopistojen talous olisi turvattu. (Pyykkönen 2014, 85–86.) Yliopistojen valtiolta saama rahoitus oli kuin tulospalkkio: mitä enemmän rahoitusta sai yrityksiltä, sitä enemmän sitä saisi

myös valtiolta (Tutkimus- ja innovaationeuvosto 2010, 14). Yritysten myöntämä rahoitus tutkimukseen on kuitenkin 2020-luvulle tultaessa hiipunut merkittävästi (Alaja & Lemola 2023, 45).

2.2 Yrittäjyysmentaliteetti yliopistojen arjessa

Yrittäjyystaitoja ja yrittäjyysmyönteistä mentaliteettia sisällytetään korkeakoulutukseen, jotta yrittäjyys koettaisiin yhtenä uravaihtoehtona valmistumisen jälkeen tai jopa opintojen aikana. Yrittäjyyden edistäminen koetaan tärkeänä kilpailuasetelman luojana Suomen kaltaisissa yhteiskunnissa, joissa niin sanottu tietotyö ja asiantuntijatyö ovat yleisiä (Siivonen, Peura, Hytti, Kasanen & Komulainen 2019, 522). Euroopan komissio ja OECD laativat yliopistojen yrittäjyysvahvuuksien tunnistamisen tueksi viitekehyksen, jonka avulla yliopistot voivat arvioida toimintansa kehityskohtia yrittäjyysnäkökulmasta (European Commission & OECD 2012, 1). Viitekehyksen saatesanoissa kuvaillaan eurooppalaisen korkeakoulutuksen kohdanneen haasteen sen tarkoituksen määrittelyssä: korkeakoulutukselle on kehittynyt uudenlaisia tarpeita talouden ja teknologian kehittymisen myötä. Julkaisun mukaan yksi merkittävimmistä tavoista vastata näihin tarpeisiin on kehittää yrittäjyyskäytänteitä yliopistoissa. (European Commission & OECD 2012, 1.) Suomalaisten yliopistojen yrittäjyysasetoksen lisääminen ja vahvistaminen koetaan tärkeäksi siis jopa ylikansallisissa toimielimissä.

Euroopan komission ja OECD:n laatima itsearvioinnin työkalu antaa melko yksityiskohtaiset kuvaukset siitä, millainen olisi tarpeeksi yrittäjämäinen yliopisto, jotta se pystyisi vastaamaan yhteiskunnallisiin tarpeisiin. Yliopiston tulee huomioida yrittäjyysnäkökulma sen strategiassa ja strategiaa toteuttamalla sen tulee lisätä yrittäjyysmyönteisiä asenteita ja yrittäjämäisiä taitoja. Yliopistojen tulee soveltaa tekemänsä tutkimuksen tuloksia kaupalliseksi hyödyksi. Lisäksi yliopiston tulee tukea merkittävästi yliopiston sisällä tapahtuvaa yrittäjämäistä toimintaa ja tukea henkilökunnan yrittäjyysmyönteisyyttä panostamalla esimerkiksi koulutuksiin. Yrittäjyyden ja yrittäjämäisyyden tulee näkyä vahvasti myös koulutuksessa: opetuksessa tulee hyödyntää suhteita yliopiston ulkopuolisiin sidosryhmiin ja kaikkien tutkintojen arviointikriteereissä tulisi mainita myös koulutuksen suhde yrittäjyyteen. (European Commission & OECD 2012, 4–9.) Vaateet yrittäjyysyliopistolle ulottuvat kaikille yliopistolaissa sen tehtäväksi määritellyille osa-alueille: tutkimukseen, opetukseen ja yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen (Yliopistolaki 558/2009). Euroopan komission ja

OECD:n asettamat ihanteet eivät kuitenkaan välttämättä sovellu sellaisenaan kaikkiin tutkinto-ohjelmiin, kuten Laalo (2020) väitöskirjassaan toteaa.

Samoihin aikoihin kun Aalto-yliopiston toiminta alkoi, start up -yritykset alkoivat vallata alaa Suomessa. Aalto-yliopiston yrittäjyyskasvatusta alettiin pitää ihanteellisena ja modernina vastauksena yrittäjyyshenkisille koulutuspoliittisille vaateille. (Siivonen 2019, 90; Koskinen 2019, 109.) Kun yliopistojen toiminta alkoi muuttua yrittäjämäiseksi, myös yliopistojen opintotarjontaan lisättiin yrittäjyyteen liittyviä opetussisältöjä (Laalo & Jauhiainen 2019, 92). Muun muassa Turun yliopistossa kasvatustieteilijöillä on mahdollisuus saada yrittäjyyskasvatusta kokonaisen kurssin muodossa – tosin vasta vapaavalintaisesti perustutkinnon jälkeisissä jatko-opinnoissa. Perustutkintovaiheessa eli kandidaatin ja maisterin tutkintojen aikana tuleville kasvatustieteilijöille ei ole tarjolla erityistä kurssia yrittäjyyttä tukemaan, vaikka työelämään orientoivia opintoja kuuluukin tutkintoon pakollisina osina. Mikäli kasvatustieteilijä haluaa yrittäjyyttään kehittää, hänen tulee valita se valinnaisena opintona. Tohtoriopinnoissa kurssia taas perustellaan sillä, että yrittäjyysosaamista tarvitaan, jotta tohtorit voivat pärjätä alati muuttuvassa työelämässä ja nykyisessä hyvinvointiyhteiskunnassa. (Turun yliopiston opinto-opas 2022-2024, ei pvm.) Yrittäjämäinen asenne liittyykin vahvasti työllistettävyyden ideaaliin (Laalo 2020, 47).

Yrittäjyys on sisällytettyä yliopistojen toimintaan kolmesta yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta. Yliopistojen yrittäjyyskasvatuksen on tarkoitus lisätä opiskelijoiden substanssiosaamista yrittäjyydestä sekä opettaa, kuinka kerryttää niin fyysisiä kuin psyykkisiä taitoja oman yrityksen perustamiseksi (Paasio, Nurmi & Heinonen 2005, 24–26). Kolmantena näkökulmana on yrittäjämäisyyden kehittäminen: miten ja millaisia yrittäjämäisyyteen ja työllistettävyyden ihanteisiin liitettyjä ominaisuuksia – niin asenteita kuin persoonallisuuspiirteitä – voi ja jopa tulee kartuttaa pärjätäkseen elämässä (Lackéus 2015, 10; Laalo & Jauhiainen 2019, 93; Hytti & O’Gorman 2004, 11–13; Korhonen 2012, 16). Ajatuksella yrittäjämäisistä piirteistä viitataan sisäiseen yrittäjyyteen, ja sisäinen yrittäjyys voidaan nähdä ideologiana, joka läpileikkaa kaikkia suomalaisia koulutustasoja (Laalo 2020, 27; Laalo & Jauhiainen 2019, 94; Keskitalo-Foley 2008, 189). Erityisesti siis viimeinen yrittäjyyskasvatuksen tavoite kielii yrittäjämäisten piirteiden arvostuksesta – yrittäjämäiset piirteet ovat oletus, ja eroa esimerkiksi työnhakijoiden välillä tehdään arvioimalla, kenellä on vahvimmat piirteet. Viimeinen yrittäjyyskasvatuksen tavoite siis viittaa sisäisen yrittäjyyden vahvistamiseen, kun taas ensimmäinen viittaa teoreettiseen tietoon yrittäjyydestä ja toinen ulkoiseen yrittäjyyteen.

Tässä tutkielmassa tutkin ulkoista yrittäjyyttä Bambergin narratiivisen positiointianalyysin keinoin eri tasoilla: suhteessa omaan henkilökohtaiseen itseen, suhteessa toisiin ja suhteessa kulttuurisiin mallitarinoihin (Bamberg 2011, 8–11). Sisäisen yrittäjyyden käsitteen avulla voidaan tutkia yrittäjämäisiä piirteitä esimerkiksi palkkatyöntekijöiden kohdalla, kun taas identiteetin tutkiminen ulkoisen yrittäjyyden käsitteen kautta on otollista, kun halutaan tutkia yrittäjyysidentiteettiä nimenomaan liiketoiminnan kontekstissa (Seikkula-Leino, Ruskovaara, Ikävalko, Mattila & Rytkölä 2010, 119; Laalo & Jauhiainen 2019, 94; Laalo 2020, 35). Tässä tutkielmassa yrittäjyydellä viitataan nimenomaan kapeaan tulkintaan yrittäjyydestä, jossa yrittäjyyden tunnusmerkkinä on itsensä työllistäminen (Laalo & Jauhiainen 2019, 101). On kuitenkin tärkeää huomioida, että yrittäjyyden ja yrittäjämäisyyden käsitteet ovat hyvin monitulkintaisia eikä yhtä yhteistä määritelmää ole (mm. Laalo & Jauhiainen 2019; Siivonen 2019; Laalo 2020; Korhonen 2012).

Yliopistojen tutkinto-ohjelmien opetussuunnitelmien lisäksi yrittäjyyden edistämistä tapahtuu opiskelijavetoisissa yrittäjyysyhteisöissä, jotka tekevät myös yhteistyötä yliopistojen kanssa (Koskinen 2019, 109–110). Näiden yrittäjyysyhteisöjen pyrkimyksenä on auttaa yrittäjyydestä kiinnostuneita opiskelijoita verkostoitumaan eli luomaan sidoksia muiden opiskelijoiden tai yritysten kanssa. Yhteisöt myös luovat eräänlaista ”pöhinää” eli hyvin innostunutta ja kunnianhimoista keskusteluilmapiiriä. (Siivonen ym. 2019, 523–524.) Opiskelijayhteisöt ovat siis mukana edesauttamassa ylikansallisten ja kansallisten tahojen yrittäjyysagendan jalkauttamista opiskelijayhteisöihin – tapahtui se sitten tietoisesti tai tiedostamatta sisäistämällä yrittäjyyden mallitarinoita.

2.2.1 Yrittäjyysyliopistojen kritiikki

Yrittäjyysyliopistot ovat saaneet kritiikkiä muun muassa siitä, että yrittäjyyttä pidetään itsestäänselvyytenä (Hytti 2019, 139). Yrittäjyys esitetään koulutuspoliittisissa dokumenteissa näennäisesti neutraalina tai jopa hyvin positiivisena, vaikka todellisuudessa ne hienovaraisesti ohjaavat kansalaisia olemaan tietynlaisia eli yrittäjämäisiä (Laalo & Jauhiainen 2019, 94–96; 103; Laalo, Kinnari & Silvennoinen 2019, 100). Yliopistojen odotetaan istuttavan opiskelijoihin hyvin yrittäjyysmyönteinen ajattelutapa, mutta eetoksessa ei juuri korosteta yrittäjyyden riskejä yksilölle. Viitekehys jättää myös huomioimatta opiskelijoiden yksilölliset intressit olettaessaan, että kaikki tarvitsevat ja haluavat yrittäjyyskasvatusta – yhtäläillä yliopistojen ja opetushenkilöstön todelliset intressit yrittäjyyskasvatuksen tarjoamiseksi jäävät huomiotta.

Kuten Naskali (2010, 81–84) arvioi, esimerkiksi yrittäjyyteen liitettyjä ominaisuuksia ei välttämättä pohdita kovin kriittisesti. Sen sijaan esimerkiksi toisto tietyistä ominaisuuksista johtaa herkästi käsiterimpsujen sisäistämiseen siitä, millainen on hyvä yrittäjä (Naskali 2010, 81–84). Kun puheessa jatkuvasti tuotetaan mielikuvaa oikeanlaisesta yrittäjästä, se alkaa käydä todeksi (ks. luku 3.1). Esimerkiksi Hytti (2019) arvioi, kuinka jo yrittäjyyskurssien mainoksissa esitetyt miehet ylläpitävät yrittäjyyden maskuliinista mielikuvaa.

Kaikki yliopistoyhteisöihin kuuluvat eivät kuitenkaan vastaanota yrittäjyyden eetosta kritiikittä. Kritiikissä nostetaan esiin muun muassa pelko tutkimuksen perustavanlaatuisesta muutoksesta kohti kaupallisuutta (Ylijoki 2003; Laalo 2020, 97). Lisäksi esimerkiksi kasvatustieteiden laitoksella työskentelevät ovat kokeneet yrittäjyysyliopistoihin liittyvän uuden hallinnollisen muodon osin rajoittavaksi (Tapanila, Siivonen & Filander 2018). Laalon ja Jauhiaisen (2019, 101) tutkimuksessa kuitenkin ilmeni, että yrittäjyysyliopistojen agenda ajavissa dokumenteissa pyritään vakuuttamaan yliopistoja siitä, että tutkimuksen ja yrittäjyysyliopistojen yhteensovittaminen on mahdollista.

Yrittäjyysreetosta hallintana tutkinut Laalo (2020, 96–97) taas nostaa kriittisellä hallinnan tutkimuksellaan esiin sen, kuinka puhe yrittäjyydestä ja yrittäjämäisyydestä sulkee ulkopuolelle eri ihmisryhmiä. Yrittäjyyden halutaan olevan kaikille, mutta Laalo (2020) huomauttaa, kuinka esimerkiksi eri tieteenalat ja sukupuolet ovat eriarvoisessa asemassa – tekniikan ja kauppatieteiden aloille yliopistojen yrittäjyyskasvatus on aktiivista, mutta kasvatustieteiden aloilla yrittäjyyttä ei juuri tuoda esille. Lisäksi on tutkittu, että eri ikäiset ihmiset positoidaan yrittäjyyspuheessa eri arvoisiin asemiin (mm. Siivonen ym. 2021).

Yrittäjyyspuhe kietoutuu siis varsin henkilökohtaisten ominaisuuksien ympärille: persoonaan, ikään, sukupuoleen ja luokkaan (Laalo 2020, 96–97; Naskali 2010, 90–94, 96–97; Hytti 2019, 140–141; Korhonen 2012, 30).

3 Yrittäjyysidentiteetin muodostuminen

Yrittäjyysidentiteetillä tarkoitetaan yrittäjän itsensä kokemuksia siitä, millainen yrittäjä hän on ja millaisena hän kuvailee itseään. Identiteetti tarkoittaa ymmärrystä itsestä osana yhteiskuntaa ja erilaisia yhteisöjä – se vastaa kysymykseen: ”Kuka minä olen?” (Bamberg 2014, 241). Identiteettiä siis rakennetaan positioimalla itseä muihin. Positioinnin keinoin voi selkeyttää itselleen ja muille, millaisena toimijana esiintyy. (Bamberg 2011, 8; 10–11.) Identiteetti ei kuitenkaan ole pysyvä ominaisuus, vaan se on jatkuvassa muutoksessa suhteessa sosiaaliseen ympäristöön ja omiin tulkintoihin siitä (Peura, Elkina, Paasio & Hytti 2021, 105; Bamberg 2011, 8). Tästä syystä on tärkeää tutkia erilaisia identiteettejä sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksessä.

3.1 Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma tutkimukseen

Sosiaalinen konstruktionismi on tieteenteoreettinen suuntaus, joka läpileikkaa useita tieteenaloja. Sosiaalisen konstruktionismin ydin on, että tieto ja tiede ei voi olla täysin objektiivista, vaan historiallinen, sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö määrittää havaintojamme perinteisesti objektiivisena pidetyistä ilmiöistä. Esimerkiksi sukupuoli, luokka ja kansalaisuus ovat ihmisten luomia määritelmiä eivätkä objektiivisia totuuksia. (Burr 2015, 1–4.) Burr (2015, 3) havainnollistaa tätä esimerkillä, että musiikki ei itsestään luokituta tietyksi musiikkityyliksi, vaan ihmiset ovat ajansaatossa luoneet käsityksen siitä, mikä on rockia, poppia tai klassista musiikkia. Vastaavasti esimerkiksi käsitykset siitä, mitkä ovat yrittäjille luonnollisimpia tai parhaita tapoja olla ja toimia ovat kulttuurisesti rakentuneita käsityksiä, eivät objektiivisesti totta.

Sosiaalisen konstruktionismin käsitys tiedon muodostumisesta korostaa, kuinka tieto rakentuu puheessa (Burr 2015, 4–5) ja tästä syystä onkin mielekäästä tutkia puheessa tuotettuja pieniä kertomuksia. Burr (2015) korostaa Bambergin ja Georgakopouloun (2008, 379) mukaisesti ohikiitäviä hetkiä puheessa, joissa vahvistetaan, torjutaan ja luodaan merkityksenantoja. Vaikka puhetilanteet ovat monipuolisia ja niissä jaetaan joskus keskenään ristiriitaisiakin pieniä kertomuksia, ohjaavat kulttuuriset mallitarinat puheissa annettuja merkityksiä (Burr 2015, 123–126). Muun muassa sukupuoliin tai ikään liitetyt mallitarinat ohjaavat kertomusten rakentumista. Esimerkiksi aiemmin joustavuutta ja intuitiivisuutta on pidetty feminiineinä ja jopa negatiivisina piirteinä, mutta nyt nämä piirteet ovat paitsi yrittäjiltä myös palkkatyöntekijöiltä odotettuja piirteitä (Gray 2003, 493; Brunila 2011, 425–426). Tämä

kuvastaa sitä, kuinka aiemmin negatiivisena pidetyt asiat saattavat kulttuurin muutoksen myötä muuttua neutraaleiksi tai jopa hyveiksi.

Tässä Pro gradussa siis niin teoreettisen viitekehyksen kuin analyysin taustalla vaikuttaa sosiaalisen konstruktionismin näkökulma. Haastateltavien kertomukset ymmärretään näin ollen sosiaalisesti rakentuneina. Lisäksi myös tutkijan tulkinnat aineistosta saavat vaikutteita sosiokulttuurisesta ympäristöstä – toinen tutkija voisi tulkita aineiston eri tavoin ja kokea tärkeiksi erilaiset aineistosta ilmenevät seikat (Pöysä 2022, 304).

3.2 Narratiivisen yrittäjyysidentiteetin tutkimus

Yrittäjien identiteettejä on viimeisten vuosikymmenien aikana tutkittu yhä enemmän.

Kuitenkaan yhteistä teoreettista viitekehystä ei ole muodostunut, vaan tutkimusten teoreettiset lähtökohdat vaihtelevat. Esimerkiksi yrittäjyysidentiteetin kontekstisidonnaisuutta on tutkittu vielä suhteellisen vähän (Jones, Ratten, Klapper & Fayolle 2019, 3–4). Identiteettitutkimus on kuitenkin aina moniulotteista ja kulttuurisesta ympäristöstä riippuvaista. Alun perin tutkijoiden kiinnostuksen kohteena yrittäjyystutkimuksessa ovat olleet ne persoonallisuuspiirteet, jotka erottavat yrittäjät palkkatyöntekijöistä ja jotka tekevät heistä ”johtajia” (Veciana & Urbano 2008, 365; Mmbaga, Mathias, Williams & Cardon 2020, 1–3). Myöhemmin kiinnostus on kuitenkin siirtynyt identiteetin tutkimukseen (Mmbaga ym. 2020, 1–3).

Tässä tutkielmassa käytetään narratiivisen identiteetin käsitettä. Identiteetin narratiivisuus korostaa identiteetin muodostumisen olevan prosessi, jossa käsitystä itsestä rakennetaan itseä ja muita varten kerrottujen pienten ja suurten kertomusten kautta, ja johon vaikuttavat ihmisen sosiaalisen sekä yhteiskunnallisen ympäristön väliset vuorovaikutussuhteet (Bamberg 2011, 15–16; Caza, Vough & Puranik 2018, 891; Kuhn 2006, 1341). Narratiivit ovat merkittävä keino erilaisten elämäkokemusten ja kohtaamisten jäsentämiseen, minkä vuoksi on mielekästä tutkia identiteettiä niiden kautta (Greenbank & Marra 2020, 113; Caza, Vough & Puranik 2018, 899).

Narratiivit ovat kuvauksia omasta identiteetistä, ja näitä kuvauksia jaetaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Myös muut voivat kertomuksillaan muokata ihmisen omaa narratiivista identiteettiä, sillä toistuvat kertomukset tai kuvailut on helppo sisäistää osaksi itseä ja omaa luonnehdintaa. (Hirvonen, Siivonen & Komulainen 2023, 276.)

Identiteettiin vaikuttaa muun muassa se, millaisia sanoja ja käsitteitä muualta annetaan itsen

määrittelemiseksi, sillä identiteetin rakentuminen ei ole irrallaan ihmisen ympärillä olevista kielistä tai kulttuureista (Bamberg 2011, 8; Kuhn 2006, 1341). Esimerkiksi yliopistoissa käytetty kieli työllistettävyydestä ja tiettyä tieteenalaa opiskelevista saatetaan omaksua osaksi omaa työelämäidentiteettiä joskus jopa kritiikittömästi (Siivonen ym. 2019, 524). Hytti ja Heinonen (2013, 891) taas tulkitsivat tutkimuksessaan, että liiketoiminnalle tyypillisen kielen osaaminen vaikutti jatko-opiskelijan yrittäjyysidentiteetin rakentumiseen.

Narratiivisen identiteetin tutkimuksessa on erilaisia suuntauksia riippuen siitä, kuinka vahvasti painotetaan sosiaalista kontekstia identiteetin muokkaajana (Järvenpää & Hänninen 2017, 223). Tässä Pro gradussa tunnustetaan sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön olevan hyvin vahva identiteettiin vaikuttava tekijä. Koska ihminen on jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympärillään olevien ihmisten ja ihmisten luomien asioiden, esineiden ja kulttuuristen mallitarinoiden kanssa, ei ihminen voi luoda käsityksiä edes itsestään ottamatta vaikutteita muusta maailmasta (Bamberg 2011, 8; Caza, Vough & Puranik 2018, 897). Vaikka sosiaalisen kontekstin painoarvo on identiteetin kehittämisessä suuri, on myös yksilön kriittisyydellä merkitystä identiteetin muodostumisessa. Ihminen joko hyväksyy ympäristön luomat odotukset ja käsitykset itsestä osaksi omaa narratiiviaan tai hylkää ne narratiiviinsa sopimattomina (Bamberg 2011, 8–9; 18). Yksilö ei siis ole ympäristönsä riepoteltavana, vaan vaikuttaa aktiivisesti oman tarinansa kulkuun. Esimerkiksi työnohjauksessa voidaan vaikuttaa siihen, millaisena näkee aiemman työhistoriansa sekä itsensä työntekijänä ja millaista työelämän identiteettiä haluaa rakentaa tulevaisuudessa valinnoillaan (Järvenpää & Hänninen 2017, 207). Mediassa kuvaukset yrittäjyydestä ja yrittäjyyteen liittyvistä piirteistä saattavat esimerkiksi vaikuttaa siihen, minkälaiseksi oma kerronta yrittäjyyspolusta ja -identiteetistä muodostuu: Olenko vaikeuksien kautta voittoon noussut pienyrittäjä vai omilla taidoilla ja idearikkauksella eteenpäin päässyt menestyjä?

Narratiivien on todettu olevan pääpiirteissään varsin pysyviä, sillä ihmisellä on tarve ylläpitää tietynlaista narratiivia oman minäkäsityksensä jatkuvuudesta (Järvenpää & Hänninen 2017, 208). Tästä huolimatta ihminen arvioi ja rakentaa identiteettiään arkisissakin puhetilanteissa, joissa oma tarina saattaa saada joko vahvistusta yhä edelleen tai kohdata konflikteja oman aiemman kokemuksen kanssa. Päivittäiset puhetilanteet siis mahdollistavat identiteetin muutoksen esimerkiksi konfliktien kautta. (Bamberg 2011, 16–18.) Vaikka narratiivit pysyvät pääpiirteissään samankaltaisina jopa vuodesta toiseen (Järvenpää & Hänninen 2017, 207), identiteettejä voi olla useita samanaikaisesti (Caza, Vough & Puranik 2018, 893).

Identiteettien monipuolisuus narratiiveissa voi johtua esimerkiksi siitä, kelle kertomusta

jaetaan ja mikä yleisön implisiittinen tai eksplisiittinen vastineensa siihen on. Yrittäjä ei esimerkiksi välttämättä kerro tarinaansa kaikille menestyksen näkökulmasta, vaan saattaa vaihtaa näkökulmaa kertomuksessaan vaikkapa nöyremmäksi tulkitessaan kuulijoiden eleitä.

Herman (2009, 9) kuvaa neljä narratiivin peruselementtiä. Ensimmäisen peruselementin mukaan narratiivit ovat tilanteisia eli aina suhteessa aikaan ja kontekstiin. Neljännen peruselementin mukaan ne ovat myös kokemuksellisia eli ne kuvaavat, millaisia tuntemuksia kertojalla oli kertomuksen aikana. (Herman 2009, 9; Hyvärinen 2017b, 91–93.) Tässä tutkielmassa kuitenkin toisen ja kolmannen peruselementin roolit nähdään kyseenalaisina. Hermanin (2009, 9) mukaan toinen peruselementti korostaa, kuinka narratiiveihin liittyy olennaisesti järjestelmällinen tapahtumakulku. Tässä tutkielmassa haluan kuitenkin korostaa nimenomaan myös niin kutsuttuja pieniä kertomuksia, joissa selkeästi havaittava tapahtumakulku ei välttämättä korostu. Lisäksi Hermanin mukaan narratiivien peruselementteihin kuuluu jonkinlainen ongelmatilanne tai häiriötila (Herman 2009, 9). Tässä tutkielmassa kuitenkin tulkitsen myös ne pienet kertomukset narratiiveiksi, joissa ei välttämättä tuoda esiin tällaisia häiriötilanteita tai ongelmakohtia. Pieniä kertomuksia käsittelem tarkemmin luvussa 4.3 Aineiston analyysimenetelmä.

3.3 Yrittäjyyden mallitarinat ja tarinallinen kiertokulku

Yrittäjyyden edistäminen kasvatuksessa on arvovalinta, joka on tehty kaikissa 2000-luvun poliittisissa hallitusohjelmissa (ks. luku 2.1). Hallitusohjelmissa esiintyvät näkökulmat otetaan osaksi kasvatusta joskus jopa kritiikittä, jolloin niistä muodostuu normeja. Näistä normeista osan asemaa vahvistetaan muodollisesti esimerkiksi laein ja vaikkapa juuri koulutuspoliittisin päätöksin (Veciana & Urbano 2008, 369). Normit siis vaikuttavat paitsi koulutuspoliittisten dokumenttien laadintaan ja julkaisuun myös sosiaaliseen ilmapiiriin, jossa toisen on hyväksyttävämpää ryhtyä yrittäjäksi kuin toisen. Nämä normit ovat oleellinen osa sosiaalisen tarinavarannon rakentumista (Hänninen 1999, 20–21).

Vilma Hännisen väitöskirjassa (1999) esitetään tarinallisen kiertokulun jäsenyys, jossa niin sosiaaliset normit, saatavilla olevat narratiivit kuin kulttuurit ja yksilön oma elämäntilanne sekä näiden tulkinta luovat alati muutoksessa olevan kokonaisuuden. Tarinallinen kiertokulku siis kuvastaa sitä, kuinka yksilön omat tulkinnat sekä sosiaalinen ja konkreettinen ympäristö ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa, minkä tuloksena yksilö on omaksunut sisäisiä tarinoita ohjaamaan omaa ajatteluaan ja toimintaansa. Vastavuoroisesti yksilö muokkaa ympäristöään

omilla tulkinnoillaan. Yksilön omat jaetut kertomukset lisäävät sosiaalista tarinavarantoa, johon sisältyvät Hännisen mukaan kulttuuriset kertomukset. (Hänninen 1999, 19–23.) Esimerkiksi yrittäjän jakaessa omaa yrittäjyystarinaansa haastattelussa tai omilla nettisivuillaan, hän ottaa osaa yrittäjyyden sosiaalisen tarinavarannon rakentumiseen. Toisten kertomuksia tulkitessaan kuulija joko omaksuu tarinan osaksi itseä tai hylkää sen siihen kuulumattomana (Hänninen 1999, 52). Tarinallinen kiertokulku kuvastaa oivallisesti, kuinka yhteiskunta luo kulttuurisia mallitarinoita ja kuinka yksilö voi suhteuttaa itseään niihin. Tässä tutkielmassa ei kuitenkaan sovelleta sisäisen tarinan käsitettä, sillä tutkielmassa identiteetit nähdään dynaamisempina. Enneminkin Hännisen teoriasta ammennetaan sosiaalisen tarinavarannon käsitettä mallitarinoiden muodostumista kuvatessa. Mallitarinoiden analyysiä kuvataan tarkemmin luvussa 4.3.

Hänninen (1999, 50–51) kuvaa joidenkin laaja-alaisten sosiaaliseen tietovarantoon kuuluvien tarinoiden olevan rikottavissa olevia myyttejä. Yhteiskunnassa jaettujen tarinoiden mukaista normia rikotaan ja ne muuttuvat, kun yhteiskunta on murroksessa. Hännisen esimerkkeinä (1999, 50) ovat esimerkiksi länsimaalaiset edistykseen liittyvät myytit yksilön edistymisestä ja kasvusta sekä työn itseisarvosta. Yksilöt horjuttavat odotuksia tekemällä aktiivisesti normin mukaisen tarinan vastaisia päätöksiä. Esimerkiksi tietyt mallitarinat kuvataan tiettyjä kategorioita edustaville kuuluviksi: miehet ovat johtavassa asemassa ja naisen arvo määrittyy suhteessa mieheen. Yhteiskunnan silmissä tarinoiden yhteensopivuus yksilön ominaisuuksien kanssa ei rajoitu pelkästään sukupuoleen, vaan myös esimerkiksi eri ammattiryhmillä on omat normitetut odotuksensa ja eri sosioekonomisista taustoista tulevilla on omansa. (Hänninen 2011, 51.)

Tarinavarannon narratiiveja korostetaan esimerkiksi mediassa, jossa kirjoitetaan artikkeleita ihanteellisesta ”vaikeuksista voittoon” -tyylisestä onnistumisesta. Mallitarinoiden tarkoituksena on kuvata, kuinka esimerkiksi oikealla asenteella ja sattumalla voidaan päästä tukalista tilanteista ihanteelliseksi, tarinavarannon narratiiviin sopivaksi kansalaiseksi (ks. Yle 8.11.2023: ”Huonekalubisneksellä miljonääriksi noussut Veijo Ranua on myynyt uransa aikana kukkia ja sameaa sukellusvenematkailua” sekä Iltasanomat 9.11.2023: ”Pirkanmaalainen Lasse valmistui yläkoulusta arvosanalla 5,4 – nyt hän on miljonääri”). Menestystarinoiden henkilöt voivat toimia myös jopa roolimalleina, tosin Kruegerin (1993) sekä Schererin ja kollegoiden (1989) aiemman tutkimuksen mukaan roolimallit sellaisenaan vaikuttavat vain harvoin yrittäjäksi lähtemiseen. Roolimallin vaikutus yrittäjänä

aloittamisessa korostuu vasta, kun yrittäjä ja roolimalli vaikuttaa esimerkiksi häntä ihailevan arvoihin. (Krueger, Reilly & Carsrud 2000; 415, 424, 426.)

3.3.1 Uusliberaalit yrittäjyyden mallitarinat

Laaloa (2020, 61) mukaillen tässä tutkielmassa uusliberalistinen ajattelu määrittää yrittäjyyden ja yrittäjämäisyyden eetosta. Yrittäjämäinen subjekti muodostuu uusliberalistiseen ihmiskäsitykseen verraten hyvin samankaltaisena: tärkeää on itsenäisyys, vapaus, luovuus ja tuottavuus sekä toisaalta yksilön vastuu (Laalo 2020, 64; Keskitalo-Foley, Komulainen & Naskali 2010, 19–21). Yrittäjyyspuheessa painotus on kuitenkin hieman myönteisempi: siinä missä uusliberalistinen ihmiskäsitys korostaa yksilön vastuuta itsestään, yrittäjyyteen liittyvä keskustelu verhoaa nämä vastuut mahdollisuuksiksi (Laalo 2020, 62–64).

Työllistettävyyden mallitarina liittyy vahvasti yrittäjyyden mallitarinoin (Laalo 2020, 16), eikä uusliberalistinen taka-ajatus puutu työllistettävyydenkään mallitarinasta (Laalo, Kinnari, Silvennoinen & Haltia 2023, 76). Työllistettävyydellä tarkoitetaan liki koko eliniän aikana muodostunutta ominaisuuksien ja osaamisen kokonaisuutta, joiden myötä yksilö voidaan työllistää ja joiden myötä hän pystyy myös pysymään työllistettynä. Kuten identiteetti, myös työllistettävyys muuttuu suhteessa aikaan ja paikkaan. Pelkkä tutkintotodistus ei riitä asemaan hyvin työllistettävänä, vaan yksilön tulee olla valmis ottamaan vastuuta omasta työllistettävyydestä kehittämällä itseään jatkuvasti. (Hirvonen, Siivonen & Komulainen 2023, 276–278.) Jo koulutuspoliittisissa dokumenteissa työllistettävä kansalainen on kuvattu yrittäjämäisenä myös palkkatyössä, sillä tämä hyödyttää paitsi itseään jatkuvasti kehittävää työntekijää myös työnantajaa (Laalo, Kinnari & Silvennoinen 2019, 101). Yrittäjämäisen asenteen vakuutetaan kantavan pitkälle paitsi työelämässä myös vapaa-ajalla (Laalo & Jauhiainen 2019, 102).

Ideaalin yrittäjän mallitarina rakentuu yrittäjille olennaisina pidetyistä ominaisuuksista, kuten innovaation taidosta, halusta elinikäiseen oppimiseen sekä itsenäisyydestä ja vastuun kannon taidoista. Ideaalin yrittäjän mallitarinaan liittyy myös aktiivisen kansalaisen ihanne. Aktiivinen kansalainen kehittää itseään ja kantaa omaehtoisesti vastuuta myös yhteiskunnallisista asioista. Aktiivisen kansalaisen ideaalia rakennetaan erityisesti koulutuspoliittisissa dokumenteissa, kuten Euroopan unionin julkaisemassa suosituksessa elinikäisen oppimisen avaintaidoista. (Euroopan unioni 2006.) Aktiivisen kansalaisen ihanne juontaa juurensa uusliberalismin yllyttämään hyvinvointivaltioiden kritiikkiin, jonka myötä

esimerkiksi työttömyys alettiin nähdä yksilön ongelmana (Saastamoinen 2006, 61–71). Naskali (2010, 89–90) kuitenkin arvioi, että aktiivisen kansalaisen ideaalissa usein unohdetaan mahdollisuuksien epätasa-arvo, sillä kaikilla ei ole resursseja kehittää itseään saati ympäröivää yhteiskuntaa.

Hytti ja Heinonen (2013) ovat tutkimuksessaan tunnistaneet kaksi yleistä yrittäjyysidentiteettiä, johon yrittäjyysopintoja tekevät jatko-opiskelijat voivat samaistua: sankarillinen ja maskuliininen identiteetti sekä feminiininen ja inhimillinen identiteetti. Maskuliininen yrittäjyyden mallitarina onkin laajalti identiteettitutkimuksessa tunnistettu (ks. mm. Hytti & Heinonen 2013; Siivonen ym. 2021; Ahl & Marlow 2012). Maskuliininen yrittäjyyden mallitarina on hegemonisessa asemassa, johon suhteutettuna muita identiteettejä neuvotellaan (Ahl & Marlow 2012, 544–545; Hytti 2005, 596). Maskuliiniseen yrittäjyysidentiteettiin liitetään käsityksiä esimerkiksi korkeasta riskinottokyvystä, itsenäisyydestä, korkeasta itsetunnosta, rohkeudesta ja halusta menestyä (Korhonen 2012, 59–60; Siivonen ym. 2021, 32). Sen sijaan maskuliiniseen yrittäjyysidentiteettiin ei niinkään liitetä empatian tai myötätunnon ominaisuuksia (Hytti & Heinonen 2013, 891), vaan nämä piirteet yhdistetään enemmän feminiiniseen käsitykseen yrittäjästä (Ahl & Marlow 2012, 556; Keskitalo-Foley 2010, 97).

Feminiiniseen yrittäjyyskäsitteeseen liittyy myös maltillisemmän yrityksen kasvun tavoittelu kuin maskuliiniseen käsitteeseen (Hytti & Heinonen 2013, 894; Siivonen ym. 2021, 32) sekä yhteisen hyvän edistäminen (Siivonen ym. 2021, 32; 37–38; Suopajarvi, Salminen-Karlsson & Ylijoki 2021, 188–189). Feminiiniin yrittäjyyteen liitetään siis sosiaaliselle yrittäjyydelle ominaisia piirteitä, kuten sosiaalisten ongelmien ratkomista tavoittelematta runsaasti voittoa (Laalo, Kinnari & Silvennoinen 2018, 56). Lähtökohtaisesti feminiiniin yrittäjyysidentiteettiin liitetään nimenomaan piirteitä, jotka ovat maskuliiniseen yrittäjyysidentiteettiin verrattuna aina maltillisempia tai vähäisempiä (Ahl & Marlow 2012, 550; Suopajarvi, Salminen-Karlsson & Ylijoki 2021, 183).

Tässä tutkielmassa mielenkiinnon kohteina ovat työllistettävyyden, ideaaliyrittäjän sekä feminiinisen ja maskuliinisen yrittäjyyden mallitarinat. Nämä mallitarinat on tunnistettu aiemman kirjallisuuden perusteella ja käsitetään tässä luvussa esiteltyjen kuvausten kaltaisina. Tässä tutkielmassa aineiston tulkinnassa korostuivat edellä mainitut kulttuuriset mallitarinat, mutta erilaisella aineistolla olisi kulttuurisista mallitarinoista voinut korostua myös esimerkiksi ikään tai luokkaan liittyvät narratiivit.

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa esittelen tutkielman tutkimuskysymykset sekä perustelen niiden merkitystä yrittäjyysidentiteettitutkimuksen kentällä. Alaluvussa 4.2 avaan haastatteluaineiston tuottamista sekä kuvaan sen sisältöä ja laatua. Viimeisessä alaluvussa esittelen menetelmälliset valinnat ja analyysin eteneminen käytännössä, joiden myötä olen päätenyt viidennen luvun tuloksiin.

4.1 Tutkimusongelmat

Tässä tutkielmassa olen kiinnostunut tutkimaan, minkälaisia yrittäjyysidentiteettejä kasvatustieteilijät kuvasivat kerronnassaan. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, miten haastateltavat hyödynsivät kulttuurisia yrittäjyyden mallitarinoita yrittäjyysidentiteettiensä kuvauksissa. Tutkimuskysymykseni siis muodostuvat näillä mielenkiinnon kohteilla seuraavanlaisiksi:

Millaisia yrittäjyysidentiteettejä yrittäjinä toimivat kasvatustieteilijät rakentavat kerronnassaan?

Millaisia yrittäjyyden kulttuurisia mallitarinoita yrittäjinä toimivat kasvatustieteilijät rakentavat? Miten he positioituvat näihin mallitarinoihin?

Näitä tutkimuskysymyksiä tutkin narratiivisen positioinnin näkökulmasta, sillä identiteetin rakentaminen ja rakentuminen tapahtuu kielellisissä tilanteissa vuorovaikutuksessa yhteiskunnan ja esimerkiksi kuulijoiden kanssa. Koska ihminen asemoituu aina johonkin asemaan suhteessa muihin, on mielekästä identiteettejä tutkiessa tarkastella nimenomaan myös mallitarinoita (mm. Bamberg 2011).

Tutkimuskysymyksistä ensimmäinen heijastelee narratiivisen positiointianalyysin ensimmäistä ja toista tasoa. Toinen tutkimuskysymys sen sijaan liikkuu positiointianalyysin kolmannella tasolla. Näitä Bambergin ja Georgakopouloun (2008, 385) jaottelemia tasoja esittelen tarkemmin alaluvussa 4.3, jossa avaan aineiston analyysitapaa. (Bamberg & Georgakopoulou 2008, 385.)

4.2 Aineiston kuvaus

Aineistona tutkielmassa oli kuusi haastattelua, jotka toteutin keväällä 2023. Haastateltavana olleista kasvatustieteen maistereista yksi oli sivutoiminen yrittäjä ja loput olivat kokoaikaisia yrittäjiä. Neljä haastateltavista oli naisia ja kaksi miehiä, ja heidän yrittäjyytensä kesto vaihteli muutamasta vuodesta yli kymmeneen vuoteen. Haastateltavien taustatiedot on kuvattu taulukossa 1.

Haastateltavat löytyivät sekä lumipallo-otantana yhden haastateltavan vinkattua tutkielmasta eteenpäin toiselle että Googlesta hakusanoin ”kasvatustiede”, ”maisteri” ja ”yrittäjä”. Näiden hakusanojen avulla päädyin yrittäjien kotisivuille sekä heidän LinkedIn-profiileihinsa. Näistä hakusanoista muunsin myös erilaisin sijamuodoin useampia hakusanoja. Haastatteluista yhden toteutin lähihaastatteluna ja loput viisi etähaastatteluina. Kun olin nauhoittanut haastattelut, litteroin puheen tallenteilta sana sanalta, mikä oli tutkimuksen kannalta riittävä tarkkuus. Kuitenkin esimerkiksi pidemmät tauot ja nauru olen litteroinut, sillä erityisesti huumorilla oli merkitystä haastateltavien puheen tulkinnassa. Litteroitua aineistoa oli yhteensä 138 sivua (Times New Roman, 12 ppt, riviväli 1,5) ja haastatteluiden kesto vaihteli 46 minuutista 1,5 tuntiin. Haastattelut on pseudonymisoitu ja tunnistettavat tiedot on puheesta anonymisoitu, jotta haastateltavien anonymiteetti säilyisi. Haastateltavat suostuivat haastatteluun vapaaehtoisesti ja olivat tietoisia tutkielman tarkoituksesta sekä aineiston käyttötarkoituksista tässä tutkielmassa. Tutkielman liitteinä ovat sekä haastattelurunko (Liite 1), tutkimustiedote (Liite 2) että tietosuojailmoitus (Liite 3).

Koska tutkimuskysymyksiäni avulla pyrin jäsentämään niitä narratiivisia kertomuksia ja kokemuksia, joita haastateltavat kuvaavat kerronnassaan, on haastattelussa kyse kertomushaastattelusta (Hyvärinen 2017a, 174.) Olin ennalta luokitellut joitakin kysymyksiä eri teemojen alle, joita käytin tarvittaessa haastattelun aikana (ks. Liite 1). Mikäli haastattelutilanne olisi ollut kovin strukturoitu, ei haastateltavien monipuolisille kerrannoille olisi välttämättä ollut mahdollisuutta. Avoimeen kerrontaan kannustamisella pyrin myös tavoittamaan haastateltavien kokemukset ja tarinat, sillä kuten Hyvärinen toteaa (2017a, 177) liian kysymys-vastausasetelmaan keskittynyt haastattelu ei tuota niinkään kertomuksia vaan raportteja.

Aineisto oli rikasta haastateltavien kerrottua monipuolisesti kokemuksistaan yrittäjinä. Äänitteistä osa oli kuitenkin paikoin heikkolaatuisia johtuen esimerkiksi taustahälinästä tai siitä, että puhe ei ollut tarpeeksi voimakasta. Nämä tallenteiden heikkoudet eivät kuitenkaan

haitanneet haastateltavien kertomusten kokonaiskuvan ymmärrystä, vaikka puutteet toki ovat saattaneet aiheuttaa esimerkiksi äänenpainojen tai yksittäisten sanojen puutteen litteraatioista.

Taulukko 1. Haastateltavien taustatiedot

Haastateltavan nimi (pseudonyymi)	Haastateltavan taustatiedot
Paavo	Päätoiminen yrittäjä Toiminut yrittäjänä alle 10 vuotta Vanhemmat toimineet yrittäjinä Työllistää myös muita
Henna	Päätoiminen yrittäjä Toiminut yrittäjänä yli 10 vuotta Vanhemmat toimineet yrittäjinä
Tarja	Päätoiminen yrittäjä Toiminut yrittäjänä alle 10 vuotta Vanhemmat toimineet yrittäjinä
Jari	Sivutoiminen yrittäjä Toiminut yrittäjänä alle 10 vuotta
Meri	Päätoiminen yrittäjä Toiminut yrittäjänä yli 10 vuotta Vanhemmat toimineet yrittäjinä
Suvi	Päätoiminen yrittäjä Toiminut yrittäjänä yli 10 vuotta (päätoimisena kolme) Vanhemmat toimineet yrittäjinä

4.3 Aineiston analyysimenetelmä

Aineiston analyysissä hyödynnän narratiivista positiointianalyysia. Narratiivisen positiointianalyysin keinoin analysoin juuri niitä pieniä kertomuksia, joissa yrittäjä kuvaa itseään kasvatustieteilijäyrittäjänä sekä miten hänen yrittäjäyysidentiteettinsä suhteutuu yrittäjäyden mallitarinoihin. Narratiivisessa tutkimuksessa päähuomiona ovatkin itse narratiivit eli ne kielelliset kertomukset, joita haastattelun aikana jaetaan. Kyseisen analyysitavan keinoin pystytään tutkimaan yksilön tapoja suhteuttaa itsensä vallitseviin kulttuurisiin mallitarinoihin. Tämä mahdollistuu analysoimalla puhetilanteita, joissa kertomuksessa esiintyvät henkilöt ja kertoja itse positioidaan erilaisiin asemiin. (Bamberg & Georgakopoulou 2008, 380–381.) Näillä asemilla tai positioilla tarkoitetaan niitä tapoja, joilla

yksilö kielellisesti esittää itsensä suhteessa aikaan, paikkaan ja muihin (Bamberg 2004, 332–333).

Aineiston analyysissä eräänlaisena kattokäsitteenä hyödynnän narratiivisen identiteetin käsitettä. Narratiivinen identiteetti kuvastaa jatkuvaa identiteetin muodostumisen prosessia, johon vaikuttavat paitsi henkilö itse myös muu sosiaalinen ympäristö ja yhteiskunnallinen vuorovaikutus. (Hirvonen, Siivonen & Komulainen 2023, 276; Bamberg 2014, 242–243.) Bambergin narratiivisen positioinnin teorian mukaan identiteetti liukuu sulavasti ajasta toiseen, sillä identiteetti on monisyinen ja kontekstiriippuvainen. Lisäksi identiteetti muokkaantuu suhteessa kuulijoihin ja yleisöön sekä laajempaan sosiokulttuuriseen ja -historialliseen kontekstiin eli mallitarinoihin. (Bamberg 2014, 242–243; Bamberg & Georgakopoulou 2008, 380.) Positioista neuvotellaan jatkuvasti kertomuksen aikana, mikä mahdollistaa identiteettien tutkimuksen kielellisten ilmaisujen kautta (Bamberg 2004, 334).

Aineistossa huomioni kiinnittyy erityisesti pieniin kertomuksiin, joita haastattelussa rakennetaan. Pienillä kertomuksillaan haastateltava rakentaa yrittäjyysidentiteettiään. Tämä tapahtuu, kun haastateltava jakaa pieniä kertomuksia, joissa hän suhteutuu aikaan, paikkaan ja muihin ihmisiin (Bamberg 2014, 249; Bamberg & Georgakopoulou 2008, 378). Bambergin ja Georgakopouloun (2008, 378–379) käsitys pienistä kertomuksista viittaa arkisiin puhetilanteisiin, mutta tässä tutkielmassa pieniä kertomuksia jaetaan haastattelussa lyhyinä puhejaksoina, samoin kuin Mutanen ja Siivonen (2016, 84) nämä pienet kertomukset käsittävät. Pienet kertomukset voivat Bambergin ja Georgakopouloun (2008, 381) mukaan olla paitsi kuvauksia menneistä tapahtumista myös puhetta tulevasta ja nykyhetkestä tai valintoja olla puhumatta. Näiden pienten kertomusten analyysissä huomioon otettiin lisäksi, mikä tarkoitus kertomuksilla on (Bamberg & Georgakopoulou 2008, 380).

Haastattelutilanteiden kertomuksissa haastateltava pystyy tarinoillaan rakentamaan paitsi maailmankuvaansa ja omaa asemaansa siinä, myös toisten henkilöiden toimijuuksia (Pöysä 2017, 163). Vaikka tässä analyysissä huomion kohteena ovat ne kielelliset ilmaisut, joilla rakennetaan minuutta, omaa identiteettiä suhteessa yrittäjyyden mallitarinoihin (Bamberg & Georgakopoulou 2008, 382), huomioidaan myös, että toisia asemoidessa myös oma positio on neuvottelun kohteena.

Tässä tutkielmassa analysoin identiteetin rakentumista pienistä kertomuksista kolmella tasolla. Ensimmäisellä tasolla analysoin sitä, millaisiin positioihin haastateltavat sijoittavat itsensä, kun he jakavat pieniä kertomuksiaan. Näitä omia positioita tulkitseen myös suhteessa

aikaan ja kertomuksen paikkaan. Toisella tasolla taas tutkin sitä, miten haasteltava positioi itsensä suhteessa haastattelutilanteeseen ja yleisöön, eli haastattelijaan sekä haastateltavan kuvittelemaan yleisöön. Kolmannella analyysitasolla tulkitsen sitä, miten haastateltava positioi itsensä suhteessa yrittäjyyden kulttuuriin mallitarinoihin. (Bamberg & Georgakopoulou 2008, 385; Bamberg 2004, 331–336.) Näitä kolmannen tason tulkintoja ohjaavia mallitarinoita olen arvioinut aiemmin julkaistujen tieteellisten artikkelien avulla.

Narratiiviseen positiointianalyysiin kohdistuva kritiikki nojaa muun muassa siihen, kuinka tutkija voi määrittää, mikä tarkalleen on mallitarina ja mikä on mallitarinan vastustamista (Deppermann 2013, 68). Jotta mallitarinoiden tulkinta puheesta on mahdollista, tutkimuksen tekeminen vaatii siis syvällistä ymmärrystä tutkittavan aiheen kulttuurisesta kontekstista. Tässä tutkielmassa on Pro gradu -tutkielman laajuus huomioiden tutustuttu useisiin koulutuspoliittisiin dokumentteihin sekä aiempaan tutkimukseen pyrkimyksenä laaja ymmärrys yrittäjyysidentiteeteistä ja yrittäjyyteen liittyvistä mallitarinoista. Tutkielman tekijänä sekä haastattelujen ja aiempien tutkimusartikkeleiden lukijana tiedostan, että omiin tulkintoihini vaikuttanee muun muassa se, että minulla ei ole yrittäjyystaustaa eikä toisaalta aiempaa kokemusta analyysimenetelmän käytöstä.

Käytännössä analyysi alkoi jo haastatteluja litteroidessani. Samalla kun litteroin haastatteluja, arvioin myös aineiston laatua. Kun litteraatiot olivat valmiit, luin aineiston haastattelu kerrallaan läpi, pidemmät haastattelut kahdesti. Näin sain kokonaiskuvan haastattelusta ja haastateltavan kertomuksista. Tämän jälkeen aloin korostamaan väreini pieniä kertomuksia, joita puheessa esiintyi. Pienet kertomukset eriteltyäni lähdin arvioimaan, mitkä osat kertomuksessa liittyvät kuhunkin Bambergin positiointianalyysin tasoon (1. Miten positioin itseni ja muut tarinassa? 2. Miten kertomus jaetaan yleisölle ja miksi? 3. Miten positiot suhteutuvat kulttuuriin mallitarinoihin?). Bambergin teoriaan liittyvien eri tasojen ja tutkimuskysymysten valossa tulkitsin erilaisia positioita, joita puheissa esiintyi. (Bamberg 2004, 336–337.) Ennen analyysin tekoa ja sen aikana perehdyin tutkimuskirjallisuuteen paitsi menetelmän osalta myös yrittäjyyden mallitarinoihin liittyen.

4.4 Eettisyys

Tämän tutkielman eettisyyttä olen arvioinut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) laatiman ohjeistuksen avulla (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023). Tätä tutkielmaa laatiessa olen muun muassa arvioinut tutkielman eettisyyttä erityisesti anonyymiteetin

kannalta. Ennen haastatteluita pyrin laatimaan haastattelurungon, joka ei johdattele haastateltavia vastaamaan toisin kuin he itse aidosti kokevat. Haastatteluiden aikana pyrin kunnioittamaan haastateltavien omaa tilaa sekä painotin sitä, että haastateltavat saavat jakaa kertomuksiaan juuri niin paljon tai vähän kuin he kokivat mukavaksi tilanteessa. Heillä oli myös mahdollisuus myöhemmin kieltää aineiston käyttö tutkielmassa. Lisäksi hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaisesti olen käsitellyt aineistoa turvallisesti ja huolellisesti sekä tuhonnut aineistot tietoturvasyistä niiden käytön jälkeen (TENK 2023, 13).

Haastattelujen lainaukset on pseudonymisoitu ja niistä on poistettu tunnistettavat maininnat esimerkiksi kaupungeista tai yrittäjän tarkasta toimialasta. Kuten todettu, kasvatustieteilijäyrittäjiä on Suomessa suhteellisen vähän, minkä vuoksi anonymiteetin suojeleminen on näin henkilökohtaisissa ja aroissa haastatteluteemoissa äärimmäisen tärkeää. Kaikki haastateltavat olivat kuitenkin haastattelun alkaessa tietoisia haastattelutallenteiden ja niiden jälkeen laadittujen litterointien käyttötarkoituksesta tässä Pro gradu -tutkielmassa. Haastateltavat eivät saaneet haastatteluihin osallistumisesta mitään palkkiota, vaan haastatteluun osallistuminen oli täysin vapaaehtoista.

Kun analysoin aineistoani ja kuvasin tutkimuksen toteutusta, pyrin avaamaan konkreettisesti ja läpinäkyvästi analyysin vaiheita. Näin pyrin eettisyyteen sekä siihen, että lukija voi arvioida analyysin laatua myös itsenäisesti. Tutkielman aikana olenkin pyrkinyt selvästi ilmaisemaan omat tulkintani ja viittaamaan muiden tutkimuksiin asianmukaisesti, jotta kunnia tehdystä työstä on aidosti sen tehneellä. Kaiken kaikkiaan koen, että olen käsitellyt tutkimukseni aihetta tarkoituksenmukaisella laajuudella sekä käsitellyt tutkimusaineistoa eettisesti ja vastuullisesti läpi tutkielman tekemisen.

5 Tulokset

Tässä luvussa esittelen aineiston perusteella tulkitut yrittäjyysidentiteetit, joita haastateltavat kuvasivat pienissä kertomuksissaan. Lisäksi esittelen näiden identiteettipositioiden yhteyksiä aiemmissa luvuissa kuvailtuihin yrittäjyyden mallitarinoihin. Luvussa 5.5 Yhteenveto tulkitut identiteetit on kuvattu taulukossa 2.

5.1 ”Mä olin ehkä vähän erilainen virkamies”

Yrittäjämäinen asenne tarkoittaa paitsi yrittäjäpositiivista asennetta, myös kattaa kokoelman erilaisia yrittäjyyteen liitettyjä piirteitä. Yrittäjämäinen asenne käsitetään yleisesti työllistettävyyden yhtenä ihanteena (Laalo 2020, 86–88; Hirvonen, Siivonen & Komulainen 2023, 278–279), mutta haastateltavien kokemusten mukaan tähän ideaaliin ei aina suhtauduta myönteisesti käytännön työelämässä. Seuraavissa otteissa Meri, Paavo, Henna ja Tarja positioivat itseään suhteessa työllistettävyyden mallitarinaan.

5.1.1 Yrittäjämäinen palkkatyöntekijä

Haastateltava Meri on ollut päätoimisena yrittäjänä jo useamman vuoden ja toiminut hyvin erilaisilla aloilla yrittäjänä. Kasvatustieteen maisteriksi valmistuttuaan hän toimi muutamia vuosia suomalaisen korkeakoulun koulutussuunnittelijana. Meri tekee kertomuksessaan eroa yrittäjyyden ja palkkatyön välillä tämän kokemuksen pohjalta.

Meri: - - Ja sitten mä pääsin tonne [korkeakouluun Suomessa] niin pääsin sinne koulutussuunnittelijaks. Ja aloitin siellä niinku just ehkä toimimaan yrittäjämäisesti, että mä sain aina palautetta, että ”hei että kerro enemmän, mitä sä teet”, ja tota. Et vähän niinku, et ”ei tarvi”. Että ”teet vaan sen, mitä niinku pyydetään”, mut kun me tehtiin, siihen aikaan oli uutta kaikki elearning-hommat, niin tehtiin esimerkiksi [projekti], niin sitten mä halusin koko ajan, että siitä piti tulla hienempi ja muuta, niin mä muistan että mä sain aika paljon myös siellä [korkeakoulussa] semmost palautetta että ”kerro enemmän, mitä sä aiot tehdä” ja.. Niinku näin, että että mä tunsin vähän sellaista, että vedettiin vähän alas että tää on- pitää tehdä ja tää tehdä ja niin se kuuluukin. Mutta sitten mä huomasin just, että siellä ei arvostettu sellaista yrittäjämäisyyttä ollenkaan. Että siellä sitten tuli vähän niinku kun puhutaan burnoutista niin tuli paremminkin boreout että se oli.

Merin kertomuksen alku ”- - aloitin siellä niinku just ehkä toimimaan yrittäjämäisesti” kuvastaa, kuinka Meri positioituu asemaan, jossa hän pystyisi valitsemaan, toimiiko yrittäjämäisesti vai ei. Kertomuksessa Meri positioikin itsensä yrittäjämäiseksi ja kollegat sen

sijaan ei-yrittäjämäisiksi – Meri asemoi itseään aktiiviseksi ja innovatiiviseksi, mutta samalla hän asemoi kollegansa vähemmän kehittämismyönteisiksi. Meri esittää itsensä kertomuksessa ahkerana ja omatoimisena, kun hän kuvaa kertomuksessa tekevänsä enemmän kuin kertomuksen mukaan työssä oli odotettu. Lisäksi Meri kuvaa itseään itsenäisenä työntekijänä, kun hän kertoo, kuinka kollegat olivat toivoneet hänen kertovan enemmän tekemisistään. Kertomuksen lopussa Meri kuvaa, kuinka hänelle tuli ”boreout”. Meri viittaa boreoutilla kyllästymiseen ja pitää sitä kertomuksen mukaan täysin vastakohtana ”burnoutille” eli työssä uupumiselle.

Meri korostaa puheessaan ainoastaan sellaisia piirteitä, jotka työllistettävyykeskustelussa ajatellaan positiivisessa valossa: hän ei tuo esimerkiksi esille yrittäjämäisyyteen liitettyjä negatiivisemmin sävyttyneitä piirteitä, kuten sitä, että yrittäjien saatetaan ajatella harrastavan liiketoimintaa sosiaalisten suhteiden ja oman terveyden kustannuksella (Laalo & Heinonen 2016, 703). Kertomuksen korostaessa positiivisena pidettyjä piirteitä, Meri esittää itsensä hyvänä työntekijänä suhteessa yrittäjämäisen palkkatyöntekijän mallitarinaan.

Meri ei jaa kertomuksessaan sitä, mikä lopulta johti työsuhteen päättymiseen, vaan jatkaa eteenpäin siitä, kuinka hän aloitti toisessa yrityksessä projektipäällikkönä. Hän positioi itsensä innostuneeksi työntekijäksi uudessa työpaikassaan, mutta kertoo talouden taantuman johtaneen lomautuksiin. Meri kertoo aloittaneensa uudessa työssä, jossa hän kertoo kuitenkin yhä saaneensa aiemman yrityksen asiakkailta pyyntöjä tuottaa palvelua. Meri kertoo perustaneensa toiminimen ja tehneensä yritystoimintaa sivutoimisesti. Hän kertoo muuttaneensa pian toiselle puolelle Suomea ja perustaneensa siellä täysin eri toimialalla toimivan yrityksen. Haastateltava kertoo lopettaneensa yritystoiminnan siellä, muuttaneensa takaisin ja aloittaneensa palkkatyön uudestaan. Myös seuraavassa otteessa Meri asemoituu palkkatyössä yrittäjämäisemmäksi kuin kollegansa.

Meri: - - Niin sitten siinä - - muutin sitten lähemmäksi tänne lähemmäksi omia tukiverkostoja ja silloin alkoikin sitte korona. Niin sitten mä taas. Niinku - - ei kun mä menin sitten taas ihan oikeisiin töihin tuohon [korkeakouluun] sinne - - [korkeakouluun] niin suunnittelijaks, mutta mä huomasin, että siellä tuli uudestaan se rajoittaminen, että ”sulla on tää hanke, siin tehdään näin.” Ja mä kaipasin sitä innovointia, uuden suunnittelua ja sitten kun on nähnyt sen hanketyön, että hankkeita hankkeiden vuoksi ja sen teatterin siinä, että haetaan rahoja tietyillä taikasanoilla ja -ajatuksilla. Sitten tehään niit kokouksia, missä tärkeintä on se, että on luetteloitu ne tarjoilut oikein ja muuta. Niin siin tuli aika nopeasti se sama tunne, mikä oli silloin siellä [aiemmassa koulutus suunnittelijan tehtävässä]. En mä en niinku täysin kritisoi, mutta se hanketyö niin kyl mä uudistaisin sen niinku - - jotenkin. Et on kahden vuoden hanke, se käynnistyy.

Sitten kun siinä on niinku niin sitten sitä aletaan puoli vuotta ennen sammuttelee. Et menee eka se reilu puoli vuotta siihen käynnistymiseen, sitten jotain, ja sitten niinku "ei tässä nyt enää kannata hirveesti tehdä kun tää hanke loppuu eikä tiedä tuleeko jatkorahoitusta." Niin se vaikuttavuus- että kun mäkin olin jotaki- No ei se mun vast- se oli monen eri [korkeakoulun] hanke. Niin 4 miljoonaa hankerahaa ja siitä sitten että "okei tost tohon, tost tohon." Niin sitten miettiä, että 4 miljoonalla vaikuttavuus jäi aika löyhäksi- se oli monen vuoden hanke mutta kuitenkin, niin tuli vähän että haluaisi jotenkin sitä vaikuttavuutta enemmän omaan työhön. Ja ehkä mä en oo sit tämmösten pitkäaikaisen vaikuttavuuden- En mä sitä voisi sanoa, että mitä se siinä sitten lopulta oli, mutta niinku just ehkä ite kun on tai elää hyvin lyhytsyklisesti niin halusi sitten ihan välitöntä vaikuttavuutta omaan työhön, että sä näet heti.

Tässä kertomuksessa on yhtäläisyyksiä Merin aiempaan kertomukseen: yrittäjämäinen toiminta ei kertomuksen mukaan istunut hanketyöhön. Kertomuksessa innovointi ja uuden suunnittelu määrittyvät osaksi yrittäjämäistä toimintatapaa, ja näin kertoessaan Meri positioi itseään jälleen yrittäjämäiseksi palkkatyöntekijäksi. Samalla kertomuksessa muu työyhteisö positioituu ei-yrittäjämäiseksi. Tässä kertomuksessa yrittäjämäisen palkkatyöntekijän asemaan liitetään myös aidon vaikuttavuuden tavoittelu. Kertomuksessa "hanketeatteri" asemoidaan päämäärättömäksi, mikä ei sovi yrittäjämäisen palkkatyöntekijän toimintaan. Yrittäjyyden mallitarinoihin kuuluu kuvaus yksilöstä, joka luottaa järkkymättömästi omaan visioonsa (Kohlenberg 2015, 281) ja tämän tyylistä kuvausta Meri rakentaa myös omasta positiostaan kertomuksessa.

Myös Paavo on kokenut, että hänen yrittäjämäiset piirteensä eivät ole sopineet virkamiehen työkuvaan. Merin kertomuksista poiketen Paavon kertomuksessa vastustus yrittäjämäisyydelle ei ole niinkään tullut kollegoilta, vaan hän on itse kertomansa mukaan huomannut etteivät hänen yrittäjämäiset piirteensä sopineet palkkatyöhön.

Paavo: Mut silti mä oon vähä sitä mieltä et yrittäjyys on vähä semmonen tahtolaji, että ei ei se ei niinku sitä ei tehdä niinku paperilla ja se on mun mielest ehkä niinku – mitä mä oon oppinu – tavallaan et se on se tahtotila, et haluuk sä vai eks sä haluu ja sun täytyy vähän niinku haluta. Ja se ei oo semmost niinku virkamieshommaa, mihin ehkä mä kypsyin siin kaupunkihommassa, että ehkä vähän sillee karrikoidusti, että vaikka työyhteisö oli niinku sitoutunu meillä, mut jos sä oot organisaatios jos on 600 ihmistä ja sairaslomia on x määrä ja muuta nii kyl mä tavallaan ehkä se. Mä olin enemmän yrittäjä kun virkamies et mä en jaksanu niinku kattella et kaikkien ihmisten ei tarvinnu tulla töihin aamulla. Et tiedäks tehdää muita ratkasui eikä kukaa siitä kauheesti ressa. Nii kyl se mua söi mun oikeustajuu tietyl tapaa et mä en niinku mä en.. Mul tuli niinku se, et mä en halunnu enää edustaa sitä mä en halunnu niinku, että.. mä en oo tollanen. Mä en haluu kuuluu tohon porukkaan. *naurua* Jos nyt ihan suoraan sanotaan, se rupes

mua sapettaan, vaik mä tein niinku hyviä asioita kyl mä tein sitä mist mä tykkäsin, et mä neuvottelin niiden yritysten kanssa siitä käsillä tekemisestä siel työpaikoilla ja ehkä loin mahdollisuuksia ihmisille. Se oli tavallaan niinku semmosta niinkun hyvää duunia, mä tein, mä tykkäsin myös niinku siitä, et mä touhusin niiden yrittäjien kanssa siel. Nii se oli tavallaan myös sellanen niinku niinkun.. voisko sanoo et mä olin ehkä vähän erilainen virkamies, jos nyt näin vois sanoo, että vähän semmonen niinku ei nyt suoraviivanen mut maanläheinen tietyl tapaa...

Kertomuksessa korostuu minä–muut-vastakkainasettelu. Paavo asemoituu voimakkaasti erilaiseen asemaan suhteessa muihin virkasuhteessa olleisiin työntekijöihin kertoessaan, että hän oli ”erilainen virkamies” ja että ”mä en oo tollanen” viitaten kollegoihin. Paavo asemoi itsensä puheessaan työntekijäksi, joka on välittänyt työpaikalla tehdyistä valinnoista enemmän kuin muut työntekijät ovat. Kertomuksessa Paavo esittää itsensä oikeustajuisemmaksi ja rehellisemmäksi asemoidessaan taas muut työntekijät välinpitämättömämmiksi: ”- - et mä en jaksanu niinku kattella et kaikkien ihmisten ei tarvinnu tulla töihin aamulla. Et tiedäks tehdä muita ratkasui eikä kukaa siitä kauheesti ressa.” Maanläheisyydellä Paavo viitanee käytännönläheisyyteen ja ratkaisukeskeisyyteen. Yrittäjillä ajatellaankin olevan usein ainutlaatuisia piirteitä, joiden valossa he erottuvat palkkatyöstä ja -työntekijöistä ja näin eivät istu kovin hyvin perinteiseen työhön (Laalo & Heinonen 2016, 703). Tästä huolimatta yrittäjämäiset piirteet kuvataan myös työllistettävyyden kannalta olennaisina (Hirvonen, Siivonen, Komulainen 2023, 278–279).

Merin tavoin myös Henna kertoo kokeneensa, että palkkatyö rajoitti hänen luovuuttaan ja mahdollisuuksiaan toteuttaa itseään. Henna kertoo tehneensä aiemmin töitä ison kaupungin koulussa. Seuraavassa otteessa Henna kuvailee, kuinka hän on kokenut ristiriitoja oman yrittäjämäisyytensä ja palkkatyön yhteensovittamisessa.

Henna: Että että mä ainakin niinku näin että niissä koulun puitteissa, niin mä en pysty toteuttaa itseäni. Että sinne tuli liian paljon kaikenmaailman semmoista, että osallistu, sinne ja tänne ja tonne.. Ja ja sitten varsinkin isossa kaupungissa niin että jos mulla oli joku ajatus että ”Hei, tämmöistä vois niinku kehittää näin.” Niin sitten oli aina se, että ”Niin, mutta miten saat kehitettyä kymmeneen muuhun perusopetukseen?” tai.. Niin niin aina tuli niitä semmoisia “joo, mutta et sää voi.” Niin jotenkin tuli, vaikka mulla se mun luovuus, että se siellä [epäselvää] että se täytyy mun löytää se foorumi, että mä voin oikeesti käyttää tätä mun kapasiteettia ja ja tämmöstä mun näkyä, mitä mä tiedän että se toimii ja se on tehokasta ja niin niin niin se oli se.

Hennan kertomuksessa korostuu yhä yrittäjän positoituminen innovatiiviseksi ja luovaksi. Kertomuksessa ympäristön kuvataan olleen epäsuotuisa yrittäjämäisen palkkatyöntekijän visioiden toteutumiseen. Sen sijaan muu yhteisö positioidaan resurssien riittävyyttä kyseenalaistaviksi: ”- - mutta miten saat kehitettyä kymmeneen muuhun perusopetukseen?” Henna positioituu asemaan, jossa hänellä olisi muutoshalukkuutta ja potentiaalia kehittää työntäjän toimintaa. Henna rakentaa puheessaan positiota, jossa hän kuvailee olevansa tehokas visionääri ja varma omien ideoidensa toimivuudesta. Tällainen ”omiin ideoihin rakastuminen”, kuten Tarja kuvasi haastattelunsa aikana, nähdään yrittäjälle tyypillisenä ominaisuutena (Kohlenberg 2015, 281).

Tarja osallistuu kertomuksellaan keskusteluun, jossa pitkä kouluttautuminen ei ole taie työllistymisestä. Tarja kertoo haastattelussa, kuinka hän koki työttömyyden olleen vuosien opiskelun jälkeen pettymys, ja työttömyys oli ”viimeinen oljenkorsi”.

Tarja: No joo, mutta kyllä kyllä mulla tässä tietysti varmaan sitten vahvana oli jo siinä [yrittäjäksi ryhtymisessä] sitte siinä- Että se oli mulle niin iso pettymys, että mä en työllistynyt sitten suoraan sen- kun mä olin ihan varma, että se korkeakoulututkinto olisi ollut niin kun tavallaan se taie siitä mikä niin sanotusti muuttais mun elämän ja sitten mä saan sen hyvän työpaikan ja sitten kaikki on vaan jotenkin ihanaa. Niin sitten se että että siitä ei työllistynyt kokoaikaiseen niinku työpaikkaa, niin se oli niin iso pettymys mulle, että mä jotenkin ehkä ajattelen sitä yrittäjyyttä sillä tavallakin, että että se oli vähän niinku viimeinen oljenkorsi. Mutta sitten että ne asiat vaan alkoi tapahtua, koska siis se oli ihan semmoinen, että kun kun siis mä oon niin tosiaan miettinyt sitä yrityksen perustamista jo 18 vuotta ainakin, mutta en ollut tehnyt sitä.

Tarja positioituu kertomuksessaan heikosti työllistyvään asemaan, yrittäjämäisistä piirteistään huolimatta. Vaikka Tarja kertoo kouluttautuneensa ja olleensa näin ollen aktiivinen toimija, hän kertomuksen päätteeksi kuvaa asemansa muuttuneen passiiviseksi: ”asiat vaan alkoi tapahtua”. Tämä aktiivisuuden ja passiivisuuden muutos toimijuudessa kuvaa sitä, kuinka kertomuksen mukaan suunnitelma työllistymiselle oli ollut muu kuin itsensä työllistäminen monia vuosia kestäneistä haaveista huolimatta. Kertomuksessaan Tarja positioituu työllistettävyyden mallitarinaan.

5.1.2 Työllistettävyyden mallitarina

Niin Merin, Paavon, Hennan kuin Tarjan voi tulkita positioivan itseään edellisissä kertomuksissa suhteessa työllistettävyyden mallitarinaan. Tyypillisesti yrittäjämäisiä

ominaisuuksia kaivataan työntekijöiltä, minkä vuoksi onkin mielenkiintoista, kuinka haastateltavien kokemukset omien ominaisuuksiensa ja toimintatapojensa yhteensopimattomuudesta palkkatyön odotusten kanssa ovat ristiriidassa yleisen työllistettävyyden kanssa (Hirvonen, Siivonen & Komulainen 2023, 278–279). Näitä piirteitä usein toivotaan työntekijöiltä esimerkiksi työpaikkailmoituksissa, kun työpaikkailmoituksissa esitetään toiveita hakijan persoonallisuudesta – oli kyseessä sitten suorittavan tason työ tai asiantuntijatyö. Kuitenkin haastateltavien kertomukset ovat ristiriidassa sen työllistettävyyden mallitarinan kanssa, jossa yrittäjämäinen toiminta on jopa vaatimus palkkatyöntekijöille (Laalo, Kinnari & Silvennoinen 2019, 101).

Kertomuksissa kiinnostavaa on se, kuinka työllistettävyysskeskustelussa yrittäjyyteen liitetyt piirteet ovat yleensä kovin toivottuja: on tärkeää olla itsenäinen työntekijä, idearikas innovaattori ja ennen kaikkea tehokas ja valmis muutokseen (Komulainen, Hirvonen, Kaskes, Kasanen & Siivonen 2019, 124–125; Laalo & Heinonen 2016, 698–699; Harni & Pyykkönen 2018, 294). Haastateltavat kuvaavatkin kerronnoissaan juuri näitä ominaisuuksia: Meri positioituu kehittämishaluiseksi ja itsenäiseksi, Paavo tehokkaaksi ja Henna innovaattoriksi ja muutoshalukkaaksi. Näiden positioiden valossa heidän asemansa työllistettävyyden mallitarinaan suhteutettuna vaikuttaa yleisesti toivotulta, mutta kertomuksissa nämä piirteet kuvataankin työyhteisöön sopimattomina. Ainoastaan Paavo kuvaa kertomuksessaan, että hän huomasi yhteensopimattomuutensa itse, mutta Merin ja Hennan kertomuksissa korostuu kollegoiden asema yrittäjämäisiä piirteitä vastustavana.

Yleisesti palkkatyöntekijöiden odotetaan kehittävän osaamistaan jatkuvasti ja työntekijän tulee muokata itseään työmarkkinoihin sopivaksi eikä niin päin, että työnantajat sopeuttaisivat omaa kulttuuriaan tai toimintatapojaan työntekijän ominaisuuksien mukaan (Hirvonen, Komulainen & Siivonen 2023, 278; Laalo & Heinonen 2016, 698). Näin myös Suvi kertoo kokeneensa viimeisimmässä palkkatyössään myöhemmin haastattelussa: ”Jos kokee olevansa yrittäjämäinen luonne, niin silloin on ehkä vielä tärkeempää, et millanen se palkkatyön organisaatiokulttuuri on. [- -] Onneksi semmoisia paikkojakin löytyy, missä ehkä tällöisenä yrittäjähenkisenäki tosi hyvin voi viihtyä. Mutta harvemmassa ne ehkä vähän kuitenkin on.”

Jo Euroopan tasolla esitetään, kuinka yrittäjyyskasvatus on tärkeää työllistettävien yksilöiden tuottamiseksi. Euroopan komission papereissa yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena pidetään sitä, että työntekijä itse jo tunnistaa kehityskohteita ja pystyy ratkaisemaan näitä ongelmia työyhteisön toiminnan kehittämiseksi. (Laalo, Kinnari & Silvennoinen 2019, 100–102.)

Haastateltavat positioituvat juuri tällaiseen yrittäjyyskasvatuksen ideaaliin, mutta muut kollegat kuvataan näitä piirteitä vastustavina tai vieroksuvina. Heidän positionsa ovat epätyypillisiä suhteessa työllistettävyyden mallitarinaan, jossa työntekijän yrittäjämäinen toiminta kuvataan kaikkien etuna (Laalo, Kinnari & Silvennoinen 2019, 101), kun taas haastateltavat vaikuttavat omaksuneen yrittäjämäisen palkkatyöntekijän ideaalin hyvin.

Viimeinen kertomus Tarjan yrittäjyyspolun alkutaipaleelta peilaa myös työllistettävän kansalaisen ideaalia. Vaikka elinikäinen oppiminen on työllistettävyyden näkökulmasta tärkeää ja suoranainen vaade, painavat vaakakupissa myös muut seikat kuin pelkkä tutkintotodistus (Hirvonen, Siivonen & Komulainen 2023, 276; 278). Kuvatessaan yrittäjäksi ryhtymistä Tarja positioi itsensä passiiviseen asemaan, jossa asiat tapahtuvat hänestä riippumatta. Näin tehdessään hän positioituu asemaan, jossa työllistyminen ei ole aina pelkästään omasta aktiivisuudesta riippuvaista. Samalla Tarja hylkää ajatuksen siitä, että työllistettävyyden riippuisi täysin yksilön omasta aktiivisuudesta – mikä on täysin päinvastainen näkemys uusliberaalille aktiiviselle kansalaiselle (Saastamoinen 2006, 54–56).

5.2 ”Uus mato koukkuu ja eteenpäi”

Luvun otsikko kuvastaa ideaalin yrittäjän mallitarinaa, joka jatkaa pettymyksistä huolimatta eteenpäin positiivisella asenteella (Pyykkönen 2014, 41). Ideaaliyrittäjän mallitarinaan liittyy myönteisen asennoitumisen lisäksi olennaisesti myös yrittäjän ainutlaatuinen asema sekä halu ottaa aktiivisen toimijan positio oman toiminnan ja yhteiskunnan hyvän edistämiseksi (Saastamoinen 2006, 54; Euroopan unioni 2006; Laalo 2020, 37). Seuraavissa luvuissa esitellään uniikin yrittäjän ja aktiivisen kansalaisen ihanteet, jotka tässä tutkielmassa liitän ideaaliyrittäjän mallitarinaan.

5.2.1 Uniikki yrittäjä

Haastateltavien kertomuksissa on eroja siinä, kokevatko he olevansa erityisen ainutlaatuisia yrittäjyyspiirteiltään. Esimerkiksi Meri kertoo, kuinka hän on saanut paljon palautetta muilta siitä, että hekin olivat keksineet saman idean. Meri kuitenkin tekee eron tekoa hänen ja muiden välillä korostaessaan oman toimintansa ja itsensä ainutlaatuisuutta. Oman elämän uhraukset olivat sellaisia, jotka kertomuksen mukaan eivät näkyneet välttämättä muille ihmisille.

Meri: Mutta silloin, kun mulla oli se [ensimmäinen yritys], niin siellä kasvatus-tieteen kentällä, niin jatkuvasti tuli sitä, että ”tuonhan olis-, ei kun mulla

on ollut toi sama ajatus.” Se tuli koko ajan ja sitten niinku sitä että ei- kaikillahan voi olla niitä ideoita, mutta sitten se kynnys, että sä oikeasti lähdet tekemään sitä. Sä karsit niistä ideoista sen oleellisimman, niin se sitten ehkä vaatii. Se on se isoin työ, että ideoita on kellä tahansa. Että se oli joskus alkuaikoina tosi ärsyttävää, että ”hei, mulla oli toi ihan sama idea.” Niin tai ei ne pahaa tarkoittanut ja niillä varmaan olikin, mutta en mä tiedä miksi se ärsytti silloin aluksi et.. Että ”mulla oli toi sama.” Että kyllä mä kuulin sen niinku ihan tosi monta kertaa. - - siis että että eikö noi ihmiset näe että tän takana on hirveän paljon työtä? Että ei, että kuvitteleeko ne vaan että kun kirjoittaa tietokoneella, vie painoon että tää on niinku siinä? Vaan ne ei niinku näe sitä kai- kaikkea työtä. Että niin, ehkä enemmän se häiritsi, että ihmiset tulee- vaikka mä en edes tiedä, mitä ne tarkoitti tai mitä ne haluaisi sanoa, mutta että ”mulla oli toi sama idea”, niin mä mun korvat ehkä kuuli sen että ”no mä voisin olla sää” niin sitten niinku aina tuli se että ei se niinku en mä sanonut mitään, mutta silleen ”te ette tiedä että kuinka paljon niinku oon uhrannut jotain yömyöhään tehnyt jotain käynyt messuil. ööäh pitänyt yllä omaa verkostoa tai muuta.

Kertomuksessaan Meri positioi itsensä erityiseksi ja ainutlaatuiseksi muihin saman idean keksineisiin verrattuna. Sen sijaan Meri arvioi, että vaikka kaikilla olisi ideoita yrittäjäksi, kaikilla ei välttämättä ole samanlaista kyvykkyyttä tehdä niin paljon töitä kuin Meri on tehnyt: ”kaikillahan voi olla niitä ideoita, mutta sitten se kynnys, että sä oikeasti lähdet tekemään sitä.” Meri esittää itsensä siis ahkerana ja periksiantamattomana suhteessa muihin, jotka kyllä ideoivat, mutta joiden resurssit eivät riitä todellisuudessa yrittäjyyteen. Samalla Meri esittää muut henkilöinä, jotka eivät ymmärrä yrittäjyyden vaatimia resursseja. Meri kuitenkin tekee eroa menneisyyden minän ja nykyisen minän välille, ja esittää nimenomaan menneisyydessä olleensa ainutlaatuinen suhteessa muihin. Nykyisyyden Meri kuitenkin arvioi, että kommentoijat ovat olleet hyvällä tarkoituksperällä.

Vastaavasti Suvi kertoo, kuinka yrittäjyyden haasteet eivät hänen mielestään näyttäyty palkkatyössä oleville aina todenmukaisina, jos ollenkaan.

Suvi: Että ei se- että jotenkin mä muistan jostai koulutuksesta joku tuli just selittää mulle että.. Varmaan joku ajatteli, että tää mun työhän on niinku tosi helppoa ja jotenkin. Jotenkin mulla tuli vaan semmoinen niinku tunne joskus on tullut kun ihmisten kanssa on niinku puhunu, jotka ei oo vielä itse yrittäjiä. Nii ne ei oikeastaan niinku ymmärrä kuinka valtava työ itse asiassa siinä omien palveluiden myymisessä on. Nii kyllähän se palvelun tuottaminen on helppoa ja niiden ideoiminen ja kehittäminen. Mutta siis se, et sä voi tavallaan pärjätä tässä työssä jos et sä sitten osaa myydä ja sitä vaan tarttetaa. Että tota se on mun mielestä semmoinen niinku mitä moni ajattelee että haluaa yrittäjäksi mutta sit ajattelee, että ei halua myydä.

H: Se on ehkä aika vaikea kombo joo, että niin?

Suvi: Nii. Että vaikka se myynti voi ajatella nykyään, että se on asiakkaitten toki auttamista enkä mä mitään kylmäsoittoja tainnu joutua ikinä edes tekee, mutta onhan se silti paljon sitten semmoista niinku kontaktoimista ja verkostoiden rakentamista, että niinku sen tyypistä ja kuitenkin jollain lailla pitää osata sitten niitä omia palveluitaan sanottaa ja jotenkin, että se ihminen ymmärtää nitte hyödy.

Samoin kuin Meri myös Suvi esittää itsensä ahkerana ja ainutlaatuisena. Suvi kertoo, kuinka valtava työ yrittämisessä ja erityisesti omien palveluiden myymisessä on. Samalla Suvi asemoi itsensä yrittäjäksi, joka paitsi ideoi ja kehittää palveluitaan, on myös kykenevä myymään niitä – toisin kuin monet, jotka eivät ole valmiita myymään. Suvi pitää myymisen osaamista vaateena: ”- - sitä vaan tarttetaa.” Suvi siis liittyy yrittäjyyteen paitsi innovatiivisuuden myös myyntitaidon ja sosiaalisten suhteiden luomisen taidon: ”onhan se silti paljon sitten semmoista niinku kontaktoimista ja verkostoiden rakentamista.” Luetellessaan erilaisia vaateita yrittäjälle Suvi asemoi itsensä asiantuntevammaksi kuin ne kertomuksen henkilöt, jotka eivät ole yrittäjiä. Samalla hän esittää itsensä strategisena yrittäjänä, joka paitsi auttaa asiakkaita myös samanaikaisesti kontaktoi ja rakentaa verkostoja.

Seuraavassa otteessa Henna asemoi nuoren minänsä vähemmän yrittäjämäisiä resursseja omaavaksi kuin vanhempansa. Näin kertoessaan Henna positioi vanhempansa eräänlaisiksi supersankarillisiksi yrittäjiksi. Sankarillinen yrittäjyys liitetäänkin myös maskuliiniseen yrittäjyyteen. (Hytti & Heinonen 2013, 889–890.)

H: Nii, mikä sun työelämäpolku on, että miten susta on tullut yrittäjä?

Henna: Nii varmaan siihen on vaikuttanu moni, moni seikka tuota niin niin mä muistan lukioaikana niin pohdin, et mikä must tulee isona niin ”En mä oikee tiiä, että se on ainakin varmaa, että yrittäjä musta ei ainakaan tule.” Eli se on se lähtökohta, että en ole niinku- mun vanhemmat on yrittäjiä olleet aikanaan ja mä olin nähnyt kuinka kovaa hommaa sil yrittäjäl on ja jotenkin se pelotti, että että siellä- se vaatii nii valtavan paljon, että en uskonut että minusta olisi yrittäjäksi.

[- -]

H: Miten tota koetko sä et just heidän [vanhempien] yrittäminen on vaikuttanut sitten tai yrittäjyys on vaikuttanut siihen sun niinku yrittäjyyteen?

Henna: - - Et vaikka nyt olenkin valinnu tämmösen vähän.. hassun yritysalan, semmosen et kukaan ei ois tiennykää et semmosta pystyisin tekemään, niin tota.. niin niin siitä huolimatta mä koen, et tää on paljon helpompaa kun se vanhempien yrittäminen.

Samoin kuin lähes kaikkien muiden haastateltavien kohdalla myös Hennan vanhemmat ovat olleet yrittäjiä (ks. Taulukko 1). Henna on arvioinut kertomuksensa mukaan aiemmin, että hänen vanhempiansa yrittäjyys on vaatinut niin paljon resursseja, että hän ei ole uskonut pystyvänsä siihen. Henna asemoi olevansa heikommassa asemassa suhteessa vanhempiinsa kuvaillessaan, kuinka paljon yrittäjyys vaatii ja hänestä ei itsestään olisi yrittäjäksi. Henna on tästä kertomuksesta huolimatta lähtenyt yrittäjäksi, minkä voisi tulkita muutoksena hänen positioitumisessaan suhteessa yrittäjyyden vaatimiin resursseihin. Hän kuitenkin yhä erottelee omat resurssinsa suhteessa vanhempiensa resursseihin – yrittäjyys vaatii erilaisia resursseja eri toimialoista riippuen.

Myös Suvi asemoi itsensä ja vanhempiansa yrittäjyyden erilaisiksi kertomuksessaan.

H: Joo no mä olin utelemassa et et niinku, minkä takia sun vanhemmat sanoo, että- tai että ei välttämättä olisi rohkaissut yrittäjyyteen? Mikä- miltä se yrittäjyys näyttäyty sulle silloin lapsena?

Suvi: No sehän oli just kun niillä oli siis tämmöinen, että ne niin kun myi tavallaan tavaraa, niin nehän oli siis niinku ihan koko ajan töissä ja sitten niillä oli niinku kauheasti sitä rahaa kiinni siellä varastossa ja siinä oli niinku sillai, että siinä on niinku tosi semmoisia niinku tiukkoja paikkoja, että selvitääkö me vaikka ilman konkurssia, konkurssia. Niin mä luulen että ne niinku ne oli niinku sitä mieltä, että mä pääsin niin paljon helpommalla elämässä, jos mä olisin palkallisena. Että tavallaan niinku- että se yrittäjyys niinku vaatii niin paljon enemmän. Mutta ehkä siis itselle mun oivaltavaa kun mä niinku oivalsin sen että että tää mun asiantuntijayrittäjyys tulee olemaan ihan täysin erilaista kun se heidän yrittäjyys. Et ne tavallaan miinusmerkit, mitkä heillä on ollu nii niin ne ei ole mulla ehkä sitten niin voimakkaana ja näin se on oikeastaan ollutkin, että heillä kun oli tavallaan semmoinen kauppa jossa oli aukioloajat, niin heillähän oli niinku lomatkin tosi säädeltyjä.

Suvi positioi kertomuksessaan vanhempansa yrittäjiksi, jotka huolehtivat Suvin taloudellisesta tilanteesta omien kokemustensa myötä. Suvi arvioi vanhempien ajatelleen, että Suvi pääsisi helpommalla ollessaan palkkatyöntekijä. Vanhemmat asemoidaan kertomuksessa henkilöiksi, joilla on erityisiä resursseja yrittämiseen vaikeuksista huolimatta, mikä luo vanhempien positioista sankarillisen yrittäjyyden mielikuvaa (Hytti & Heinonen 2013, 889–890). Suvi asemoi itsensä eri asemaan vanhempiansa kanssa johtuen heidän toimialojensa erilaisuudesta. Suvi tekee eroa asiantuntijuuden ja kiinteän omaisuuden myymisen välille – Suvi positioi itsensä turvallisempaan asemaan kuin vanhempansa. Suvi nostaa esiin myös käytännön eron siinä, kuinka hän kokee asiantuntijuudesta lähtevän yrittäjyyden olevan vapaampaa, sillä

vanhempien liikkeen aukiolot ovat rajoittaneet kertomuksen mukaan esimerkiksi lomien pitämistä. Samalla hän arvottaa aikataulutetun arjen ”miinusmerkiksi”, kun taas vapaus olla saatavilla tai tavoittamattomissa on Suvin kertomuksen perusteella positiivinen asia. Tämä vapauden korostaminen sopii hyvin ideaaliyrittäjän uusliberaaliin mallitarinaan.

5.2.2 Aktiivinen kansalainen

Aktiivinen kansalaisuus kuvataan hyveenä yleisesti, mutta esimerkiksi yrittäjyyskeskustelussa aktiivisen kansalaisuuden ja sosiaalisen yrittämisen kautta tehdään yrittäjyydestä yhä useammille saavutettava asia. Lisäksi aktiivisen kansalaisen ihanteeseen kuuluu aiemmissä luvuissa kuvaillun tapaisesti vastuun kantaminen itsestä. (Saastamoinen 2006, 54–56.) Tässä luvussa esitellään aktiiviseksi kansalaiseksi positioituminen osana ideaaliyrittäjän mallitarinaa. Seuraavassa otteessa kysyn Paavolta, tuntuuko yrittäjän vapaus ja vastuu haastavalta.

H: Tuntuuks se jotenkin haastavalta, et on ite tavallaan koko ajan itsestään ja siit kaikesta mitä tapahtuu johdossa vai onks se enemmän hyvä asia, et pääsee tekemää, mitä haluaa?

Paavo: Toi on just hyvä kysymys. Mä sanosin et se että pääsee tekee niinku itse haluaa, se on hyvä asia, koska siin niinku syyllisten hakeminen on niinku pirun yksinkertasta siin ei tarvi kauas mennä kun peilin eteen. Ja sit mun mielest siin on myöski se asia, et tota tietysti sen oppiminen kestää x aikaa ennen kun tajuaa, mitä kannattaa tehdä ja mihin sun ei kannata mennä, et se on sitä tekemällä oppimista osaksi ja tota mut kyl se tota sinnikkyys, mitä sanoin [aiemmin haastattelussa] nii kyl se tietyl tapaa tota sit jossai kohtaa laantuu et ”voi helvetti ei toi menny ihan putkee”. Mut kyl mä pidän itseäni aika luovana sillee, että emmä kauheesti jää rähmimää sitä hommaa, että tota et rypemää siihe, et sit täytyy vaa uus mato koukkuu ja eteenpäi.

H: Nii mmm.

Paavo: Koska siin on se vapaus mun mielestä tietyl – vapaus nyt on suhteellinen käsite, mut niinku niinkun mä jotenki aattelin sit taas jotenki et Suomessa on erilaisia mahdollisuuksia et se on susta kiinni, kun sit taas jossai kulttuuris sulle annetaa ne asiat ja sul ei oo mahdollisuuksia et kyl mä niinku koen, et tavallaan että mul on vapauksia tehdä ja menestyä ja tiedäks niinkun.. ja tääl on kenellä vaan siihen mahdollisuuksia ja se on mun mielestä hyvä asia.

Puheessa Paavo positioi itseänsä useisiin erilaisiin asemiin. Paavo positioituu sekä vastuun kantajaksi että kyvykkääksi kehittymään. Lisäksi Paavo esittää itsensä luovana ja sinnikkäänä: mikäli haasteita tulee eteen, niistä pääsee yli laittamalla ”uus mato koukkuu”. Kertomuksessa

sinnikkyys ei kuitenkaan ole Paavon asemassa staattinen ominaisuus, vaan kertomuksessa korostuu, kuinka se voi laantua. Kertomuksessa Paavo siis neuvottelee sinnikkyystään, kun kertomuksessa nostetaan esiin kyky mennä eteenpäin haasteista huolimatta. Tällainen periksiantamattomuus ja kyky jatkaa eteenpäin vaikeuksista huolimatta liitetään tyypillisesti yrittäjän hyveisiin (Harni & Pyykkönen 2018, 294; Pyykkönen 2014, 41).

Kertomus jatkuu heti puheella mahdollisuuksien tasa-arvosta. Paavo asemoituu yhteiskunnassa toimijaksi, jolla on mahdollisuus vaikuttaa omaan menestykseensä ja asemoi kaikki muutkin suomalaiset samaan asemaan, jossa mahdollisuudet ovat kaikille samat. Sen sijaan hän asemoi muissa kulttuureissa eläviä sellaiseen asemaan, joissa he eivät voi vaikuttaa menestykseensä. Näin Paavo kuvaa aktiivisen kansalaisen ideaalia, jolla on mahdollisuus vaikuttaa oman elämänsä kulkuun ja mahdollisuuksiin (Naskali 2010, 89).

Toisessa otteessa Paavon haastattelusta aktiivisen kansalaisen positio nousee esiin vaikuttamisen näkökulmasta. Paavo kertoo otteessa, kuinka hän on pyrkinyt näyttämään lapsilleen, millaista on olla yrittäjä.

Paavo: - - Ja tää on tietyl tapaa niinku aika mielenkiintonen asetelma, mitä mä oon niinku miettiny sitä että et et ehkä se tekee must ehkä jopa vähän semmosen niinku heiän [lasten] silmis tämmösen- en mä tiä tiiäks, että ehkä tää euron peräs juokseminen, et ”sul on vaa toi ajatus”. Mut mä oon sit taas sitä mieltä, että tää on mun tapa muuttaa maailmaa ja mä uskon, et ne niinku ymmärtää sen. Ja sit sen takii mä halusin just ehkä tyttärentäni enemmän siihen niinku [yritykseen mukaan], et me muutetaan niitä yhteisöjä niinku tässä. Et tottakai mul on niinku bisnesajatus siinä, mut että tehdään niinku semmosia asioita niinku, mitä Suomes tarvii tehdä. Ja jos ei niitä muut tee, nii me tehdää. Ja se että jos ei meillä muuten täs koul- ymmärretä, et tääl pitäis tehdä ”näin ja näin”, vaa nyt ne tehää päin persettä. Nii tää on tavallaan niinku se tapa, niinkun, tehä niitä asioita ja kuitenkin niinku mä en oo poliitikko, vaan yrittäjä, mut sen mun tekemisen kautta mä näytän suomalaisille yrityksille, että vaikkapa Keski-Euroopassa, et miten hyvin se toimii - -. Nii tää on tavallaan niinku se, tiedäks, ajatus mitä mä haluun niinku viestii myös mun lapsilleni. Ja mä oon sitä mieltä, et ne sen niinku ymmärtää ja ehkä joskus ymmärtää niinku paremmin viel sen. Et se työ on niinku merkityksellistä, et se ei oo pelkästää sitä euron perässä niinku singahteluu.

Paavo asemoi lapsensa asemaan, jossa lapset kuvataan epäileväisinä Paavon yritystoiminnan tarkoitusperistä ja asemaan, jossa heidän tulisi oppia Paavon yrittäjyyden olevan muutakin kuin taloudellisen kasvun tavoittelua. Paavo esittääkin olevansa ”euron perässä juoksevan” yrittäjän sijaan hyvällä intentiolla muuttamassa yhteisöjä. Otteessa Paavo positioi itsensä yrittäjäksi, jonka toiminta on merkityksellistä muille suomalaisille yrityksille. Samalla Paavo

asemoi suomalaiset yritykset sellaisiksi, joissa on tarve muutokselle, mutta tietämättömyys muutoksen tarpeesta. Paavo kuitenkin vastustaa poliittista asemaa, vaikka hän asemoituukin merkityksellistä yhteiskunnallista muutostyötä tekeväksi, aktiiviseksi kansalaiseksi.

5.2.3 Ideaaliryrittäjän mallitarina

Ideaaliryrittäjän mallitarinaan liittyvät paitsi 5.3 luvun uniikin ryrittäjän positio myös 5.4 luvun aktiivisen kansalaisen positio. Sekä individualistinen ainutlaatuisuuden käsitys että uusliberaalin ihanteen mukainen aktiivinen kansalaisuus korostuvat muun muassa ylikansallisissa ja kansallisissa koulutuspoliittisissa dokumenteissa (Saastamoinen 2006, 54; Euroopan unioni 2006; Laalo 2020, 37).

Suvi ja Meri asemoituvat kertomuksissaan ideaaliryrittäjän mallitarinaan, jossa ryrittäjällä kuvataan olevan jotain niin ainutlaatuista osaamista, että he erottautuvat muista (Siivonen, Komulainen, Kasanen & Kupiainen 2021, 33; Hytti 2005, 605–606). Ryrittäjyyteen liitetäänkin tällaisia ainutlaatuisuuden piirteitä samaan aikaan, kun ryrittäjyyttä kaupitellaan kaikkien vaihtoehtona (Koskinen 2019, 114; Hytti 2005, 605–606; Laalo 2020, 20; Korhonen 2012, 70). Kaikilla ei kuitenkaan ole halua olla ryrittäjä eikä toisaalta kaikkien ominaisuudet, kuten analyttisyys, pohdiskeleminen tai epäitsenäisyys, ole ryrittäjyyspuheessa ryrittäjältä toivottuja ominaisuuksia (Naskali 2010, 90–92). Ideaalista ryrittäjästä piiryy tällöin uniikein voimavaroin varusteltu supersankari, joka kykenee joustamaan ja venymään samalla kun kehittää itseään ja yritystoimintaansa. Tämä ainutlaatuinen ryrittäjänä toimiva supersankari liittyy olennaisesti myös maskuliiniseen ryrittäjyyden mallitarinaan (Hytti & Heinonen 2013, 889–890). Suvin ja Merin kertomuksissa he asemoituvat ainutlaatuisen ideaaliryrittäjän mallitarinaan, joskin esimerkiksi Suvin kohdalla ainutlaatuisiksi positioitumisessa on kertomuksen mukaan tapahtunut muutos.

Eryityisesti Paavon kertomuksissa neuvotellaan positioista suhteessa uusliberaalin ideaaliryrittäjän mallitarinaan. Ensimmäisessä Paavon kertomuksessa korostetaan mahdollisuuksien tasa-arvoa, joka on myös uusliberaalissa ajattelussa kantava, joskin kritisoitu, ajatus (Naskali 2010, 89–90) ja toisessa kertomuksessa korostetuu taas aktiivisen kansalaisen ihanne, jossa vastuu omien mahdollisuuksiensa luomisesta on niinkään yksilöllä (Saastamoinen 2006, 54–56). Kertomuksen perusteella Paavo asemoi itsensä koulutuspolitiikassa esitettyyn ryrittäjyyden ihanteeseen, joka on ”oman onnensa seppä” ja tuottaa lisäarvoa yhteiskunnalle (Pyykkönen 2014, 107–108).

5.3 ”Mähän oon ainut jarru tässä”

Yrittäjyyteen usein liitetään kyky ottaa riskejä ja tehdä töitä huomattavasti enemmän kuin palkansaajien, sillä yrityksen menestys on täysin yhden ihmisen vastuulla yksinyrittäjien kohdalla (Komulainen ym. 2019, 125; Koskinen 2019, 115; Ruskovaara, Seikkula-Leino, Hämäläinen & Hannula 2014, 13–14). Yrittäjyyteen liittyy myös taloudellisten riskien ottaminen, mikä on usein seikka, joka saattaa karkoittaa yrityksen perustamisesta haaveilevat. Seuraavassa luvussa esitellään pieniä kertomuksia, joissa haastateltavat positioituvat riskinottamiseen ja maskuliinisen yrittäjyyden mallitarinaan.

5.3.1 Rohkea riskinottaja

Meri neuvottelee kertomuksessa useaan kertaan sitä, minkälaiseksi riskinottajaksi hän positioituu. Kertomuksen alussa hän vastustaa riskihakuisen yrittäjän positiota, mutta hän neuvottelee positiostaan myöhemmin, jolloin hän positioituu rohkeaksi riskinottajaksi.

H: Miten tota onko sulla ollut jotain niinku haasteita tossa tavallaan yrittäjyyspolussa just semmoisia? Jotain niinku esimerkkejä, että mimmoisia tavallaan?

Meri: No ei oikeastaan niinkun sellaisia ollut, että olisi ollut taloudellisia haasteita, mutta se perustuu varmaan myös mun luonteeseen, että että on pitänyt puskuria ja on- ettei oo koskaan tuudittautunut mihinkään. Ja näin niin, niinku moni pelkää. Totta kai ne taloudelliset haasteet on se. Että mä tienasin paljon paremmin niin kuin työelämässä. Myös sitten osin niinku just pitää se ajattelu, että kulut pieninä, että ei niinku kasvata mitään enkä ottanut mitään riskejä. Ei mulla ollut riskinä muuta kuin mun oma uhraus tai se työmäärä.. Mitä mä oon tehnyt, että ei mitään lainoja tai muuta ole koskaan pitänyt ottaa.

[- -]

H: Joo, okei. Miten tota, miten sä kuvailisit itseäsi yrittäjänä?

Meri: Ööö.. no öö.. Ainakin on se, että oon rohkee kokeilemaan, no rohkeekin on vaa just vähä väärä sana, et enhän mä ole rohkee esimerkiksi ottaa taloudellista riskiä. Mutta rohkea niinkun ehkä ravistelee omaa elämääni. En ottaisi itselleni jotain viidenkytä tonnin lainaa, että itseas- [tuotteestakin] moni sanoo, että ”nytte vaan iso investointi että tee tästä mobiilisovellus.” Ja mikä olis varmaan ollut silloin tosi hyvä, koska silloin ei ollut paljon mobiilisovelluksia ja muuta. Mutta ei ei vaa mulla ollu sillo esimerkiksi rahkeit maksaa kehittäjille. Ja sitten ehkä sais hyvät voitot, mutta enemmän rohkeus just tehdä niitä oman elämän valintoja kuin se, että rohkeus olla *epäselvää* yrittäjä.

Läpi kertomuksien Meri neuvottelee riskinottokyvystään ja rohkeudestaan. Kertomuksen alkupuolella Meri positioi itsensä turvallisuudenhakuiseksi kertoessaan hänen pitäneen ”puskuria” eli säästöjä. Meri korostaa kertomuksessaan, ettei ole ottanut yrittäjänä taloudellisia riskejä, vaan hänen uhrauksensa on ollut oma aika ja työmäärä. Meri neuvottelee rohkeudestaan kertomuksen lopussa, ja positioituu talouden näkökulmasta turvallisuushakuiseksi. Kuitenkin myös toisessa pienessä kertomuksessa Meri positioituu rohkeaksi ”ravistelee” omaa elämäänsä, mikä viittaisi halun tehdä myös rohkeita päätöksiä, jos niihin ei liity taloudellista riskiä. Meri kuitenkin arvioi jälkikäteen, että hänen olisi ehkä ollut ”järkevää” ottaa riski mobiilisovelluksen kehittämisen kanssa. Merin arvio omasta riskinottokyvystään ja -halukkuudestaan ei kuvasta tyypillistä yrittäjyyden mielikuvaa. Yrittäjyyteen kun liitetään perinteisesti hyvin maskuliinisia piirteitä, kuten juuri korkea riskinotto (Korhonen, Komulainen & Rätty 2012; 3, 7; Laalo & Heinonen 2016, 699; Koskinen 2019, 119).

Myös Henna vastustaa haastattelun alkupuolella ajatusta siitä, että hän olisi rohkea riskinottaja. Pienessä kertomuksessaan Henna kuvailee, ettei hän ota tietoisesti riskejä, mutta myöhemmin haastattelun edettyä hän positioi itsensä rohkeammaksi.

H: Koeks sä että sä oot niinku semmoinen riskienottaja ihminen että..? Vai vähän enemmän vaikka huolellinen, analyttinen..?

Henna: Hirveän hauska muotoiltu kysymys, että että onko mä tota noin niin riskien ottaja. Mä en tietoisesti ota riskejä, mutta välillä vaan niinku mulla on niinku- nousee semmoisia niinku kysymyksiä, että, että että ”onks tää nyt ihan OK” tai joku tietynlainen tapa toimia, että että mä en niinku tietoisesti mee riskejä kohti. Mutta kyllä mä ehkä uskallan että- kysyä asioista, että no että miks tää näin tehdään tai voisiko olla järkevämpi tapa tehdä hommaa. Jaa ja ehkä mulla on aika nopee oma luontainen rytmi kuitenkin, että mä haluan saada asioita aikaiseksi.

[- -]

H: Niin niin tota. Niin sä puhuit, että on tullut paljon muutosta. Onks, onks se muutos tavallaan siinä sun yrittäjyys- tai semmoisessa siinä tavassa, miten sä oot yrittäjä? Tai millainen yrittäjä sä oot niin, onko se muutos- Näkykö se jossain muussa kuin sitten siinä että että tota osaa vaikka just hinnoitella omat palvelunsa tai rohkeammin niin kun pyytää [palkkiota]?

Henna: Kyllä rohkeus on aika hyvä sana, et jos mä rupeen sitä miettimään niin. Niin tota niin niin kun kun on ollut pakko tarttua työtilaisuuksiin, jota jota ehkä niinku ite alun perin, kun mä lähdin yrittäjäksi, niin enhän mä kuvitellut, että että kuinka, minkälaisia erilaisia palveluita multa voi ostaa. Mutta kyllähän se on kun tota niin... Niin köyhyys tekee luovaksi [nauraa]! Kun syö niinku samoja ruokia.

Että sitten jos joku oli, että ”Hei, teetkö sä tämmöistä luennon- voisko sua pyytää pitämään tällaista [- -]päivää?” Nii ”Joo, kyllä voin!”, et kun samalla toinen tääl takaraivossa, et ”Mitä mä puhun ja mitä mä sanon nyt sitten?” Mutta sitten tavallaan niinku tietää, että kyllä mulla jotain aineksia tähän on. Kun sitten se että, että kuitenkin kun mä haluan tarjota todella laadukasta palvelua, - - Ja ja sitten niinku semmoinen tietynlainen niinku rohkeus ehkä ajatella niinku yhteiskunnasta, koulutuspolitiikasta, työelämästä. Mä uskallan rohkeammin ajatella ja myös tehdä tekoja sen eteen, että se ei oo pelkkää poliittista papatusta ja jaarittelua ja asioitten paikalla ylläpitämistä vaan vaan toi, et ”hei, mitä mä aidosti voin tehdä että tää asia menee eteenpäin?” Ja kun mä oon itteni pomo, nii mähän oon ainut jarru tässä, eihän mun tartte paljon muita kuunnella, vaan mä haluun vaan tehdä niinku hyvää työtä.

H: Joo..

Henna: Joo.. Kyllä se varmaan on muuttunut hieman rohkeammaksi ja itsevarmemmaksi.

Henna positioituu kertomuksensa alkupuolella yrittäjäksi, joka ei ota riskejä tai ”mee riskejä kohti”. Sen sijaan Henna esittää itsensä analyyttisenä, mikä ei ole maskuliiniselle yrittäjyyden mallitarinalle tyypillistä, vaan liitetään enemmän feminiiniseen mallitarinaan (Siivonen ym. 2021, 35). Samalla kun Henna vastustaa tätä maskuliinista yrittäjyyden mallitarinaa, hän positioi itsensä toimeen tarttuvaksi ja ahkeraksi ongelmanratkaisijaksi. Näitä piirteitä pidetään yrittäjille tyypillisinä (Laalo & Heinonen 2016, 703).

Myöhemmin haastattelun aikana Henna kuitenkin kuvaa positionsa muutosta. Henna kuvaa muutosta identiteetissään, positioidessaan aiemman minänsä vähemmän rohkeaksi ja itsevarmaksi kuin miten hän positioi nykyisen minänsä. Henna arvioi huumorin keinoin, että muutos on tapahtunut osin pakon edessä: ”köyhyys tekee luovaksi.” Kertomuksessaan Henna korostaa rohkeuden liittyvän erityisesti haluun saada aikaan muutosta sekä vahvaan omien visioiden uskoon, mikä on yrittäjille tyypillistä (Kohlenberg 2015, 281; Brunila 2012, 481). Tämä liittyy myös aktiivisen kansalaisen ihanteeseen (Saastamoinen 2006). Lisäksi Henna positioi itsensä otteen lopussa uusliberalistiselle ajattelulle tyypilliseen tapaan oman onnensa sepäksi kertoessaan, kuinka hän on itsensä pomo ja ainut jarru omalle toiminnalleen (Laalo, Kinnari, Silvennoinen & Haltia 2023, 76; Pyykkönen 2014, 107–108).

Paavo kertoo seuraavassa otteessa yrittäjyypolkunsa alkuvaiheesta. Paavolta on kysytty, onko hänellä ollut matalampi kynnyks lähteä yrittäjäksi, kun hän on kasvanut yrittäjäperheessä.

Paavo: No joo, kyl se on ollu matalempi se kynnyks ollu [lähteä yrittäjäksi] ja tietyst siin on se, että et niinku mä puhuin tosta taloudellisesta puolesta nii mä alotin sen niin sen yrittäjyyden, et mä laskin, et mä tarviin 1500 euroo palkkaa itselleni ja pystyn sil elää kakstoist kuukautta. Ja sit vähitellen, kun mä saan sen, kun tää perustuu tää on silleen raadollista hommaa, että tässä ei niinku voi tietysti velaks ottaa rahaa ja maksaa sillä, et kaikki menee hyvin mut tää tavallaan niinku- miten nyt sen sanois. Se toimeentulo täytyy niinku myydä ja se täytyy tehdä ja se täytyy ansaita. Ja ei oo tavallaan niinku mitää semmosia freerideja missää että et et joka – mä joskus vitsailen, että joka euro pitää juosta kiinni. Ja se on ehkä tietyl tapaa myös tän yrittäjyyden niinku haastekin että ehkä mä pikkusen kyynisemmäks myös oon tullu tavallaan ja jos ihan raadollisesti ajatellaan ehkä pikkusen ahneeks myös. Tiedäks että kun et kun että sitä mitataan niinku sitä onnistumista sillä eurolla, niin se on tavallaan se millä sä niinku sitte vaikken mä millää menestyksellä voi niinku prassailla mut kuitenkin tavallaan. Et kyl se on se motivaattori myös tavallaan niinkun mikä vaikuttaa myös siihen tekemiseen, et sä aattelet niinku et sä pääset sieltä 1500 ainaki vähän kovempaan palkkaan. Ja sit huomaat et tiedäks et... mut sun täytyy hyväksyä et siinä alussa sä et voi niinkun - sä saat sit vast jotain kun sä saat jotain aikaseks. Ja siitä mä niinku tykkään tässä tavallaan, et niin raadollista kun tää onkin nii tää on ihan sit tavallaan, et jos ei se jos et saa mitää aikaseks, nii se on sit vaa peilin etee ihmettelemään, et ”miksi et”.

Paavo positioituu kertomuksessaan kasvuhakuiseksi yrittäjäksi. Kasvuhakuisesta positiosta kertovat kuvaukset siitä, kuinka toimeentulo täytyy ansaita eikä ole ”mitää semmosia freerideja”. ”Freerideilla” Paavo viitanee siihen, että yrittäjänä ei pääse helpolla, vaan tulee tehdä aktiivisesti ja ahkerasti töitä elannon eteen. Paavo vahvistaa asian vielä mainitsemalla, kuinka ”joka euro pitää juosta kiinni”. Paavo kuvaa, kuinka hänen asemansa yrittäjänä on muuttunut ”kyynisemmäksi” ja ”ahneemmaksi”. Kertomuksessa yrittäjän menestys kuvataan täysin omasta toiminnasta riippuvaisena: ”jos et saa mitää aikaseks, nii se on sit vaa peilin etee ihmettelemään, et ”miksi et?” Toisin kuin Meri ja Henna, Paavo ei tässä otteessa positioidu yrittäjyyden maskuliiniseen mallitarinaan riskinoton tai rohkeuden kautta, vaan kasvuhakuisuuden kautta. Toisaalta Paavo esittää itsensä Hennan tapaan vastuulliseksi omasta menestyksestään.

Suvilta ollaan kysytty seuraavassa otteessa, minkälaisena yrittäjänä hän itseään kuvailisi.

Aiemmin Suvi on maininnut strategisuuden ja itsensä johtamisen taidot kuvatessaan itseään.

Suvi: No varmaan semmoinen tota.. Varmaan semmoinen niinku kuitenkin semmoinen optimismi ja sellainen niin kun, miten mä sanoisin että.. Mä vähän niinku tykkäänkin siitä, että on paljon asioita, että miksi sitä nyt sitten niinku sanoisi, että onko se just se semmoinen niinku uteliaisuus? Jaaa.. Miten muuten mä kuvailisin itteeni? Ja sitten semmoinen tota tietyllä lailla kuitenkin semmoinen niinku halu mennä eteenpäin, [- -], että ehkä semmoinen tavoitteellisuus. Se on varmaan mikä kuvaa. Joo, että kyllä mä välillä oon tehnyt itselleni just jotain

semmoisia niinku liikevaihtotavoitteita vaikka ja sitten yrittänyt niihin niinku päästä.

H: Onko niitä tavoitteita niin kun mitä sä itsellesi asetat niin tuntuuko se niinku helpolta tavoittaa tai saavutatko ne usein?

Suvi: Jooo! Kyllä mä oon sitten yleensä ne saavuttanut, mutta kyllä mä sitten joskus on todennut, että oli vähän liian kova hinta vaikka tällä että nyt on vähän liian väsynyt, että mä oon ehkä yrittänyt jotenkin niinku myös miettii sitä, että mikä niinku olisi sitten semmoinen niinku riittävä tavoite että.. että tavallaan niinku että mikä riittää? Ettei tarvi aina olla sitten niin, niin niinku että ehkä semmoinen niinku.. Ehkä se mun kunnianhimo se on niin kun se on tavallaan toiminut semmoisena niinku polttoaineena, mutta se on sitten välillä myös riski koska se kunnianhimo just niinku ajaa sitten niinku itseensä välillä, niinku vähän sillai niinku kanssa vähän sinne ehkä liian rajoille tai silleen niinku vähän tiukille.

Paavon kaltaisesti myös Suvi positioi itsensä kunnianhimoiseksi. Kertomuksen alussa Suvi esittää tavoitteellisuuden ja kunnianhimoisuuden myönteisessä valossa, mutta kertomuksen edetessä Suvi arvioi piirteiden vievän ”ehkä liian rajoille” ja niiden olevan ”riski”. Suvi siis positioituu kunnianhimoiseksi yrittäjäksi, jonka kunnianhimoisuus on paitsi eteenpäin työntävä ”polttoaine” myös joskus itseään vastaan kääntyvä ominaisuus. Myöhemmin Suvi kuitenkin huomauttaa, että raha ei kuitenkaan ole hänelle prioriteetti.

Jari positioituu tulevaisuudessa esitettyjen otteiden perusteella huomattavasti feminiinimmäksi yrittäjäksi kuin maskuliiniseksi, mutta hän käy yhden esimerkin kautta kuitenkin pohdintaa palveluidensa hinnoittelusta. Esimerkiksi Jari kertoo, kuinka on miettinyt oman yrityksensä toiminnan päällekkäisyyttä julkisten palveluiden kanssa.

H: Joo joo. Koeks sä et sä niinku just et ehkä semmoinen sosiologia ja kasvatustieteet on vähän niinku pehmeitä arvoja, niinku että onko se niinku- onko sulla tullut semmoista tavallaan ristiriitaa siinä, että - - yrittäjänä sitten kuitenkin saattaa haluta vähän niinku tehdä sitä tuottoa ja näin poispäin vai? Onko se ollut ihan helposti yhteensovitettavissa?

Jari: No on tää nyt loppupeleissä ollut aika helposti yhteensovitettavissa. Joo se nyt toi mitä on- No ehkä se sitä on niinku joutunut miettimään, että kun koulutuskin on enimmäkseen ilmainen palvelu, kun se maksetaan veroina, mutta kuitenkin, mutta että että kehtaako tämmöisestä, että mitä niin kuin palveluna jo järkätään, pyytää rahaa. Semmoista niinku on joutunut miettimään, ehkä vähän pehmeisiin arvoihin liittyäkin. - - Joo, mutta niin, tässä nyt tuli kyllä yks hyvä juttu mieleen. Siis aikoinaan, kun mä opiskelin, niin mä muistan jossakin liikkeessä kävin asioimassa, ja siellä oli mun [tuttu] töissä ja sitten hän niinku kysyi multa jotakin ammatillista vinkkiä. Niinku hänen niinku omaan omaan lapseensa liittyen. Ja että tavallaan ehkä tuntuu, että sitten kun on

kasvatustieteilijä, niin tavallaan niitä vinkkejä vähän nyt annettais ilmaiseksi ihan kelle vaan. Vaikka mä nyt en olisi kyseistä [lasta] ikinä nähnytkään tai en ole missään tekemisissä ollutkaan ja... Että vastaavasti, jos mä niinku heiltä heiltä oon käynyt tekemässä jotakin kauppaa heiltä tuotetta, niin sitten mä tietenkin maksan. Mut mullahan se osaaminen on sitten sitä niinku tietoa, niin sitä niinku vähän tuntuu, et tuol oletetaan, että annetaan ilmaiseksi, jaetaan tuosta vaan, että siinä kohtaa sitten se vähän niinku alkoi ärsyttää se, että onko tämä ihan oikeasti näin. Että mä oon kuitenkin nyt yliopistot käynyt ja vastaavaa ja mulla on paljon paljon semmoista hyödyllistä tietoa olemassa ihmisille. Onko tää nyt pakko joku aina ilmaiseksi ikään kuin antaa, varsinkin jos on kyseessä henkilö, joka ei mitenkään liity siihen mun työhön.

Kertomuksen alussa Jari kuvailee, kuinka kasvatustieteellinen tausta ja yrittäjyys ovat helposti yhteensovitettavissa. Tästä huolimatta kertomuksessa Jari positioituu epävarmaan asemaan, jossa hän on käynyt neuvottelua siitä, voiko hän pyytää rahallisia korvauksia harjoittamastaan yritystoiminnasta huolimatta siitä, että se on toisissa konteksteissa ilmaista. Jari kuitenkin jatkaa kerrontaansa tilanteeseen, jossa häntä on aiemmin päinvastoin turhauttanut tietonsa pitäminen ilmaiseksi jaeltavana. Kertomuksessaan Jari positioi itsensä asiantuntijaksi, jolla on rahan arvoista tietoa jaettavanaan muille. Kertomuksessa asiantuntijuuden positio korostuu maininnalla yliopistotutkinnosta jolloin Jari positioi muut kasvatustieteellisen asiantuntijuuden ulkopuolelle. Lisäksi kertomuksessa esiintyy liikkeen omistaja, joka on pyytänyt neuvoa lapseensa liittyen. Kertomuksessa henkilöiden eriarvoisuus turhauttaa kertojaa: tieto-osaamista tulisi jakaa ilmaiseksi, kun taas esimerkiksi konkreettisesta hyödystä odotetaan maksettavan.

5.3.2 Maskuliinisen yrittäjyyden mallitarina

Maskuliiniseen yrittäjyyteen liitetään tapa arvottaa yrittäjä ja yritystoiminta sen menestyksen perusteella (Giazitzoglu & Down 2017, 48–49). Lisäksi maskuliiniselle yrittäjyydelle ominaista on kilpailu (Giazitzoglu & Down 2017, 50–51). Kuten muutkin mallitarinat, maskuliinisen yrittäjyyden mallitarina ei ole ainoa olemassaoleva totuus, vaan ”maskuliinisessakin yrittäjyydessä” on vaihtelua (Giazitzoglu & Down 2017, 53). Tästä huolimatta maskuliininen yrittäjyyden mallitarina on hegemonisessa asemassa yrittäjyyskeskustelussa (Ahl & Marlow 2012, 544–545; Hytti 2005, 596). Erityisesti Paavo ottaa osaa kilpailullisen ja menestystä tavoittelevan maskuliinisen mallitarinan rakentamiseen. Paavo esittää itsensä kasvuhakuisena yrittäjänä ja korostaa kertomuksessa olevansa täysin itse vastuussa yrityksensä menestymisestä. Hän myös kertomuksessaan korostaa, kuinka yrittäjänä

menestyminen on täysin itsestä ja omasta ahkeruudesta kinni, mikä on maskuliiniselle yrittäjyyden mallitarinalle ominaista (Ogbor 2000, 620; Siivonen ym. 2021, 32–34). Seuraavassa luvussa kuitenkin esitetään, kuinka myös Paavo neuvottelee feminiinisemmänkin yrittäjyyden mallitarinan kanssa. Tällaiseen mallitarinaan myös Meri ja Henna suhteutuvat enemmän kuin maskuliiniseen mallitarinaan.

Meri ja Henna kuitenkin kuvailevat kertomuksissaan, kuinka heidän asemoitumisensa yrittäjyyden mallitarinoissa on liikkunut kohti rohkeampaa ja itsevarmempaa, maskuliinisempaa kulttuurista mallitarinaa (Siivonen ym. 2021, 32). Silti erityisesti Henna korostaa muutoksen olleen maltillista (”Kyllä se varmaan on muuttunut hieman rohkeammaksi ja itsevarmemmaksi” – Henna). Myös Jari kuvailee myöhemmissä luvuissa, kuinka hän ei ole kasvuhakuinen yrittäjä, mutta hän kuitenkin edellisessä otteessa esittää, kuinka hänen asiantuntijuudellaan on rahallista arvoa. Siivonen ym. (2019) ovat tutkimuksessaan huomanneet, kuinka maskuliiniseen yrittäjyyteen liitetään usein nimenomaan ainutlaatuisen asiantuntijaosaamisen piirteitä riskinoton ja kasvuhakuisuuden ohella.

5.4 ”Aito halu auttaa”

Feminiiniseen yrittäjyyteen liitetään usein matalan tuloksellisuuden tavoittelu, sillä yritystoiminnan merkityksellisyyden kokemuksia haetaan auttamisesta (Siivonen ym. 2021, 37–38). Seuraavissa luvuissa esitellään, kuinka Tarja, Suvi, Paavo ja erityisesti sivutoimisena yrittäjänä toimiva Jari positioituvat feminiiniin yrittäjyyden mallitarinaan.

5.4.1 Hyväntahtoinen auttaja

Haastateltavista useat mainitsivat, kuinka heidän yrittäjyyttään ohjaa pitkälti halu auttaa. Esimerkiksi sivutoimisena yrittäjänä toimiva Jari kokee, että suurin anti yrittäjyydessä on kuulla, kuinka on pystynyt auttamaan jotakuta kohti unelmiaan.

Jari: Kiva kuulla ihan asiakkaankin äänestä, että että he ovat ite tosi innoissaan, että on niinku löytynyt joku suunta. Ja usein ne sitten on niinku ottanu myöhemmin yhteyttä että ”hei että arvaa mitä? Nyt [tää onnistu], mistä me puhuttiin!” Että ne on että mä niinku ehkä enemmän koen ne on niitä palkintoja enemmän kuin se raha.

Jari positioituu pienessä kertomuksessa yrittäjäksi, joka on auttanut ja tukenut asiakastaan kohti päämäärää. Jari asemoituu tällaisessa yrittäjyyden mallitarinassa hyväntahtoiseksi

ongelmanratkaisijaksi, joka saa yrittäjyydestä muutakin merkityksellisyyden kokemusta kuin tuloja. Jari positioi itsensä ja asiakkaansa ikään kuin tiimiksi, jossa ”me” ratkaistaan asioita puhumalla ja päästään yhteiseen tavoitteeseen. Kertomuksessa Jari korostaa asiakkaan kiitollista asennetta, jossa asiakas aktiivisesti ottaa yhteyttä Jariin hyvät uutiset jakaakseen.

Myös Tarja korostaa kertomuksessaan, kuinka hän haluaa yritystoiminnassaan toteuttaa arvoja, joiden kautta työhyvinvointi paranee. Tätä arvovalintaansa hän perustelee seuraavanlaisesti:

Tarja: - - nii sitten että mun mielestä ois tärkeätä, että se [oma palvelu] aina vähän helpottaa [asiakkaita], koska ollaan kuitenkin niin kuormittuneita jo niinku kaikki ihmiset tällä maapallolla nii erityisesti viime vuosien jäljiltä niin. Jotenkin toivoisin, että että kaikki näkisi niinku sen, että me tällä kasvatustieteellisellä kehittämis- Tai ylipäätään se niinku tällä kasvatustieteellisellä näkökulmalla pystytään keventää työtaakkaa ja auttaa ihmisiä kuitenkin selviämään paremmin täällä maapallolla.

Tarja positioituu pienessä kertomuksessa hyväntahtoiseksi auttajaksi erityisesti kasvatustieteellisen osaamisensa kautta. Kertomuksessa Tarja positioi myös itsensä passiivilla ”ollaan” osaksi kuormittunutta ihmiskuntaa, mutta samalla positioi itsensä ratkaisevaan asemaan kuormittuneisuuden helpottamiseksi: ”- - toivoisin, että että kaikki näkisi niinku sen, että me tällä kasvatustieteellisellä - - näkökulmalla pystytään keventää työtaakkaa”.

Kertomuksessa kasvatustieteilijöiden osaaminen positioituu ainutlaatuiseksi ja tarpeelliseksi, jotta yhteiskunta pystyy ”selviämään” kuormittuneella maapallolla.

Feminiiniin yrittäjyyteen liittyy auttamisen ja yhteisen hyvän edistämisen lisäksi matala riskinotto sekä maltillisen tuloksen tekeminen (Hytti & Heinonen 2013, 894; Siivonen ym. 2021, 32). Jari kuvailee pienissä kertomuksissaan tuudittautuvansa ennemmin turvallisuuden tunteeseen kuin lähtisi kokeilemaan uusia asioita yrittäjänä.

H: - - Miten tota, koetko sä että se oli niinku helppo aloittaa yrittäjänä että sulla oli niinku just idea ainakin selvillä, mutta jotenkin niinku.. oliko se helppo lähteä siihen yrittäjyyteen? Miten sä niinku koit sen?

Jari: No öää hetkonen, sitähan on mulla nyt viitisen vuotta nyt takana, mutta siis tää on siis tosi sivutoimista mulla, että se että toi päätulo on tietenkin toi työ että tää on vähän niinku semmone pikku mukava harrastus tässä niin kun sivussa, millä vaikkapa mahdollistuu vaikkapa viikon pidempi kesälomamatka tai vastaava. Että sanotaan että ihan niinku yrittäjänä toimimiseen niin en silleen edes juurikaan niinku perehtynyt tai niinku tähän hirveästi panostanut. Varsinaisesti

ehkä osittain just johtuen siitä, kun taloudellinen tilanne on muutenkin ja turvattu tuon ansiotyön myötä. Että tätä on niin kun turvallista tehdä sivutoimisena pienimuotoisesti. Mutta ehkä se sitten on samalla myös asia, mikä vähän niinku estää sitten sitä, ettei myöskään lähtenyt hirveästi kehittää tätä hommaa, kun on tavallaan niin semmoinen turvallinen turvallinen tilanne eikä mitään niin kun tarvetta irrottautua tuosta nykyisestä hommasta ja.. mut näin..

[- -]

Jari: Joo'o.. No siis mähän oon mä oon niinku tietyissä asioissa aika kunnianhimoinen, että esimerkiksi mä haluan tehdä työni erittäin hyvin. Mutta just niinku ehkä tää yritystoimintaan puolesta tässä niin siihen sitä ei ehkä niinku puolestaan löydy niin paljoa. Ja just sitä selittää osittain se että on vähän niinku harrastus. Että se on se on niinku ehdottomasti yks. Ehkä sitten semmoinen niin kun oon myös aika varmisteleva tyyppi. Mä en mielellään ota hirveästi riskejä, taloudellisia tai muitakaan mutta tota, kun toimintakin on niin pientä - -

Jari kuvailee pienessä kertomuksessaan, että hän haluaa pitää yrittäjyystoimintansa harrastuksen omaisena. Jari ei siis positioitu kasvuyrittäjäksi, mikä liitetään yrittäjyyskeskustelussa tyypillisesti feminiinisyyteen (Hytti & Heinonen 2013, 894; Siivonen ym. 2021, 32; 37–38). Jari positioituu turvallisuuden tunnetta hakevaksi yrittäjäksi niin taloudellisesta kuin toimintansakin puolesta. Jarin kertomuksen perusteella hän siis suhteuttaa itsensä melko kauas perinteisestä yrittäjyyden mallitarinasta, jossa pyritään jopa tietoisesti pois omalta mukavuusalueelta ja otetaan riskejä pelkäämättä (Laalo & Heinonen 2016, 703). Lisäksi yrittäjyyteen liitetään Hyrkäksen (2016, 113) mukaan usein intohimoisuus ja innostus omaan yrittäjyystoimintaan, mitä Jari ei ainakaan korosta kertomalla, ettei hän ole juurikaan panostanut yritykseensä. Jari kuitenkin korostaa myös kertomuksissaan läpi haastattelun haluaan auttaa sekä iloa, jonka saa oman osaamisensa hyödyntämisestä.

Luvussa 5.3.1 Suvi on positioitunut kilpailulliseksi ja menestystä tavoittelevaksi, mutta myöhemmin haastattelussa hän kuitenkin kertoo, kuinka kasvatustieteilijän pehmeät arvot ovat hänen yrittäjyydessään tärkeä pohja. Kysyn Suvilta, onko haastavaa yhteensovittaa kasvatustieteilijälle tyypillisiä pehmeitä arvoja stereotyyppisesti kovien arvojen yritysmaailmassa.

Suvi: Ei oikeastaan että tota.. Mä oon jopa vailla ajatellut niin, että että.. Miten mä nyt sen sanoisin, että nimenomaan tää tällä mun taustalla ja tällä ehkä tällä arvopohjalla niin niinku. Miten mä nyt sanoisin? Ehkä mä jotenkin selitän sen niin, että on olemassa myös paljon konsultteja, jotka ajattelee vaan että rahat pois asiakkaalta -tyyppisesti. Mut ehkä sitten se semmoinen niinku että, että vaikka se raha on niinku toki tärkeä, niin se ei se ole kuitenkaan itellä sitten ihan niinku ihan

siellä ensimmäisenä, että kyllä se enemmän on kuitenkin se halu auttaa. Haluaa auttaa että, että siinä mielessä se sama arvo niin niin kun se toteutuu ihan tosi hyvin tässä. Joo, että mä jotenkin itse ajattelen, että se- että sehän on parempi, että jos asiakas valitsee mut, jolla on se aito halu auttaa kun vaikka jonkun semmoisen, joka on vaan semmoinen niinku kerman kuorija päältä että vaan niin kun..

Suvi positioituu tässä kertomuksessa ennemmin halukkaaksi auttamaan kuin ”kuorimaan kermat päältä”. Tämä kielikuva kuvastaa, kuinka Suvi haluaa esittää auttamisen halun hänelle tärkeämpänä arvona kuin tuloksen tekemisen. Kertomuksessa Suvi kuitenkin korostaa myös rahan olevan tärkeää yritystoiminnassa. Suvi asemoituu aidosti auttavaiseksi suhteessa toisiin yrittäjiin, jotka saattavat vain haluta kasvattaa tulostaan. Kertomuksessa tehdään siis erontekoa feminiinisen ja maskuliinisen yrittäjyyden mallitarinan välillä, ja näistä ensimmäinen esitetään myönteisempänä vaihtoehtona asiakkaan kannalta.

Aiemmin Paavo on kertomuksissaan positioitunut maskuliinisen yrittäjyyden mallitarinaan, mutta hänen kertomuksissaan neuvotellaan myös maskuliinisen mallitarinan vastustuksesta.

Paavo: Nii mul on jotenki tämmönen niinku ajattelutapa, et sit kun sä elät siinä tietyssä ympäristössä ja sit sul tulee ehkä kotoo sitä ajattelua myös niin ehkä sitä yrittäjyyttä ei niinkun nähdä semmosena turvallisena vaihtoehtona tai miten mä sen nyt sanoisin. Ehkä jopa niin, että sitä ei nähdä enää niinku kunniallisena vaihtoehtona ja se on mun mielest ehkä semmonen niinku tietyl tapaa, että se on semmosii tiedäks että niinku puhutaa paljon siitä pakkoyrittäjyydestä ja tämmöst et ”pärjääks sä niinku?” ja ”eläksä?” ja ”saaks sä tarpeeks rahaa?” Ja tottakai se on monel sellast ponnisteluu ja ja ei sitä ovis ja ikkunoist tuu tietenkää, mut kyl mun mielest jotenki niinku tuntuu, et mä näen sen myös et siin on muitaki arvoja ku tavallaa vaa se raha et se on sun omis käsis, ja sä teet sitä ja muutat maailmaa – ehkä se on vähä naiiviki ajattelutapa, mut kyl mä jotenki haluan kymmenen vuoden pääst nähä taaksepäin, koska nyt jo kattoo viis vuotta taaksepäin minkälaista askartelua se -18 alkuvuodest oli [naurua] nii on täs nyt kyl kaikenlaist juttuu veivattu sen jälkee et sillee niinku on edetty.

Paavo neuvottelee kertomuksessa feminiinisen ja maskuliinisen mallitarinan välillä, mutta päättää kertomuksensa positioitumalla yrittäjäksi, joka muuttaa maailmaa. Paavo positioi kertomuksissaan muut maskuliinisen yrittäjyyden mallitarinan kautta pohtiviksi: ”saaks sä tarpeeks rahaa?” Näin tehdessään Paavo positioi itsensä feminiinimmäksi yrittäjäksi kuin kertomuksessa esiintyvät ”muut”.

5.4.2 Feminiinin yrittäjyyden mallitarina

Yrittäjyyttä ei luonnehdita niinkään taloudellisen hyödyn ja voiton tavoitteluna, vaikka väistämättä myös taloudellinen näkökulma lopulta ohjaa yritystoimintaa. Sen sijaan esimerkiksi yrittäjyisyhteisöt korostavat yhteiskunnallisen muutoksen mahdollisuutta (Koskinen 2019, 111) ja Euroopan unionin tavoitteena yrittäjyyskasvatuksessa on niinkään luovien, yhteiskunnallisten ongelmanratkaisijoiden teettäminen (Laalo 2020, 87). Myös yrittäjyyskasvatuksessa pyritään luomaan aktiivisia kansalaisia sen itseisarvon vuoksi eikä pelkästään taloudellisesta näkökulmasta (Korhonen, Komulainen & Rätty 2012, 2–3).

Tällainen auttamiseen ja hoivaan tähtäävää yrittäjyyttä pidetään femiiniselle yrittäjyydelle tyypillisenä (Ahl & Marlow 2012, 556; Suopajarvi, Salminen-Karlsson & Ylijoki 2021, 188–189) ja toisaalta nämä altruistiset arvot kuvataan myös kasvatustieteille usein tyypillisenä (Lehtinen, Kivirauma & Rinne 2016, 12). Yhteisen hyvän ja hyödyn tavoittelu nähdään myös tyypillisenä akateemisille yrittäjille (Suopajarvi, Salminen-Karlsson & Ylijoki 2021, 188–189), mihin haastateltavat myös taustatiedoiltaan sopivat.

Maltillinen taloudellinen kasvu nähdään myös femiiniselle yrittäjyydelle ominaisena (Hytti & Heinonen 2013, 892). Erityisesti Jari positioituu tällaisen maltillisen kasvun tavoittelun mallitarinan mukaiseksi, kun hän korostaa läpi haastattelun, kuinka hänen toimeentulonsa on turvattu palkkatyön kautta ja yrittäjyys on hänelle harrastuksenomaista. Tällainen turvallisuudenhakuisuus liitetään tyypillisesti feminiiniseen yrittäjyyskäsitteeseen (Suopajarvi, Salminen-Karlsson & Ylijoki 2021, 191–192).

5.5 Yhteenveto

Tässä alaluvussa esittelen analyysissä tulkitsemäni identiteetit sekä niiden suhteen yrittäjyyden mallitarinoiniin ja aiempaan tutkimukseen. Tutkielmassa tarkoitukseni oli selvittää, minkälaisia yrittäjyysidentiteettejä haastateltavat kuvasivat kerrannoissaan sekä kuinka nämä identiteetit suhteutuvat yrittäjyyden mallitarinoiniin. Tällä kysymyksenasettelulla ryhdyin analysoimaan haastatteluita. Edellä kuvatuissa otteissa olen analyysitapana hyödyntänyt Bambergin (2004) narratiivisen positiointianalyysin kolmea tasoa. Näiden tasojen sekä aiemmin tutkimuksen avulla olen pystynyt tunnistamaan kertomuksista erilaisia identiteettiäsitteitä, jotka suhteutuvat laajempiin kulttuurisiin mallitarinoiniin.

Keskeisin tulos on, että yrittäjinä toimivat kasvatustieteilijät positioivat itseään kertomuksissa useisiin erilaisiin identiteettipositioihin. Nämä identiteettipositiot ovat suhteessa useisiin erilaisiin kulttuurisiin mallitarinoihin, jotka myös limittyvät keskenään. Yrittäjien kertomuksista tunnistin seuraaviin mallitarinoihin positioitumista:

Työllistettävyyden mallitarina

Ideaaliyrittäjän mallitarina

Maskuliininen yrittäjyyden mallitarina

Feminiininen yrittäjyyden mallitarina

Nämä mallitarinat tunnistin aiempaan tutkimukseen peilaten. Kertomuksissa esiintyi samanaikaisesti useita viittauksia eri mallitarinoihin. Mallitarinoiden välinen rajanveto ei siis ollut yksiselitteistä, vaan tulkitsen, että nämä mallitarinat limittyvät keskenään. Aiemmassa tutkimuksessa on esitetty, että maskuliininen yrittäjyyden mallitarina on hegemonisessa asemassa, ja tähän mallitarinaan muita identiteettejä tyypillisesti suhteutetaan (Ahl & Marlow 2012, 544–545; Hytti 2005, 596). Lisäksi kaikkia mallitarinoita ohjaavana ihmiskäsityksenä pidän uusliberalistista yksilökeskeistä ajattelua (mm. Laalo 2020; Pyykkönen 2014).

Haastateltavista useimmat positioivat itseään suhteessa työllistettävyyden mallitarinaan. Kertomuksista erityisesti innovatiivisuuden, muutoshalukkuuden ja itsenäisyyden palkkatyössä tunnistettiin liittyvän työllistettävyyden mallitarinaan. Erityisen mielenkiintoinen tulos oli, että kaikissa organisaatioissa ei olla suhtauduttu myötämielisesti palkkatyöntekijän yrittäjämäisiin piirteisiin kertomusten mukaan. Sen sijaan kertomusten mukaan kollegat ovat vastustaneet yrittäjämäistä toimintaa, vaikka yleisesti työllistettävyyden ihanteen mukaan yrittäjämäinen toiminta on odotettua (Hirvonen, Siivonen & Komulainen 2023, 276–278), joskus jopa vaadittua. Haastateltavien positiot yrittäjämäisinä palkkatyöntekijöinä kuvastavat osin sitä, kuinka he ovat omaksuneet yrittäjämäisen työllistettävän mallitarinan. Myös positiivisia kokemuksia yrittäjämäisten ominaisuuksien ja organisaatiokulttuurin yhteensopivuudesta ilmeni kertomuksissa.

Yrittäjät positioivat itsensä kertomuksissa myös ainutlaatuisiksi ja ahkeriksi sekä toisaalta aktiivisiksi toimijoiksi omaa yrittäjyyspolkuaan rakentaessaan. Kertomukset ainutlaatuisista resursseista mukailevat aiemmissa tutkimuksissa tulkittua ideaaliyrittäjän identiteettiä. Ahkeruus ja aktiivisuus niinkään kuvaavat paitsi yrittäjältä myös ideaalilta kansalaiselta

toivottuja ominaisuuksia (Saastamoinen 2006, 53–55). Yrittäjät siis positioivat itsensä sopiviksi suhteessa ideaaliyrittäjän mallitarinaan kertomustensa kautta. Aktiivinen kansalaisuus liittyy myös olennaisesti feminiiniin yrittäjyyden mallitarinaan, jossa keskeistä on yhteisen hyvän edistäminen (Siivonen ym. 2021, 32; 37–38; Suopajarvi, Salminen-Karlsson & Ylijoki 2021, 188–189).

Yrittäjien kertomuksissa suhteuduttiin myös maskuliinisuuden mallitarinaan. Erityisesti Paavo positioitui kertomuksissaan maskuliiniseksi kasvuyrittäjäksi. Tuloksellisuuden ja kasvuorientoituneisuuden lisäksi haastateltavat korostivat rohkeutta ja riskinottoa. Keskeistä tässä tutkielmassa oli, että yrittäjät saattoivat kertomuksensa aikana sekä asemoitua maskuliiniseen yrittäjyyden mallitarinaan että vastustaa sitä. Maskuliininen yrittäjyyden mallitarina kuitenkin kuvataan aiemmassa tutkimuksessa hegemonisena (Ahl & Marlow 2012, 544–545; Hytti 2005, 596), minkä johdosta voisi arvioida kaikkien tässä analyysissä tunnistettujen mallitarinoiden lopulta pohjaavan maskuliiniseen yrittäjyyskäsitteeseen. Erityisesti ideaalin yrittäjyyden mallitarina kulkee maskuliinisen yrittäjyyden mallitarinan rinnalla. Tässä tutkielmassa kuitenkin koen, että on perusteltua erottaa nämä kaksi mallitarinaa toisistaan. Vaikka mallitarinoissa on aiemman tutkimuksen mukaan yhtäläisyyksiä, koen tärkeäksi korostaa ideaaliyrittäjyyden liittyvän olennaisesti nimenomaan ainutlaatuisuuden kokemuksiin sekä siihen, onko yrittäjyys kaikille mahdollista. Toisaalta olen tällä valinnallani ottanut kantaa siihen, että vaikka aiemman tutkimuksen mukaan kulttuuriset mallitarinat korostavat maskuliinisten piirteiden ihanteellisuutta, ei näitä tulisi yksinomaan pitää ideaaleina.

Näin ollen pidän tärkeänä myös feminiinisten piirteiden nostoa erilliseksi luvuksi, jotta mallitarinoiden maskuliinisuus ei jätä varjoonsa feminiinisten piirteiden kirjoa. Muiden haastateltavien ohella erityisesti Jari positioi yrittäjyysidentiteettiään auttamisen halun ja turvallisuuden tunteen kautta. Myös muut haastateltavat nostivat haastatteluiden aikana esiin, kuinka tuloksen tekeminen ei ole suurin prioriteetti, vaan on tärkeää myös tehdä esimerkiksi sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti merkityksellistä työtä. Haastateltavista useat kokivat toimivansa yhteiskunnallisesti ja sosiaalisesti merkittävällä alalla, mikä on feminiiniselle yrittäjyydelle tyypillistä (Siivonen ym. 2021, 32; 36–37).

Tulokset siis mukailevat aiempaa yrittäjyysidentiteettien tutkimusta, jossa kertomuksia on tulkittu narratiivisen positiointianalyysin keinoin esimerkiksi sukupuolen näkökulmasta (mm. Siivonen ym. 2021; Ahl & Marlow 2012). Tutkimustuloksista ilmenee, että yrittäjinä toimivat

kasvatustieteilijät neuvottelevat kertomuksissaan monipuolisesti eri identiteetti-positioista. Edellä kuvatut identiteetti-positiot suhteutuvat yrittäjyyden mallitarinoihin joko niitä mukaillen tai niitä vastustaen. Tämä positioiden vastaanottaminen ja hylkääminen kuvastaa positiointianalyysille ominaista dynaamista identiteetin rakentumisen käsitystä (Bamberg 2004, 336; Bamberg 2011, 17). Analyysin aikana tulkitut identiteettikuvaukset ja niihin liittyvät mallitarinat on kuvattu taulukossa 2. Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti tuloksia ei voida yleistää tiettyyn joukkoon, sillä tulokset ovat riippuvaisia paitsi haastateltavista myös analyysiä tehneen subjektiivisesta tulkinnasta (Aaltio & Puusa 2020, 169–170).

Taulukko 2 Yhteenveto yrittäjyysidentiteeteistä ja niiden suhteista yrittäjyyden mallitarinoihin

Identiteettikuvaus	Mallitarina
Innovatiivinen Muutoshalukas Itsenäinen Yrittäjämäinen palkkatyöntekijä	Työllistettävyyden mallitarina
Visionääri Ainutlaatuinen Aktiivinen kansalainen	Ideaaliyrittäjän mallitarina
Rohkea riskinottaja Kasvuhakuinen yrittäjä Kunnianhimoisuus	Maskuliinisen yrittäjän mallitarina
Hyväntahtoinen auttaja Maltillista voittoa tavoitteleva Turvallisuudenhakuisuus	Feminiinisen yrittäjän mallitarina

6 Johtopäätökset

Tässä viimeisessä luvussa pohdin tutkielman antia ja kiinnostavia jatkotutkimuksen aiheita. Lisäksi arvioin tutkimuksen laatua. Tutkielman eettisyyttä on tarkemmin pohdittu luvussa 4.2.

6.1 Pohdinta

Tutkielman keskeisenä tuloksena on, että yrittäjinä toimivat kasvatustieteilijät positioivat itseään pienissä kertomuksissa useisiin erilaisiin positioihin. Nämä positiot suhteutuvat eri mallitarinoin, jotka yhä edelleen limittyvät toisiinsa. Yrittäjät paitsi samaistuivat yrittäjyyden eri mallitarinoin myös vastustivat niitä kertomuksissaan. Nämä tulokset vastaavat tutkielman alussa esitettyihin kysymyksiin siitä, minkälaisia identiteettejä yrittäjät kuvaavat pienissä kertomuksissaan sekä minkälaisiin mallitarinoin yrittäjät kyseisissä kertomuksissaan suhteutuvat. Tulokset ovat myös osin odotusteni mukaisia, sillä ennen haastattelujen analysointia oletin, että haastateltavat saattavat samaistua enemmän feminiinisen yrittäjyyden mallitarinaan kuin maskuliinisen yrittäjyyden mallitarinaan. Toisaalta myös vastoin ennako-odotuksiani maskuliinisen yrittäjyyden mallitarinaan samaistuttiin osassa kertomuksista hyvin tiiviisti.

Olennaista tässä tutkielmassa on ollut tuoda esiin kasvatustieteilijöiden ääni yrittäjyyskeskustelussa. Erityisen tärkeää tämä on paitsi siitä syystä, että yrittäjinä toimivia kasvatustieteilijöitä on verrattain vähän, myös siksi että kasvatustieteilijöiden on tulkittu jäävän varjoon yliopistojen yrittäjyyspuheessa (Laalo 2020, 97). Lisäksi kasvatustieteiden pohjalta yrittäjyyden aloittaneita on verrattain vähän. Niinpä tämä tutkielma tuo lisää näkyvyyttä tälle pienelle osalle kasvatustieteilijäyrittäjiä.

Tutkielmassa esitellyt mallitarinat eivät itsessään ole ongelmallisia, mutta koen, että vahingolliseksi koituu niiden yksipuolisuus ja hegemoninen asema (Siivonen ym. 2021, 39–40). Yrittäjät ja yrittäjyydestä haaveilevat positioivat itseään suhteessa mallitarinoin, ja mallitarinoiden vastustaminen saattaa olla jopa henkisesti raskasta. Jos mallitarinoiden kirjo olisi moninaisempi, yhä useampi kasvatustieteilijä saattaisi harkita yrittäjyyttä uravaihtoehtona. Yhä edelleen moninaisempien mallitarinoiden tunnustaminen esimerkiksi koulutuspoliittisissa dokumenteissa voisi tehdä yrittäjyydestä kaikkien mahdollisuuden – kuten dokumenttien pyrkimys usein onkin. Tärkeää olisi, että ansiokkaaseen yrittäjyyteen liitettyjä ominaisuuksia kyettäisiin kriittisesti tarkastelemaan: Miksi jokin tietty yrittäjän ominaisuus on todella tärkeä ja keitä suljetaan yrittäjyyden ulkopuolelle, kun näin todetaan?

Voiko länsimainen yrittäjyyden mallitarina – voitokas riskinottaja, joka tuottaa työpaikkoja ja käy kansainvälistä kauppaa – olla myös ideaali, joka ajan myötä murtuu ja jota aktiivisesti murretaan? Voisiko ideaali yrittäjä ollakin joskus turvallisuuden tunteeseen tuudittuva, tasaista tulosta tekevä yksinyrittäjä (ks. Naskali 2010, 92)?

Tärkeänä pidin tässä tutkielmassa niitä kertomuksia, joissa yrittäjät positioivat itseään suhteessa työllistettävyyden mallitarinaan. Kertomuksissa kollegat esiintyivät yrittäjämäisiä piirteitä vastustaviksi. Lisäksi esimerkiksi muutoshalukkuutta ollaan pyritty vaimentamaan tai se on onnistuttu tukahduttamaan hierarkisella päätöksenteolla. Nämä kertomukset esimerkiksi Hennan ja Merin kohdalla ovat ristiriidassa jo Euroopan komission kuvauksiin siitä, millaisia yrittäjyyskasvatuksen subjekteja pyritään kasvattamaan. Laalon (2020) väitöskirjassa tulkitut Euroopan komission dokumentit korostavat, kuinka työntekijöiden tulisi suhtautua myös palkkatyöhönsä yrittäjämäisesti. Yrittäjämäisen palkkatyöntekijän ideaali ei siis haastateltavien kertomuksien mukaan olekaan aina arkea. Tämä saattaa johtua esimerkiksi työntekijöiden välisestä kilpailusta tai mahdollisesti siitä, että työntekijöiden yrittäjämäisyys on yhä vieras asia työntajayrityksissä. Ei siis välttämättä riitä, että yrittäjämäisiä piirteitä pyritään vahvistamaan koulutuksessa, vaan muutosta tulisi mahdollisesti tehdä myös organisaatiokulttuurien tasolla.

Yksittäinen mielenkiintoinen kertomus oli Merin tarina siitä, kuinka korkeakoulussa työskennellessään hänen yrittäjämäisiä piirteitään ei arvostettu. Kun analysoin tätä tarinaa, pohdin, kuinka yleistä yrittäjyyden vastustaminen on nimenomaan korkeakouluissa? On yllättävää, että asennoituminen yrittäjämäisiin piirteisiin on Merin kertomuksessa yhä vieroksuva, vaikka koulutuspoliittiset dokumentit vetoavat yrittäjyyskasvatuksen tärkeyteen korkeakouluissa (Laalo & Jauhiainen 2019; Laalo, Kinnari & Silvennoinen 2019). Erityisen mielenkiintoista tämä on peilaten myös yleiseen työllistettävyyden ideaaliin – miten työnhakijan tai työntekijän tulisi luovia eri vaatimusten ja odotusten kanssa, kun todellisuus ei olekaan niin yrittäjämönteinen?

Samankaltaisia yrittäjyyttä vastustavia kokemuksia olivat monet muutkin haastateltavat kokeneet, mutta näitä ei sisällytetty tutkielmaan anonymiteetin vaalimiseksi. Akateeminen yrittäjyys ei näiden kertomusten valossa vaikutakaan niin toivotulle kuin se yleisesti poliittisesti esitetään. Näissä kertomuksissa saattaa konkretisoitua Laalon (2020) väitöskirjassaan tulkitsema tieteenalojen epätasa-arvoinen asema yrittäjyyskasvatuksessa. Mikäli opiskelijajärjestöt ja kasvatustieteelliset tiedekunnat haluavat viritä yrittäjyyden

etoksen edistämiseen, voisivat ne siis mahdollisesti tuoda yrittäjyysnäkökulmaa yhä vahvemmin esiin yliopisto-opintojen aikana. Tämä toki soveltuu mahdollisesti muihinkin humaaneihin tieteenaloihin.

Tutkielmassa hyödyntämäni näkökulmaa ja tutkimusongelmia voisikin soveltaa myös humanististen tieteenalojen yrittäjyystutkimuksessa. Tutkielman aihe ja näkökulma on hyvin sovellettavissa erilaisiin konteksteihin paitsi tieteenalojen näkökulmasta myös esimerkiksi erilaisiin vähemmistöihin kuuluvien yrittäjyysidentiteettien tutkimuksessa. Lisäksi olisi tarpeen kartoittaa vielä kattavammin kasvatustieteilijöiden yrittäjyyttä tällä hetkellä, mikäli yrittäjyyskasvatusta halutaan aidosti osaksi myös kasvatustieteiden tutkinto-ohjelmia. Näin saataisiin laajempi käsitys yrittäjinä toimivien kasvatustieteilijöiden nykytilasta ja tämän kontekstoivan tiedon avulla voitaisiin kehittää yliopistojen yrittäjyyskasvatusta kasvatustieteiden laitoksilla.

6.2 Laadun arviointi

Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää, minkälaisia yrittäjyysidentiteettejä yrittäjinä toimivat kasvatustieteilijät kuvaavat kerronnoissaan sekä kuinka nämä identiteetit asemoituvat suhteessa yrittäjyyden mallitarinoin. Koen, että tämä tavoite toteutui hyvin narratiivisen positiointianalyysin sekä aiemman tutkimuksen avulla. Tutkielman tekijänä olen kuitenkin omien tulkintojeni kanssa hyvinkin kyseenalaistettavissa, sillä omat kokemukseni, valitsemani taustakirjallisuus sekä muut tutkielman tekemiseen liittyvät valinnat vaikuttavat väistämättä tulkintoihini ja johtopäätöksiini tästä aineistosta (Aaltio & Puusa 2020, 169–170). Toinen aineistoa tulkitseva saattaisi katsoa asiaa aivan eri näkökulmasta. Tästä syystä olenkin halunnut liittää tutkielmaan välillä hyvin pitkiäkin sitaatteja, jotta tätä lukeva voi tehdä omat tulkintansa näistä sitaateista. Haastattelua auki kirjoittaessani olen myös saattanut tehdä puheesta ajoin vääriä tulkintoja esimerkiksi heikon tallenteen laadun vuoksi, jolloin litteraatiossa on voinut esiintyä virheitä: Yhä edelleen haastattelijan tulkinnat eivät aina kuvaa täysin sitä, mitä on tarkoitettu kertoa. Huolimatta näistä väistämättömistä haasteista, ovat narratiivinen positiointianalyysin mahdollisuudet olleet huomattavat laadittujen tutkimuskysymysten selvittämisessä.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta tulee huomioida myös se, että haastateltavat ovat haastattelutilanteessa kertoneet sen tarinan identiteettityöstään, jonka he haluavat haastattelijan kuulevan. Narratiivien sosiaalinen rakentuminen kerrontatilanteessa ei

kuitenkaan tee tutkimuksesta välttämättä sen epäluotettavampaa. Haastateltavat kokevat tarinansa olevan totta ja he ovat kertomuksensa asiantuntijoita. Tutkielman tekijänä en voi kyseenalaistaa heidän kertomuksiensa todenperäisyyttä, sillä he ovat kokeneet tilanteet, joista kertovat. On kuitenkin tietysti mahdollisuus, että haastattelijana olen johdatellut kysymyksilläni tai kommentaillani haastateltavaa esimerkiksi käyttämään tiettyjä kuvauksia itsestään. Tätä olen kuitenkin pyrkinyt välttämään harjoittelemalla haastattelua sekä laatimalla huolellisesti alustavan haastattelurungon. Tätä haastattelurunkoa ei kuitenkaan täysin sellaisenaan noudatettu missään haastattelussa, sillä haastattelijana koin tärkeäksi antaa tilaa haastateltaville kertoa ajatuksistaan ja kokemuksistaan mahdollisimman vapaasti.

Puutteena tässä tutkielmassa pidän kuitenkin sitä, että en selvittänyt haastateltavilta heidän ikiään. En vielä haastatteluaineistoa tuottaessani ollut lukenut tarpeeksi iän yhteydestä yrittäjyysidentiteetin rakentumiseen. Näin ollen jätin tahattomasti tämän mielenkiintoisen näkökulman huomioimatta tutkielmassa, jossa ikä olisi kuitenkin olennaisesti liittynyt identiteettipuheeseen (Siivonen ym. 2021). Näkökulma sekä ikään että toisaalta esimerkiksi luokkaan liittyen olisi ollut antoisa. Lisäksi haasteena tämän tutkielman laadulle pidän melko pientä otantaa: haastateltavia oli kuusi. Haastateltavia oli kuitenkin vaikea tavoittaa, sillä haastattelusta ei hyvien eettisten periaatteiden mukaisesti saanut korvausta ja mahdollisesti tästä syystä vain harva vastasi haastattelukutsuun. Näistä tunnistamistani puutteista huolimatta koen, että tutkielma on laadultaan Pro gradu -tutkielmalle riittävällä tasolla.

Lähteet

- Aaltio, I. & Puusa, A. (2020). Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus: E-kirja, 169–180.
- Aarresaariverkoston valtakunnallinen urakysely. (2022). Maisterien uraseuranta. Korkeakoulujen uraseurantakyselyn raportti:
<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiOWM3MjBiOTItNmIwNi00ZTFiLWEzMzQtOTE2NTNkOTczODQ0IiwidCI6IjIxMDczODIkdjYjgtNDcxNi05ZGEyLWw0ZTNhY2YwMzBkYiIsImMiOi9>
- Ahl, H. & Marlow, S. (2012). Exploring the dynamics of gender, feminism and entrepreneurship: advancing debate to escape a dead end? *Organization* 19 (5), 543–562.
- Alaja, A. & Lemola, T. (2023). Minne menet tutkimus- ja innovaatiopolitiikka? Espoo: Teollisuuden palkansaajat TP ry.
- Bamberg, M. (2004). Form and functions of ‘Slut Bashing’ in male identity constructions in 15-year-olds. *Human Development* 47 (6), 331–353.
- Bamberg, M. (2011). Who am I? Narration and its contribution to self and identity. *Theory & Psychology* 21 (1), 3–24.
- Bamberg, M. (2014). Identity and narration. Teoksessa Hühn, P. (toim.) *Handbook of narratology*. De Gruyter: E-kirja.
- Bamberg, M. & Georgakopoulou, A. (2008). Small stories as a new perspective in narrative and identity analysis. *Text & Talk* 28 (3), 377–396.
- Brunila, K. (2011). The projectisation, marketisation and therapisation of education. *European Educational Research Journal* 10 (3), 421–432.
- Brunila, K. (2012). A diminished self: entrepreneurial and therapeutic ethos operating with a common aim. *European Educational Research Journal* 11 (4), 477–615.
- Burr, V. (2015). *Social constructionism*. Routledge: Lontoo.
- Caza, B., Vough, H. & Puranik, H. (2018). Identity work in organizations and occupations: definitions, theories, and pathways forward. *Journal of Organizational Behaviour* 39 (7), 889–910.
- Deppermann, A. (2013). How to get a grip on identities-in-interaction – (What) does ‘positioning’ offer more than ‘membership categorization’? Evidence from a mock story. *Narrative Inquiry* 23 (1), 62–88.

- Eskola-Råberg, J. (2018). Identiteettien mosaiikki – Tanssitaiteilijat kulttuurijournalismin välittämänä. Pro gradu -tutkielma, Vaasan yliopisto: markkinoinnin ja viestinnän yksikkö
- Euroopan unioni (EU). (2006). Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus elinikäisen oppimisen avaintaidoista. (2006/962/EY). Bryssel 18.12.2006.
- European Commission & OECD. (2012). A guiding framework for entrepreneurial universities.
https://www.utadeo.edu.co/files/collections/documents/field_attached_file/ec-oecd_entrepreneurial_universities_framework.pdf
- Giazitzoglu, A. & Down, S. (2017). Performing entrepreneurial masculinity: An ethnographic account. *International Small Business Journal* 35 (1), 40–60.
- Gray, A. (2003). Enterprising femininity – New modes of work and subjectivity. *European Journal of Cultural studies* 6 (4), 435–552.
- Greenbank, E. & Marra, M. (2020). Addressing societal discourses: negotiating an employable identity as a former refugee. *Language and Intercultural Communication* 29 (2), 110–124
- Harni, E. & Pyykkönen, M. (2018). Yrittäjyyskasvatus ja kansalaisuuden eetos. *Sosiologia* 55 (3), 281–297.
- Herman, D. (2009). Basic elements of narrative. Wiley-Blackwell: E-kirja.
- Hirvonen, I., Siivonen, P. & Komulainen, K. (2023). Finnish university students constructing their ideal employable identities: a case study of top performing experts. Teoksessa Siivonen, P., Isopahkala-Bouret, U., Tomlinson, M., Korhonen, M. & Haltia, N. (toim.) *Rethinking graduate employability in context – discourse, policy and practice*. Palgrave macmillan: E-kirja, 275–297.
- Hyrkäs, A. (2016). Startup complexity – tracing the conceptual shift behind disruptive entrepreneurship. Helsinki: Helsingin yliopisto
- Hytti, U. (2005). New meanings for entrepreneurs: from risk-taking heroes to safe-seeking professionals. *Journal of Organizational Change Management* 18 (6), 594–611.
- Hytti, U. (2019). Yrittäjyyden edistämisen kiperät ja kriittiset kysymykset yliopistoissa. *Aikuiskasvatus* 39 (2), 138–143.
- Hytti, U. & Heinonen, J. (2013). Heroic and humane entrepreneurs: identity work in entrepreneurship education. *Education + Training* 89 (55), 886–898.

- Hytti, U. & O’Gorman, C. (2004). What is ”enterprise education”? An analysis of the objectives and methods of enterprise education programmes in four European countries. *Education and Training* 46 (1), 11–23.
- Hyvärinen, M. (2017a). Kertomushaastattelu. Teoksessa Hyvärinen M., Nikander, P. & Ruusuvoori, J. (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 174–192.
- Hyvärinen, M. (2017b). Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa Ruusuvoori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 90–118.
- Hänninen, V. (2000). Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print.
- Jones, P., Ratten, V., Klapper, R. & Fayolle, A. (2019). Entrepreneurial identity and context: Current trends and an agenda for future research. *International Journal of Entrepreneurship and Innovation* 20 (1), 3–7.
- Järvenpää, P. & Hänninen, V. (2017). Stability of repeated work-related life stories. *Journal of Constructivist Psychology* 31 (2), 206–223.
- Järventaus, J. & Soikkeli, J. (2005). Lausunto: Suomen Yrittäjien arvioita yrittäjyyden politiikkaohjelman toteuttamisesta vuosina 2003 ja 2004.
<https://www.yrittajat.fi/lausunnot/suomen-yrittajien-arvioita-yrittajyyden-politiikkaohjelman-toteuttamisesta-vuosina-2003-ja-2004/> (Luettu: 2.11.2023.)
- Keskitalo-Foley, S. (2008). Paikantumia naisyrittäjyyden, yrittäjyys- ja aikuiskasvatuksen keskusteluihin. *Aikuiskasvatus* 28 (3), 186–195.
- Keskitalo-Foley, S., Komulainen, K. & Naskali, P. (2010). Risto Reipas riskinottaja – Koulutuspolitiikan tavoitteleva ihannekansalainen. Teoksessa Komulainen, K., Keskitalo-Foley, S., Korhonen, M. & Lappalainen, S. (toim.) *Yrittäjyyskasvatus hallintana*. Tampere: Vastapaino, 15–36.
- Kohlenberg, J. (2015). The new formula for cool: science, technology, and the popular in the american imagination. *American Culture Studies* 12: E-kirja.
- Komulainen, K., Hirvonen, I., Kaskes, K., Kasanen, K. & Siivonen, P. (2019). Asiantuntijoita, monitaitoisia ja akateemisia yrittäjiä – Yliopisto-opiskelijoiden asemoituminen – akateemisuuteen, työllistettävyyteen ja yrittäjyyteen. *Aikuiskasvatus* 39 (2), 122–137.
- Korhonen, M. (2012). Yrittäjyyttä ja yrittäjämäisyyttä kaikille? – Uusliberalistinen hallinta, koulutettavuus ja sosiaaliset erot peruskoulun yrittäjyyskasvatuksessa. Lapin yliopiston julkaisuja (29) Joensuu: Kopijyvä Oy.

- Korhonen, M., Komulainen, K. & Rätty, H. (2012). "Not everyone is cut out to be the entrepreneur type": How Finnish school teachers construct the meaning of entrepreneurship education and the related abilities of the pupils. *Scandinavian Journal of Educational Research* 56 (1), 1–19.
- Koskinen, H. (2019). Yrittäjäyhteisön taika – Yrittäjyyden muotoutuminen korkeakoulujen yrittäjyystoiminnassa. *Aikuiskasvatus* 39 (2), 108–121.
- Krueger, N. (1993). Impact of prior entrepreneurial exposure on perceptions of new venture feasibility and desirability. *Entrepreneurship Theory and Practice* 18 (1), 5–21.
- Krueger, N., Reilly, M. & Carsrud, A. (2000). Competing models of entrepreneurial intentions. *Journal of Business Venturing* 15 (5), 411–432.
- Kuhn, T. (2006). A "Demented work ethic" and a "lifestyle firm": discourse, identity, and workplace time commitments. *Organization Studies* 27 (9), 1229–1413.
- Laalo, H. (2020). Yrittäjyys akateemisena mentaliteettina – yrittäjäminän normalisointi ja neuvottelu koulutuspoliittisessa kielenkäytössä ja yliopistokoulutuksen käytännöissä. Turun yliopiston julkaisuja. Turku: Painosalama.
- Laalo, H. & Heinonen, J. (2016). Governing the entrepreneurial mindset: Business students' constructions of entrepreneurial subjectivity. *European Educational Research Journal* 15 (6), 619–735.
- Laalo, H. & Jauhiainen, A. (2019). Yrittäjyyttä akatemiaan! – Suomalaisen yliopistokoulutuksen problematisoituminen yrittäjyysdiskurssissa. *Aikuiskasvatus* 39 (2), 92–107.
- Laalo, H., Kinnari, H. & Silvennoinen, H. (2018). Yliopistojen yrittäjyyskasvatus eurooppalaisen tietotalouden palvelijana. Teoksessa Silvennoinen, H., Kalalahti, M. & Varjo, J. (toim.) *Koulutuksen lupaukset ja koulutususko: Kasvatustieteiden vuosikirja II*, 43–68.
- Laalo, H., Kinnari, H. & Silvennoinen, H. (2019). Setting new standards for homo academicus: Entrepreneurial university graduates on the EU Agenda. *European Education* 51 (2), 93–110.
- Laalo, H., Kinnari, H., Silvennoinen, H. & Haltia, N. (2023). Boosting employability through fostering an entrepreneurial mindset: critical analysis of employability and entrepreneurship in EU policy documents. Teoksessa Siivonen, P., Isopahkala-Bouret, U., Tomlinson, M., Korhonen, M. & Haltia, N. (toim.) *Rethinking graduate employability in context*. Cham: Palgrave Macmillan, 73–94.

- Lackéus, M. (2015). Entrepreneurship in education – what, why, when, how. Entrepreneurship360 Background paper.
- Lehtinen, E., Kivirauma, J. & Rinne, R. (2016). Johdatus kasvatustieteisiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laukkanen, J. (2023). Pirkanmaalainen Lasse valmistui yläkoulusta arvosanalla 5,4 – nyt hän on miljonääri. *Iltasanomat*: 9.11.2023 <https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000009979895.html> (Luettu 15.11.2023.)
- Mmbaga, N., Mathias, B., Williams, D. & Cardon, M. (2020). A review of and future agenda for research on identity in entrepreneurship. *Journal of Business Venturing* 35 (6), 1–25.
- Naskali, P. (2010). Toistoa ja vastarintaa – Yliopisto-opiskelijat ja yrittäjyyskasvatus. Teoksessa Komulainen, K., Kesitalo-Foley, S., Korhonen, M. & Lappalainen, S. (toim.) *Yrittäjyyskasvatus hallintana*. Jyväskylä: Bookwell Oy, 72–99.
- Nätti, J. & Pyöriä, P. (2017). Epätyypilliset työsuhteet, epävarmuus ja liikkuvuus. Teoksessa Pyöriä, P. (toim.) *Työelämän myytit ja todellisuus*. Gaudeamus: E-kirja, 24–36.
- Ogbor, J. (2000). Mythicizing and reification in entrepreneurial discourse: ideology-critique of entrepreneurial studies. *Journal of Management Studies* 37 (5), 605–635.
- Opetusministeriön julkaisuja. (2009). Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). (2015). Yrittäjyyden ja yrittäjämäisen asenteen tukeminen suomalaisissa korkeakouluissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:17.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). (2016). Yrittäjyyden tukemisen hyvät käytänteet korkeakouluissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:14.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). (2021). Tohtorit yhteiskuntaa uudistamassa – monipuolistuvat tutkijannurat. Tutkijanuranäkemyksiä käsittelevän työryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:37.
- Paasio, K., Nurmi, P. & Heinonen, J. (2005). Yrittäjyys yliopistojen tehtävänä? Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:10.
- Peura, Elkina, Paasio & Hytti, U. (2021). Identity work of a researcher in entrepreneurial university backyard research. Teoksessa Eriksson, P., Hytti, U., Komulainen, K. & Montonen, T. (toim.) *New movements in academic entrepreneurship*. Monograph Book: E-kirja, 104–123.

- Phoenix, A. (2008). Analysing narrative contexts. Teoksessa Andrews, M., Squire, C. & Tamboukou, M. (toim.) *Doing narrative research*. London: Sage, 65–77.
- Pukkinen, T., Stenholm, P., Heinonen, J., Naumanen M. & Vainikainen, S. (2023). Vauhtia yritysten perustamisaktiivisuuteen ja kasvuun – Tilannekuva yrittäjyydestä ja uuden yritystoiminnan edistämisestä Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:25
- Pöysä, J. (2017). Asemointinäkökulma haastattelujen kerronnallisuuden tarkastelussa. Teoksessa Ruusuvoori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) *Haastattelun analyysi* Tampere: Vastapaino, 153–179.
- Pöysä, J. (2022). Narratiivinen analyysi. Teoksessa Fingerroos, O., Kajander, K. & Lappi, T-R. (toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. Turenki: Hansaprint, 287–320.
- Pyykkönen, M. (2014). Ylistetty yrittäjyys. Jyväskylä: SoPhi.
- Ruskovaara, E., Seikkula-Leino, J., Hämäläinen, M. & Hannula, H. (2014). Yrittäjyyskasvatus opettajankouluttajien toiminnassa teoksessa: Yrittäjyyskasvatusta suomalaisen opettajankoulutukseen ja opetukseen! YVI-hankkeen hedelmiä vuosilta 2010–2014 Teoksessa Seikkula-Leino, J., Tiikkala, A. & Yöntilä, L. (toim.) *Turun Normaalikoulun julkaisuja 1/2014*. Raisio: Newprint Oy, 13–27.
- Rytkönen, E., Tynkkynen, J. & Nuutinen-Kallio, T. (2023). Huonekalubisneksellä miljonääriksi noussut Veijo Ranua on myynyt uransa aikana kukkia ja sameaa sukellusvenematkailua. *Yle*: 8.11.2023 <https://yle.fi/a/74-20059345> (Luettu 15.11.2023.)
- Scherer, R., Adams, J., Carley, S., and Wiebe, F. (1989). Role model performance effects on development of entrepreneurial career preference. *Entrepreneurship Theory and Practice* 13:53–81.
- Saastamoinen, M. (2006). Riskitodellisuus ja aktiivisen kansalaisen ihanne. Teoksessa Saastamoinen, M. & Kuusela, P. (toim.) *Kansalaisuuden ääriviivoja – Hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla*. Helsinki: Yliopistopaino, 53–84.
- Seikkula-Leino, J., Ruskovaara, E., Ikävalko, M., Mattila, J. & Rytkölä, T. (2010). Promoting entrepreneurship education: the role of the teacher? *Education + Training* 52 (2), 117–127.
- Siivonen, P. (2019). Akateeminen yrittäjyys ja yliopistojen murros. *Aikuiskasvatus* 39 (2), 90–91.
- Siivonen, P. & Brunila, K. (2014). The making of entrepreneurial subjectivity in adult education. *Studies in Continuing Education* 36 (2), 160–172.

- Siivonen, P., Komulainen, K., Kasanen, K. & Kupiainen, P. (2021). Aged and gendered master narratives on entrepreneurship in Finnish higher education. *International Journal of Gender and Entrepreneurship* (1) 14, 26–43.
- Siivonen, P., Peura, K., Hytti, U., Kasanen, K. & Komulainen, K. (2019). The construction and regulation of collective entrepreneurial identity in student entrepreneurship societies. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research* 26 (3), 521–538.
- Suomen Yrittäjät. (2019). Opiskelijasta yrittäjäksi 2019 – Korkeakouluopiskelijoiden yrittäjäyys ja yrittäjäyshalukkuus. Helsinki: Suomen Yrittäjät.
- Suomen Yrittäjät. (2022). Opiskelijasta yrittäjäksi 2022 – Opiskelijayrittäjäyys ja yrittäjäyshalukkuun Opiskelijabarometri 2022 -aineistossa. <https://www.yrittajat.fi/wp-content/uploads/2022/09/opiskelijasta-yrittajaksi-2022-tiedosto.pdf> (Luettu 17.11.2023.)
- Suopajarvi, T., Salminen-Karlsson, M. & Ylijoki, O. (2021). You never travel alone – challenging the masculine ethos of individualism in academic entrepreneurship. Teoksessa Eriksson, P., Hytti, U., Komulainen, K. & Montonen, T. (toim.) *New movements in academic entrepreneurship*. Monograph Book: E-kirja, 182–202.
- Tapanila, K., Siivonen, P. & Filander, K. (2018). Academic’s social positioning towards the restructured management system in Finnish universities. *Studies in Higher Education* 45 (1), 117–128.
- Turun yliopiston opinto-opas 2022-2024. Kurssin UGSB0004 Entrepreneurship for research professionals. <https://opas.peppi.utu.fi/fi/opintojakso/UGSB0004/5884?period=2022-2024> (Luettu 2.11.2023.)
- Tutkimus- ja innovaationeuvosto. (2010). Tutkimus- ja innovaatiopoliittinen linjaus 2011–2015. ISBN 978-952-485-995-0.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2. ISBN 978-952-5995-82-4.
- Valtioneuvoston kanslia (VNK). (2003). Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma.
- Valtioneuvoston kanslia (VNK). (2007). Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma.
- Valtioneuvoston kanslia (VNK). (2010). Pääministeri Mari Kiviniemen hallituksen ohjelma.
- Valtioneuvoston kanslia (VNK). (2011). Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma.
- Valtioneuvoston kanslia (VNK). (2014). Pääministeri Alexander Stubbin hallituksen ohjelma.

- Valtioneuvoston kanslia (VNK). (2015). Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma.
- Valtioneuvoston kanslia (VNK). (2019a). Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma.
- Valtioneuvoston kanslia (VNK). (2019b). Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma.
- Valtioneuvoston kanslia (VNK). (2023). Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma.
- Veciana, J. & Urbano, D. (2008). The institutional approach to entrepreneurship research. Introduction. *International Entrepreneurship and Management Journal* 4 (4), 365–379.
- Viljamaa, L. (2015). ”Me tehdään nyt jotain ihan muuta” – Y-sukupolven akateemiset yrittäjät rohkeina toimijoina prekaarissa työelämässä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos.
- Zheng, E. (2019). Sosiaalialan yrittäjyys ja moninaiset ammatti-identiteetit. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, sosiaalitieteiden laitos.
- Ylijoki, O. (2003). Entangled in Academic Capitalism? A Case-study on changing ideals and practices of university research. *Higher Education* 45 (3), 307–335.
- Yliopistolaki 558/2009. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20090558>.
- Yrittäjyys ja koulutus -hankkeen asettaminen (OKM/9/040/2016). (2016). https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/1df5571c-f58a-465a-ad4e-3c5f734c0fae/cef03006-6d35-4a1f-bd04-4b30d975fc74/ASETTAMISPAATOS_20160613124104.pdf (Luettu 14.11.2023.)

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

1. Kerro työelämäpolustasi - miten sinusta tuli yrittäjä?
 - a. Millaisten valintojen ja vaiheiden kautta sinusta tuli yrittäjä?
 - b. Millaiset kokemukset ovat rohkaisseet sinua kohti yrittäjyyttä?
 - c. Onko sinulla ollut esteitä yrittäjyyspolulla? Millaisia?
 - d. Millaisia muita vaihtoehtoja sinulla oli yrittäjyyden lisäksi?
2. Mistä ajatus yrittäjyydestä on kummunnut?
 - a. Onko lähipiirissäsi muita yrittäjiä?
 - b. Millainen käsitys sinulle on tullut yrittäjyydestä lähipiirisi kokemusten perusteella?
 - c. Onko joku erityisesti inspiroinut tai rohkaissut sinua aloittamaan yrittäjänä toimimisen?
 - d. Onko toisaalta joku taho epäillyt aikomustasi ryhtyä yrittäjäksi?
3. Miten yrittäjyys on tullut esiin opinnoissasi?
 - a. Miten kasvatustieteiden opiskelu on valmistellut sinua kohti yrittäjyyttä vai onko mitenkään?
 - b. Millaisia sivuaineita olet opiskellut? Onko yrittäjyys tullut sinulle tutuksi niiden opintojen kautta?
4. Miten kuvailisit itseäsi yrittäjänä?
 - a. Millaiset piirteet, ominaisuudet ja kyvyt itsessäsi ovat vaikuttaneet toimintaasi yrittäjänä?
 - b. Millaiset piirteet, ominaisuudet ja kyvyt ovat olleet hyödyksi tai haitaksi yrittäjänä?
 - c. Minkälainen on sinun mielestäsi ideaali yrittäjä? Näetkö itsessäsi jotain samoja tai eri piirteitä?
 - d. Mikä on ollut yrittäjyydessä myönteistä? Entä kielteistä?
 - e. Mikä on ollut sinulle tärkeää yrittäjänä toimimisessa?
 - f. Miten yrittäjyys ja palkkatyö ovat samanlaisia tai eroavat toisistaan sinun kokemuksiesi perusteella?
5. Miten käsityksesi itsestäsi on muotoutunut ajan kuluessa yrittäjyyden kannalta? Koetko, että olet pysynyt samana tai muuttunut yrittäjänä, kun vertaat yrittäjänä toimimisen alkuvaihetta nykytilanteeseen?
6. Onko vielä jotain ajatuksia aiheeseen liittyen tai haluatko täydentää aiempaa keskustelua?
7. Haluaisitko kysyä vielä jotain aineiston käyttöön tai tutkimukseen liittyvää?
8. Millaisena koit tämän haastattelutilanteen?

Liite 2. Tutkimustiedote

Tutkimustiedote

Pro gradu: Yrittäjinä toimivien kasvatustieteilijöiden kertomuksia yrittäjyysidentiteetin rakentumisesta

Etsin haastateltavia pro gradu -tutkielmani tutkimusta varten. Tutkin pro gradussani yrittäjinä toimivien kasvatustieteilijöiden kertomuksia ja kokemuksia heidän koulutus- ja työelämäpoluistaan. Työelämäpolun kulussa olen erityisen kiinnostunut haastateltavien kokemuksista yrittäjyyteen liittyen: mitkä tekijät johtivat yrittäjäksi ryhtymiseen, millaisia kokemuksia yrittäjyydestä on ja millaisena yrittäjänä haastateltava kokee itsensä. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisia yrittäjyyskokemuksia yrittäjinä toimivilla kasvatustieteilijöillä on ja millaisia valmiuksia haastateltavat kokevat saaneensa kasvatustieteiden opinnoista yrittäjyyspolulle. Tässä tiedotteessa selostetaan, millainen on teidän osuutenne tutkimuksessa.

Haastattelu toteutetaan joko kasvotusten tai etähaastatteluna Zoom-palvelinta hyödyntäen. Haastattelutilanteessa läsnä ovat haastattelija sekä yksi haastateltava. Haastattelulle on hyvä varata aikaa 1-1,5 tuntia, ja haastattelut toteutetaan maaliskuun ja huhtikuun aikana. Haastattelun aikana haastateltavalle esitetään kysymyksiä, joihin hän voi vastata juuri niin laajasti tai suppeasti kuin hän itse haluaa. Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Haastateltava voi kieltäytyä vastaamasta yksittäisiin kysymyksiin ja hän voi päättää haastattelun kesken sekä kieltää haastatteluaineiston käytön pro gradu -tutkielmassa. Haastateltavalle esitetään myös haastattelun alussa tietosuojalomake (löytyy myös erillisenä liitteenä), josta käy ilmi muun muassa haastatteluaineiston säilytysaika sekä sen aikana kerättävät henkilötiedot. Haastattelut äänitetään, jonka jälkeen ne kirjoitetaan auki. Aukikirjoitetussa tekstissä ei tule olemaan tunnistettavia henkilötietoja ja niitä säilytetään Turun yliopiston palvelimella salasanan takana. Kun haastattelu on kirjoitettu auki, alkuperäinen nauhoite tuhotaan tietoturvallisesti. Aukikirjoitetut tiedostot tuhotaan tietoturvallisesti kahden vuoden kuluttua niiden tekemisestä. Aukikirjoitetuista teksteistä hyödynnetään osia tutkielman kirjoittamisessa, mutta tulokset raportoidaan niin, että haastateltavia ei voida tunnistaa tutkielman teksteistä.

Ennen haastattelua voit pohtia niitä seikkoja, jotka ovat sinulle olennaisia yrittäjyyskokemuksiesi näkökulmasta. Voit myös esittää tutkimukseen liittyviä kysymyksiä ennakkoon sähköpostilla osoitteeseen smkylv@utu.fi. Tähän tutkimukseen osallistumalla voit saada oivalluksia omaan työelämäpolkuusi liittyen ja näin ollen esimerkiksi apuja oman yrittäjyyspolkusi kehittämiseen. Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota. Haastatteluihin osallistuminen vaatii jonkin verran aikaa ja voimavaroja, mutta tähän tutkimukseen osallistumalla et altistu runsaalle kuormitukselle tai riskeille. Haastattelut toteutetaan osallistujan oman tilan ehdoilla.

Tutkimuksesta vastaa Salla-Maaria Kylväjä

Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma, Kasvatustieteiden laitos, Turun yliopisto

Puh. 044 0707312, smkylv@utu.fi

Ohjaaja: Päivi Siivonen, Kasvatustieteiden laitos, Turun yliopisto

paivi.siivonen@utu.fi

Liite 3. Tietosuojailmoitus

1. Rekisterin nimi	Yrittäjinä toimivien kasvatustieteilijöiden kertomuksia yrittäjyysidentiteetin rakentumisesta
2. Rekisterinpitäjä	Salla-Maaria Kylväjä Turun yliopisto, kasvatustieteiden laitos, Assistentinkatu 5, 20500 Turku smkylv@utu.fi +358 44 0707312
3. Vastuuhenkilön yhteystiedot	Salla-Maaria Kylväjä smkylv@utu.fi +358 44 0707312
4. Tietosuojavastaavan yhteystiedot	DPO@utu.fi +358 29 450 4361
5. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja käsittelyn oikeusperuste	<p>Tutkimuksessa kerätään haastatteluita, joiden avulla tarkastellaan, miten yrittäjinä toimivat kasvatustieteilijät rakentavat yrittäjyysidentiteettiään. Haastattelussa käsitellään yrittäjien koulutus- ja työelämäpolkuja sekä yrittäjyyskokemuksia. Haastateltavan yliopistosta valmistumisen vuotta kysytään haastateltavan työelämäpolun kontekstin tarkentamiseksi.</p> <p>Henkilötietojen EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaisena käsittelyperusteena on</p> <p>☒ käsittely on tarpeen tieteellistä tutkimusta varten (yleinen etu 6 art. 1 a-kohta)</p> <p>☐ rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojen käsittelyyn (suostumus 6 art. 1 e-kohta)</p> <p>☐ muu mikä _____</p>
6. Käsiteltävät henkilötietoryhmät	<p>Rekisteriin talletetaan rekisteröidystä seuraavia tietoja</p> <p>Yliopistosta valmistumisen vuosi, tutkinto-ohjelma ja pääaine- sekä sivuainevalinnat yliopiston aikana, kokemuksia ja käsityksiä omasta työelämäpolusta ja yrittäjyysidentiteetin rakentumisesta.</p> <p>Lisäksi haastattelun ajankohdan sopimiseksi säilytän haastateltavien sähköpostia ja/tai puhelinnumeroa.</p>

7. Henkilötietojen vastaanottajat ja vastaanottajaryhmät.	Henkilötiedot tulevat vain pro gradu -tutkielman tekijän tietoon.
8. Tiedot tietojen siirrosta kolmansiin maihin	Henkilötietoja ei luovuteta EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.
9. Henkilötietojen säilyttämisaika tai sen määrittämisen kriteerit	<p>Haastattelut nauhoitetaan, mutta nauhoitukset hävitetään tietoturvallisesti, kun litteroitu tekstiaineisto on valmis.</p> <p>Haastattelut anonymisoidaan eli niistä ei selviä tunnistettavia henkilötietoja. Litteroidut ja anonymisoidut haastatteluaineistot säilyvät ikuisesti niiltä osin, jotka ovat pro gradu -tutkielmassa sitaattiesimerkkeinä. Näistä raportoiduista tuloksista ei voida tunnistaa haastateltavan henkilöllisyyttä. Muu litteroitu haastatteluaineisto hävitetään kaksi (2) vuotta haastattelun keräämisen jälkeen tietoturvallisesti.</p>
10. Rekisteröidyn oikeudet	<p>Rekisteröidyllä on oikeus pyytää pääsy häntä itseään koskeviin henkilötietoihin sekä oikeus pyytää tietojensa oikaisemista tai poistamista taikka käsittelyn rajoittamista tai vastustaa niiden käsittelyä. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta tieteellisessä tai historiallisessa tutkimustarkoituksessa silloin, kun poisto-oikeus todennäköisesti estää tai vaikeuttaa käsittelyä.</p> <p>Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle.</p> <p>Yhteyshenkilö rekisteröidyn oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyvissä asioissa on Turun yliopiston tietosuojavastaava, yhteystiedot ilmoituksen alussa.</p>
11. Tiedot siitä, mistä henkilötiedot on saatu	Henkilötiedot kerätään suoraan haastateltavalta henkilöltä, poislukien hänen sähköpostiosoitteensa ja/tai puhelinnumeronsa, jo(t)ka ovat julkisesti löydettävissä internetistä.
12. Tiedot automaattisen päätöksenteon ml. profiloinnin olemassaolosta	Tietoja ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon tai profiloinnin tekemiseen.